

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Šarlota Šudrychová

Role médií v trestním řízení

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Bc. Vladimír Pelc, Ph.D.

Katedra: Trestní právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 09. 03. 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 220 023 znaků včetně mezer.

diplomantka

V Praze dne 16. března 2019

Ráda bych touto cestou poděkovala svému vedoucímu diplomové práce JUDr. Bc. Vladimíru Pelcovi, Ph.D., a to především za pomoc s výběrem tématu cenné rady při psaní této práce.

Taktéž bych ráda poděkovala svým přátelům a rodině za konzultace ohledně práce a jejich podporu.

Obsah

Úvod.....	6
1. Moc mediální.....	8
1.1. Dějiny českých médií a mediálního práva	8
1.2. Zranitelnost novinářů	11
2. Zásada veřejnosti a presumpce nevinny.....	14
2.1. Zásada veřejnosti	14
2.1.1. Modifikace zásady veřejnosti v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže ..	17
2.1.2. Nález Ústavního soudu ve věci návrhu na zrušení § 53 odst. 1 a § 54 zákona o soudnictví ve věcech mládeže	19
2.2. Zásada presumpce nevinny	20
2.2.1. Kritika médií v přístupu k presumpci nevinny	23
3. Přístup médií na jednání soudu	25
3.1. Polemika nad internetovým zpravodajstvím.....	29
4. Poskytování informací o trestním řízení	32
4.1. Zákonná úprava.....	32
4.2. Judikatura Nejvyššího správní soudu a Ústavního soudu.....	35
4.3. Poskytování informací o trestním řízení ve světle 18 zásad Rady Evropy.....	38
5. Redakční tajemství	42
5.1. Sankce	44
5.1.1. Sabina Slonková	44
5.1.2. Martin Šmok	44
5.2. Redakční tajemství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva	46
6. Meze svobody projevu při informování o trestním řízení.....	55
6.1. Svoboda projevu	55
6.2. Svoboda projevu vs. právo na ochranu osobnosti v judikatuře Ústavního soudu	

6.3. Svoboda projevu vs. právo na ochranu osobnosti v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva	61
7. Vybrané medializované případy.....	69
7.1. Případ Věry Marešové	69
7.2. Děťští vrazi	73
7.3. Kauza Kuřim.....	77
8. Komparativní pohled.....	83
8.1. Maďarská právní úprava	83
8.2. Polská právní úprava.....	85
8.2.1. Polská reportáž	86
8.3. Ruská právní úprava	89
Závěr	93
Seznam literatury	97
Knižní publikace	97
Noviny, časopisy a další písemné zdroje	98
Internetové zdroje.....	98
Právní předpisy.....	101
Mezinárodní předpisy.....	103
Další předpisy.....	104
Judikatura	104
Grafy	106
Zkratky.....	106
Role médií v trestním řízení.....	107
The role of media in criminal proceeding.....	108

Úvod

Média hrají v dnešní společnosti svou nezastupitelnou roli. Jejich prostřednictvím promlouvají politické elity, orgány činné v trestním řízení či „obyčejní“ lidé přinášející zajímavé příběhy. Svou činností přispívají média k naplnění práva občanů na informace, neboť *„má-li se občan aktivně účastnit veřejného života a činit politická rozhodnutí, musí být dostatečně informován.“*¹

Svoboda projevu a právo na informace však nesmí být v rozporu s právem na spravedlivý proces zaručený v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále také jako „Úmluva“). Přestože trestní řízení může být předmětem zájmu médií, potažmo v případě trestných činů veřejně činných osob by být mělo, je třeba, aby nedocházelo k porušování presumpce nevinny a bylo respektováno právo na soukromí. Právo na soukromí však není absolutní. Právo veřejnosti na informace zpravidla převáží nad právem na soukromí v těch případech, kdy jde o trestnou činnost veřejně činných osob spáchanou v souvislosti s výkonem jejich veřejné činnosti².

S rozvojem internetu mohou média publikovat texty svých redaktorů či externích přispěvatelů téměř v okamžité návaznosti na jednotlivé události, a to včetně poznatků ze soudních síní, v nichž dochází k projednávání nejdůležitějších politických kauz, které hýbou veřejností. Zároveň se ale nabízejí otázky, zda tato potřeba aktuálních výstupů neohrožuje trestní řízení v podobě, na nějž jsme zvyklí. Zmínit lze například situaci, kdy svědek může být prostřednictvím online zpravodajství obeznámen s výpovědí ostatních svědků či obžalovaného ještě dříve, než sám podá výpověď, nebo bezbřehé informování o trestní kauze na úkor poškozených a obětí trestných činů. I touto problematikou se práce zabývá.

Média však mohou ovlivňovat i mnohem širší skupinu osob, než je jeden svědek v konkrétním, byť nezanedbatelném, případě. Medializace některých případů trestního práva mnohdy vedla k otevření témat, na něž mají odlišné skupiny (zpravidla laici a odborná veřejnost) zcela rozdílný názor. Zvláště patrné je to v případě trestání mladistvých, kteří se dopustili zvláště brutálních činů. Ačkoli mezi lety 2000–2015 došlo celkem k 106 vraždám spáchaných mládeží, což představuje 0,064 % ze všech spáchaných provinění a činů jinak trestných³, vesměs každá vražda spáchaná těmito osobami je v médiích probírána spolu s otázkami, zda nezvýšit trestní sazby a nesnížit hranici trestní odpovědnosti.

¹ HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. str. 9.

² Ibid. str. 11.

³ Policejní statistiky jsou dostupné online: Kriminalita. In policie.cz [online]. [cit. 2018-01-28]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>.

Cílem této práce je proto nejen vymezit roli médií v trestním řízení, ale také nalézt nebo alespoň načrtnout odpovědi na otázky, které s tímto tématem souvisí. Takovou otázkou je například, zda povolit médiím přístup k hlavnímu líčení či využití určité techniky v soudní síni. Zajímavou oblastí je taktéž trestání jednotlivých reportérů, jestliže překročí právní či morální rámec výkonu povolání novináře.

Práce v jisté míře navazuje na dílo Jiřího Herczega, který se rolí médií v trestním řízení značně zabýval a stejně jako v jeho případě dává velký důraz na konkrétní případy, které ilustrují popisované teoretické konstrukty v praxi. V této souvislosti si dává za cíl popsat, jak se k médiím staví české soudy a Evropský soud pro lidská práva (dále také jako „Soud“).

Práce také na mnoha místech, zejména v poslední kapitole, odkazuje na zahraniční úpravy, a to převážně na ty, které jsou nám geograficky či historicky blízké.

Pro širší kontext je na začátku práce popsána stručná historie médií na území dnešní České republiky od dob první republiky.

1. Moc mediální

Pojem média nemá přesné vymezení, zahrnuje technický prostředek, komunikační kanál, sociální instituce. V českém prostředí se taktéž užívá pojem hromadné sdělovací prostředky⁴. Masovými médii se rozumí periodický tisk, rozhlasové a televizní vysílání či veřejně dostupná sdělení na internetu (blogy, YouTube, Facebook, Instagram)⁵. Tyto podmíněné formy sociální komunikace mají společné charakteristické rysy, kterými jsou: dostupnost neomezenému množství adresátů, použitelnost obsahu, pravidelnost nabízeného obsahu, závislost existence na zájmu a potřebách uživatelů. Taktéž se vyznačují popularitou a veřejností⁶.

Právě díky schopnosti oslovit a zaujmout široké spektrum lidí se o médiích mnohdy mluví jako o tzv. čtvrté moci, tedy moci mediální nebo taktéž čtvrtém pilíři demokracie. Tento výraz je odkazem na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní jakožto tři složky státní moci. Vedle tohoto termínu se používal i pojem sedmá velmoc. Jeho autorem je německý říšský kancléř Otto von Bismarck, který jej poprvé použil v sedmdesátých letech 19. století. Bismarck prohlásil, že k šesti stávajícím velmocím (Anglie, Francie, Německo, Itálie, Rakousko a Rusko) přibyla další, a to neméně silná velmoc. Sedmou velmocí rozuměl tisk⁷. Tomuto vyjádření předcházela výroka knížete Metternicha, který prohlásil, že „*noviny nahradily Napoleonovi třistatisícovou armádu*“⁸.

1.1. Dějiny českých médií a mediálního práva

V období první republiky se média vyvíjela v podmínkách demokratického státu, vedle tisku se začala rozvíjet i nová média jako rozhlas a film. Rozhlas se jako masové médium začal prosazovat především ve 30. letech. Většina tisku byla převážně stranická, což umožňovaly velké podniky s příslušným vybavením a dostatečným počtem novinářů. Za těchto podmínek se začala vytvářet média pro něž je charakteristický zejména zisk, nikoli politická angažovanost. Noviny, které neměly nálepkou stranický tisk, byly v té době v menšině. Patřily k nim například Lidové noviny, jejichž vznik se datuje k roku 1893⁹. Zároveň se rozvíjel

⁴ OSVALDOVÁ, Barbora a Jan HALADA. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2., dopl. vyd. Praha: Libri, 2002. str. 104.

⁵ JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Masová média*. Praha: Portál, 2009. str. 21.

⁶ Ibid. str. 21.

⁷ Příspěvek Karla Hvižd'aly v ŽANTOVSKÝ, Petr a Viktor BEZDÍČEK, ed. *Média a moc: sborník*. Praha: Votobia, 2000. str. 42.

⁸ Ibid. str. 44.

⁹ K tomuto roku se noviny stále hlásí na své titulní straně.

i bulvární tisk. Bulvárnost se ale projevovala i v seriózních periodikách. Krom bulvárního tisku zaznamenaly vzestup také bohatě ilustrované časopisy¹⁰.

Druhá republika přinesla především odraz mnichovské dohody v médiích jakožto mnichovské katastrofy, deziluze a morální krize. Došlo k zákazu komunistického tisku, zániku mnoha periodik a počátku zostřené cenzury. Stát také získal významnější vliv v rozhlase¹¹.

Protektorát Čechy a Morava přinesl informační monopol, propagandu a podrobení legálních médií ze strany nacistů. Došlo k tvrdé cenzuře, a to nejen zvenčí, ale také zevnitř. Média řídili čeští kolaboranti. V této době došlo také ke vzniku ilegálního tisku. Svou roli hrála také exilová média (tj. především rozhlasové vysílání), která přinášela informace a spojovala národ s exilovou vládou¹².

Po konci druhé světové války došlo k zákazu pravicových stran a jejich tisku, vliv zároveň získali komunisté. Ve spojitosti s Košickým vládním programem získala média jasnou vizi jejich dalšího působení – měla sloužit lidu, nikoli soukromým zájmům. Povolení vydávat periodikum mohly od tehdejšího ministerstva informací získat uznané politické strany, úřady a organizace celonárodního významu. Zároveň došlo k „očišťení“ novinářské obce od kolaborantů, kteří byli souzeni, byl jim udělován doživotní zákaz či pokuty. Po válce se taktéž objevily polemiky a kritika některých novinářů (Tigrid, Ducháček, Peroutka) na účet komunistické politiky¹³.

Po únoru 1948 proběhly personální čistky a novinářem mohl být pouze člen svazu novinářů. I nadále mohli tisk vydávat pouze ti, kteří disponovali povolením (politické strany a společenské organizace). Na druhou stranu se vyrojila některá exilová periodika jako Svědectví, roku 1951 začalo své vysílání také Rádio Svobodná Evropa. Média postihovala kontrola personálního obsazení a odpovídala Komunistické straně Československa. Vznikla také speciální instituce Hlavní správa tiskového dohledu, která sloužila jako tajná entita určená k předběžné cenzuře. Tiskovým zákonem z roku 1966 došlo k legalizaci cenzury a přejmenování úřadu na Ústřední publikační správu¹⁴.

V dubnu 1968 došlo k vyhlášení tzv. Akčního programu, jehož součástí bylo mimo jiné i přihlášení se ke svobodě slova. V červnu toho roku došlo ke zrušení Ústřední publikační

¹⁰ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. str. 68–70.

¹¹ Ibid. str. 81–82.

¹² Ibid. str. 109–110.

¹³ Ibid. str. 125–126.

¹⁴ Ibid. str. 171–172.

správy, cenzura byla zakázána. Po srpnu 1968 došlo k obnovení cenzury a založení Úřadu pro tisk a informace. Po upálení Jana Palacha v lednu 1969 následovaly personální čistky v médiích¹⁵.

Normalizace přinesla krom čistek také alternativní a komunikační systémy, vznikla například samizdatová periodika. První výrazný nárůst samizdatových periodik vyvolala Charta 77, vrcholným obdobím byla druhá polovina 80. let. Celkový počet se vyšplhal přes dvě stě titulů. Důležitým se stala také exilová média¹⁶.

Po revoluci bylo jedním z hlavních úkolů prolomení informačního embarga. Od 20. listopadu začal vycházet Informační servis, který nepodléhal státní a politické moci. Jeho nástupcem se stal týdeník Respekt. Zásadní otázkou se stal přístup do rozhlasu a televize. Občanské fórum si okolo 14 dní po 17. listopadu zajistilo přístup do rozhlasové stanice Hvězda, v níž mělo pravidelné zpravodajské pořady. Postupem času došlo k odstátnění médií a jejich postupné privatizaci¹⁷.

Odstátnění probíhalo ve dvou fázích – legislativní a faktické. Legislativní rámec svobodným médiím dal zákon č. 23/1991 Sb., kterým se součástí ústavního pořádku stala Listina základních práv a svobod. Ta byla posléze znovu Předsednictvem České národní rady vyhlášena pod č. 2/1993 Sb. (dále také jako „Listina“). Zejména šlo o čl. 17, který upravuje svobodu projevu (více v kapitole č. 6) a právo na informace (více v kapitole č. 4). Dále došlo k novele tiskového zákona (zákon č. 86/1990 Sb.), kterým byla cenzura označena za nepřijatelnou. Zákonem č. 166/1990 Sb. byl zrušen Federální úřad pro tisk a informace, který od 80. let kontroloval média¹⁸.

Pro vznik České televize, Českého rozhlasu a České tiskové kanceláře a jejich slovenských protějšků byl podstatný zejména zákon č. 136/1991 Sb., o rozdělení působnosti mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Českou republikou a Slovenskou republikou ve věcech tisku a jiných informačních prostředků. V říjnu roku 1991 došlo k přijetí zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání. Následovaly zákony o České televizi, Českém rozhlase a České tiskové kanceláři. Poslední zmíněná nevybírala koncesionářské poplatky, neboť se předpokládalo, že bude privatizována¹⁹.

¹⁵ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. str. 197–198.

¹⁶ Ibid. str. 245–246.

¹⁷ Ibid. str. 255–256.

¹⁸ Ibid. str. 256.

¹⁹ Ibid. str. 257–258.

Postupem času došlo k zániku některých médií (Svobodné slovo, Obrana lidu), spontánní privatizaci a přeměně názvu (Mladá fronta se změnila na Mladou frontu Dnes), obnově některých dříve zrušených či zakázaných titulů (Lidové noviny, Právo lidu, Venkov) či vzniku zcela nových médií (Telegraf, Blesk)²⁰.

Významnou proměnou prošel i rozhlas a televize. Stát začal rozhlasové licence vydávat v roce 1991, přestože již v říjnu 1990 začala vysílat první česká nezávislá rozhlasová stanice Radio Stalin. Stát taktéž začal udílet licence pro televizní vysílání. Mezi prvními stanicemi, které ji získaly, byla stanice Premiéra. V únoru 1993 došlo k udělení licence společnosti CET 21 (pro televizi Nova), televize Nova začala vysílat o rok později jako první soukromá televize v celé postkomunistické východní Evropě²¹.

Z novodobé historie lze zmínit především nákup většinového podílu vydavatelství *Economia* (Hospodářské noviny, *Ekonom*, *Respekt*) Zdeňkem Bakalou v roce 2008 či nákup Mediální skupiny MAFRA v roce 2013 společností Agrofert, jejímž jediným akcionářem byl do vzniku svěrenských fondů AB private trust I a AB private trust II Andrej Babiš²².

1.2. Zranitelnost novinářů

Přestože média disponují značnou mocí ve státě, není nemožné je nebo jejich představitele zničit nebo zranit. Příkladem může být skupování médií politickými představiteli jako je zmíněný nákup mediální skupiny MAFRA Andrejem Babišem (tj. ohrožení svobody slova, cenzura či autocenzura) či vraždy novinářů.

Detailním sběrem informací o novinářích, kteří byli zavražděni, uvězněni či jsou v současné chvíli pohřešováni, se zabývá Komise na ochranu novinářů (Committee to Protect Journalists). Ta na svých webových stránkách²³ pravidelně aktualizuje jmenný seznam novinářů (a mediálních pracovníků) podle jednotlivých kategorií. Během let 1992 a 2017 bylo usmrceno celkem 1881 novinářů a mediálních pracovníků. Nejčastějšími důvody jsou válka a politika. V této souvislosti umírá nejvíce novinářů ve válečných oblastech jako je Irák či Sýrie (potažmo Afghánistán), vysoká čísla ale hlásí také Rusko.

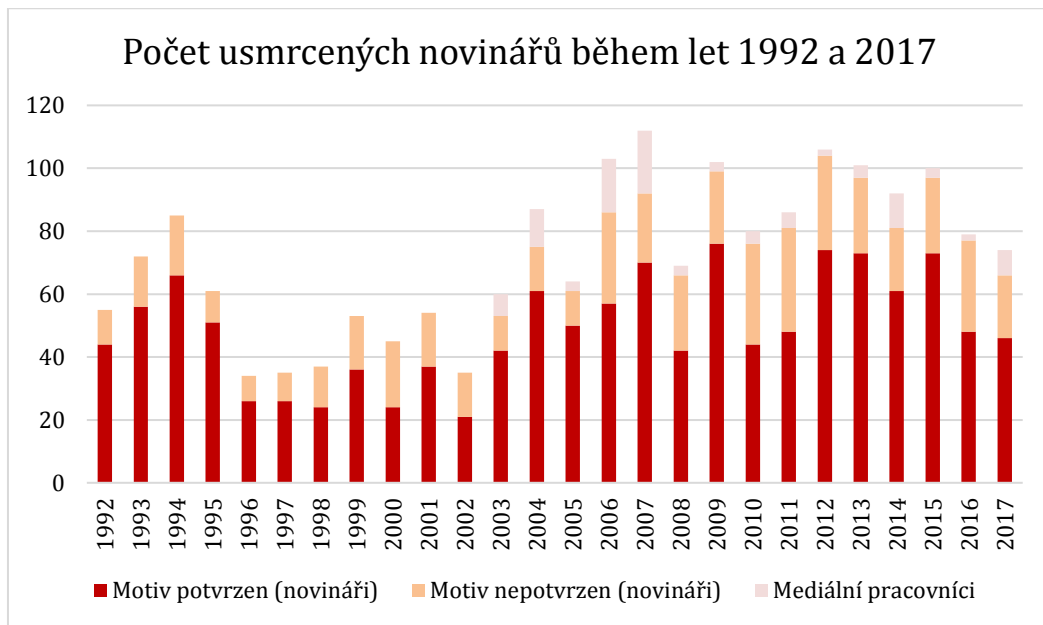
²⁰ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. str. 258–259.

²¹ Ibid. str. 259–262.

²² Více např. v obchodním rejstříku.

²³ Journalists Killed between 1992 and 2018. In cpj.org [online]. [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: https://cpj.org/data/killed/?status=Killed&start_year=1992&end_year=2018&group_by=year.

Graf č. 1

Nejvíce pozornosti si žádají vraždy, které souvisí s obchodem, korupcí, politikou či zločinností, byť i přesto se najdou velmi závažné a mediálně pokrývané události jakou je vražda Jamese Foleyho (popraven Islámským státem) či zastřelení devíti novinářů a tři dalších osob v redakci satirického časopisu Charlie Hebdo v Paříži v lednu 2015. Pozornost si zasluhují zejména z toho důvodu, že jde nejen o útok proti fyzické osobě, ale také o útok na svobodu slova.

Na území České republiky došlo k dosud jedinému známému případu vraždy novináře v roce 1992. Obětí se stal dopisovatel regionálního tisku Václav Dvořák, který nejen psal o aktivitách podnikatele Františka Mrázka, ale také o něm předával informace dalším novinářům, kteří je následně zveřejňovali v celostátních denících²⁴. V roce 1993 si Vratislav Kutal, šumperský obchodník s lehkými topnými oleji, dle slov obžaloby objednal vraždu Stanislava Čecha, který o kauzách spojených s lehkými topnými oleji psal pro deník Blesk. K vraždě nakonec nedošlo, neboť najatá osoba vraždu nevykonala²⁵. Obětí vraždy se v roce 2002 měla stát také novinářka Sabina Slonková, a to v přímé souvislosti s publikovanými texty. Čin měl na objednávku Karla Srby provést Karel Rziepel, ten se však policii ještě před jeho

²⁴ Novinky a ČTK. *Policie stíhá vraha novináře, který psal o Mrázkovi*. In Novinky.cz [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/97338-policie-stiha-vraha-novinare-ktery-psal-o-mrazkovi.html>.

²⁵ DVOŘÁČEK, Marek. *Slonkovou dělily od smrti hodiny*. In zpravy.idnes.cz [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/sloukovou-delily-od-smrti-hodiny-dqr-/domaci.aspx?c=A020722_121712_krimi_kot.

spácháním sám přiznal. Karel Srba byl následně odsouzen k osmi letům vězení²⁶.

Pozornost médií si v roce 2006 vyžádala vražda Anny Politkovské. Novinářka a kritička ruského postupu během druhé čečenské války byla 7. října 2006 zastřelena ve výtahu svého domu v Rusku. V nedávné době médii rezonovala také zpráva o úmrtí maltské investigativní blogerky Daphne Galizii, která se věnovala uniklým dokumentům v kauze Panama Papers²⁷.

Této a jiným kauzám se věnoval také slovenský novinář Ján Kuciak. Zavražděn byl spolu se svou snoubenkou ve svém domě v období mezi 22. až 25. únorem 2018. Tato vražda je první (známá) svého druhu, k níž na území Slovenska došlo. Slovenské úřady však již řadu let pohřešují novináře Pavola Rýpala a Miroslava Pejka.

Po zveřejnění této zprávy, která zasáhla nejen slovenská, ale i česká vydavatelství, sepsali šéfredaktoři slovenských médií prohlášení, v němž nejen odsoudili vraždu Jána Kuciaka a jeho snoubenky, ale také vyzvali stát, aby učinil vše proto, aby nebyla ohrožena svoboda slova a došlo k vytvoření podmínek pro bezpečnou práci novinářů. „*Vražda novinára je vážnym znamením, že sa zločin obracia proti jednému z najdôležitejších pilierov slobody: proti slobode slova a právu občanov kontrolovať mocných a tých, ktorí prekračujú zákon,*“²⁸ uvedli šéfredaktoři v prohlášení.

²⁶ ČT. *Kauza přípravy vraždy Sabiny Slonkové*. In [ceskatelevize.cz](http://www.ceskatelevize.cz) [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1447391-kaenza-pripravy-vrazdy-sabiny-slonkove>.

²⁷ HENLEY, Jon. *Daphne Caruana Galizia murder: 'phone signal sent from sea set off bomb'*. In [theguardian.com](https://www.theguardian.com) [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2017/dec/19/caruana-galizia-trial-mobile-phone-sent-from-sea-detonated-bomb>.

²⁸ Vyhlásenie šéfredaktorov k vražde Jána Kuciaka. In dennikn.sk [online]. [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <https://dennikn.sk/1041146/vyhlasenie-sefredaktorov-k-vrazde-jana-kuciaka/?ref=list>.

2. Zásada veřejnosti a presumpce nevinoty

Povaha trestního procesu, jeho organizace a úprava činnosti jeho orgánů je formována a ovládána základními zásadami trestního řízení²⁹. Těmito zásadami rozumíme vůdčí právní ideje, jejichž postavení jim přiznává zákon³⁰. Základní zásady mají několik funkcí: poznávací, interpretační, aplikační, zákonodárnou (tj. význam pro tvorbu práva). Porozumění a znalost těchto zásad je předpokladem pro dodržování smyslu zákona, ochranu společnosti, práv i oprávněných zájmů občanů, včetně obviněné, resp. obžalované osoby³¹.

Úpravu těchto základních zásad obsahuje § 2 zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“). Výčet zvláštních zásad modifikujících trestní řízení ve věcech mladistvých podává § 3 zák. č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“ nebo „ZSM“). Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen „ZTOPO“), specifickou úpravu základních zásad neobsahuje. V trestním řízení proti právnickým osobám se však základní zásady uplatní, neboť § 1 odst. 2 ZTOPO říká, nestanoví-li zákon něco jiného, použije se trestní řád, není-li to z povahy věci vyloučeno.

Klíčovými zásadami, které ovlivňují práci novinářů, jsou především zásada veřejnosti a zásada presumpce nevinoty.

2.1. Zásada veřejnosti

Zásada veřejnosti byla na ústavní úrovni zakotvena ústavní listinou ze dne 29. února 1920³², která ji upravovala v § 101 odst. 2: „*Ličení před soudy jest ústní a veřejné; rozsudky ve věcech trestních prohlašují se vždy veřejně; veřejnost při přelíčení smí býti vyloučena jen v případech zákonem stanovených.*“ Podobná znění najdeme i v ústavních listinách z roku 1948 a 1960.

Úprava v Listině základních práv a svobod se té z roku 1920 v mnohém podobá, taktéž zakotvuje možnost vyloučení veřejnosti jen v případech stanovených zákonem. Zásadu veřejnosti ale dále rozvíjí o právo, aby věc byla projednána bez zbytečných průtahů

²⁹ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1. 10. 2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 264/2016 Sb.* Praha: Leges, 2016. Student (Leges). str. 116.

³⁰ FENYK, Jaroslav, Tomáš GRIVNA a Dagmar ČISAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. str. 86.

³¹ Ibid. str. 86.

³² HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. str. 12.

a v přítomnosti toho, vůči jehož osobě je vedeno trestní řízení, a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Ústavněprávní rámec dává zásadě veřejnosti také čl. 96 odst. 2 Ústavy České republiky³³, která stanoví, že „jednání před soudy je ústní a veřejné; výjimky stanoví zákon“.

Zásadu veřejnosti³⁴ zakotvuje i jeden ze stěžejních evropských dokumentů Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, která je taktéž součástí českého právního řádu. Pod hlavičkou práva na spravedlivé řízení v čl. 6 odst. 1 stanovuje: „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudcem (...). Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny (...) v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků (...).“

A konečně zásada veřejnosti je také součástí trestního řádu, který ji zakotvuje v § 2 odst. 10. Na speciální úpravu týkající se kriminality mládeže myslel zákonodárce v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže (zejména v § 52–54, § 64, § 92 a § 94).

Smyslem úpravy zásady veřejnosti je kontrolní, garanční, preventivní a výchovná funkce. Zásada veřejnosti slouží především k ochraně před svévolným a nekontrolovatelným rozhodováním soudů. Vedle toho představuje také jeden ze základních atributů práva na spravedlivý proces, s nímž úzce souvisí zásada bezprostřednosti a ústnosti. Zásada veřejnosti taktéž činí výkon justice transparentním a zároveň zaručuje soudcovskou nezávislost tím, že umožňuje veřejnosti přesvědčit se, že soudce nerozhoduje pod viditelných nátlakem či dohledem. O tomto pojetí hovoří již Riegrův slovník naučný z roku 1872: „Účelem jeho jest, aby se každý přisvědčiti mohl o tom, jak se strany státu koná se spravedlnost, kteroužto kontrolou obecnstva nemožnou se stává všeliká strannost soudců³⁵.“ Samotné sledování projednávaného případu, ať už v soudní místnosti, či zprostředkovaně médií, současně naplňuje preventivní a výchovnou funkci. Výchovná funkce vede k účtě k právům a spravedlnosti³⁶.

³³ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

³⁴ Následující text představuje vybranou část příspěvku do IX. ročníku soutěže Studentská vědecká a odborná činnost. Text byl drobně upraven a zároveň doplněn o obecné poznatky k zásadě veřejnosti netýkající se speciální úpravy v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. ŠUDRYCHOVÁ, Šarlota. *Vybrané otázky kriminality mládeže s ohledem na návrh Jeronýma Tejce*. Studentská odborná a vědecká činnost. Praha. 2016. str. 17–20.

³⁵ MALÝ, Jakub a František Ladislav RIEGER. *Slovník naučný*. IX. svazek. Praha 1872. str. 997 Dostupný v digitalizované podobě KRAMERIUS: MONOGRAFIE (11412/2997698) - S (954/270999) - Slovník naučný. (1/13574). In kramerius.nkp.cz [online]. [cit. 2017-11-24]. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/MShowPage.do?id=5127519&author=>

³⁶ HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. str. 14–15.

Trestní řád upravuje čtyři formy jednání soudu, z toho dvě počítají s možností účasti veřejnosti (hlavní líčení a veřejné zasedání), dvě nikoliv (neveřejné zasedání, vazební zasedání). Veřejnost je možné vyloučit dle § 200 trestního řádu především z důvodů ohrožení utajované informace dle zvláštního zákona, mravnosti, nerušeného průběhu jednání, bezpečnosti nebo ohrožení jiného důležitého zájmu svědků. I v případech vyloučení veřejnosti však musí být rozsudek vyhlášen veřejně (čl. 96 Ústavy, § 200 trestního řádu).

Zvláštním zákonem zákonodárce myslel zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti. Důvodem pro vyloučení veřejnosti však nejsou skutečnosti, o nichž je nutné zachovávat mlčenlivost (ledaže by byly zároveň utajovanými informacemi dle zák. č. 412/2005 Sb.) například na základě zákona o advokacii³⁷.

Vyloučení veřejnosti z důvodu mravnosti (například při projednání trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti) je možné předejít vyloučením pouze některých osob – dětí a mladistvých či zákazem pořizování obrazových a zvukových záznamů³⁸.

I přestože veřejnost vyloučena nebyla dle § 200 trestního řádu, může soud odepřít přístup také nezletilým, pokud je zde obava, že by mohli narušovat důstojný průběh hlavního líčení. Opatření je také možné činit proti přeplňování jednací sítě. Takovým nástrojem mohou být například lístky s pořadovým číslem vydávané redaktorům jednotlivých médií pro hlavní líčení zvláště mediálně sledovaných kauz³⁹.

Omezených počtem takových lístků, jak ve své publikaci připomíná Herczeg, se zabýval již Nejvyšší soud Československé republiky⁴⁰ v roce 1924, když posuzoval případ, kdy došlo k vydání 65 lístků, ačkoli přítomné veřejnosti bylo třikrát tolik. Obhajoba v tomto případě namítala, že do síně byly vpuštěny jen vybrané osoby, čímž došlo k porušení zásady veřejnosti. Nejvyšší soud porušení zásady veřejnosti neshledal a zároveň uvedl, že veřejnost líčení se nekryje s pojmem libovolné neomezené přístupnosti.

Naopak i přestože veřejnost byla vyloučena, soud může některým osobám povolit přístup k hlavnímu líčení, a to z důležitých důvodů.

Širší okruh výjimek ze zásady veřejnosti připouští například Mezinárodní pakt

³⁷ HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. str. 16.

³⁸ Ibid. str. 17.

³⁹ Nicméně ani taková opatření nemusí vést ke kýženému výsledku. Taková situace nastala například 1. 9. 2017, kdy byl k hlavnímu líčení u Obvodního soudu pro Prahu 2 předvolán jako svědek tehdejší předseda vlády Bohuslav Sobotka. Zájem novinářů převýšil kapacity jednací místnosti, a tak se ani někteří novináři, kteří „lístkem k sezení“ disponovali, na jednání nedostali. SHABU, Martin. Tweet. In twitter.com [online]. [cit. 2017-11-22]. Dostupné z: <https://twitter.com/bonicek7/status/903526424434397184>.

⁴⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19. 9. 1924, sp. zn. Zm II 230/24.

o občanských a politických právech či již zmíněná Úmluva. Tyto mezinárodní úmluvy zahrnují i soukromý zájem účastníků řízení. „*Tisk a veřejnost mohou být vyloučeny z celého řízení nebo z jeho části z důvodů morálky, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti nebo tehdy, když si toho vyžaduje soukromý zájem stran, nebo mohou být vyloučeny v rozsahu, který je podle přísného mínění soudu nutný při zvláštních okolnostech, kdy by zveřejnění prejudikovalo zájmy spravedlnosti,*“ uvádí v článku 14 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. S ohledem na čl. 10 Ústavy je „*možno se tohoto důvodu pro vyloučení veřejnosti dovolat přímo*⁴¹“.

K vyloučení veřejnosti je třeba přistupovat opatrně, neboť představuje zásah do ústavně zaručeného práva obžalovaného na veřejné projednání věci dle čl. 38 Listiny. O vyloučení veřejnosti rozhodne soud usnesením po slyšení stran. Slyšení v tomto případě slouží ke zjištění stanovisek a důvodů pro vyloučení veřejnosti či naopak proti případnému vyloučení veřejnosti. Proti usnesení není přípustná stížnost (§ 141 odst. 2 trestního řádu). O vyloučení veřejnosti informuje soud tak, že toto rozhodnutí oznámí na dveřích jednací síně, a to „*zároveň se zákazem vstupu nepovolaných osobám*“ (§ 17 odst. 1 jednacího řádu pro okresní a krajské soudy).

2.1.1. Modifikace zásady veřejnosti v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže

Zásada veřejnosti je v případě mladistvých modifikována zásadou ochrany soukromí mladistvého⁴². Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, který zásadu veřejnosti značně omezuje ve prospěch mladistvého, klade značný důraz na eliminaci stigmatizace těchto osob z probíhajícího trestního řízení. Cílem úpravy je mimo jiné zabránění vzniku škodlivých a jiných nepříznivých vlivů na život mladistvého a jeho okolí, jež by mohly vést k ohrožení dalšího vývoje jedince, popřípadě zasáhnout do jeho osobních poměrů či poměrů osob zúčastněných na řízení. Důraz na ochranu soukromí má své opodstatnění také v resocializaci pachatele. Medializace případu mladistvého naopak může vést k situaci, kdy mladistvý není po vykonání trestu schopen sehnat si práci, začlenit se do místní komunity či společnosti jako takové, což ve svém důsledku může vést k recidivě.

Hlavní líčení nebo veřejné zasedání může být zpřístupněno veřejnosti, jen pokud tak navrhnou mladiství. O návrhu rozhoduje soud usnesením. Pokud dospěje k závěru, že veřejnosti líčení nic nebrání, žádosti vyhoví. V průběhu řízení ale může veřejnost i přes předchozí

⁴¹ HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. str. 17.

⁴² *Ibid.* str. 23.

souhlasné rozhodnutí vyloučit, jestliže je to ve prospěch mladistvého. Soud také může vyloučit pouze určité osoby, například ty, které by mohly narušit důstojný průběh líčení nebo osoby nezletilé.

V ostatních případech se mohou hlavního líčení nebo veřejného zasedání zúčastnit pouze obžalovaný mladistvý, jeho dva důvěrníci, jeho obhájce, zákonní zástupci a příbuzní v přímém pokolení, sourozenci, manžel nebo druh, poškozený a jeho zmocněnec, svědci, znalci, tlumočníci, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, úředníci Probační a mediační služby a zástupce školy nebo výchovného zařízení.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže zakazuje kromě účasti veřejnosti na hlavním líčení a veřejném zasedání krom zmíněné výjimky také jakékoli vyobrazování mladistvého a zveřejňování údajů jako jméno a příjmení, které by mladistvého umožnily identifikovat. Zákaz se vztahuje také na publikování identifikačních údajů rodičů, sourozenců či spolužáků, jež by napomohly specifikovat osobu mladistvého⁴³. Úpravu požadavku neidentifikování příbuzných delikventů bez jejich jasného svolení v čl. 3 písm. d obsahuje také Etický kodex novináře Syndikátu novinářů České republiky.

Vedle toho je též zakázáno publikování jakéhokoli textu nebo vyobrazení týkající se totožnosti mladistvého.

Porušení těchto zákazů je klasifikováno jako přešůpek dle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů. Fyzické osobě nebo právnické lze uložit pokutu do výše 1 milionu korun v případě, že poruší zákaz zveřejnění osobních údajů stanovený jiným právním předpisem, tedy trestním řádem a zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. V případě spáchání přešůpku tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem lze uložit pokutu až do výše 5 milionů korun. Výše pokut dle současné úpravy je tak mnohonásobně přísnější, než jakou až do roku 2009 umožňoval zákon o přešůpcích v § 26. Bez zajímavosti nezůstává ani fakt, že úprava za první republiky obsahovala vedle peněžitého trestu závažnější sankci, a to trest odnětí svobody od tří dnů do jednoho měsíce⁴⁴.

S ohledem na to, že v České republice v současné chvíli nepracujeme s koncepcí krátkodobých trestů v rozmezí typicky od tří do devadesáti dnů, jako je tomu v jiných zemích, se domnívám, že tato úprava by za našich podmínek a trestněprávní politiky nemohla obstát⁴⁵. Případný návrh na kriminalizaci tohoto činu by podle mého názoru nenašel dostatečnou

⁴³ HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. str. 26.

⁴⁴ *Ibid.* str. 25.

⁴⁵ A to i s vědomím, že minimální hranice trestu odnětí svobody činí jeden den.

podporu Poslanecké sněmovny. Oproti tomu zvýšení výše uvedených pokut bylo zcela na místě. Vzhledem k částkám, která vydavatelství novin inkasují za jedinou reklamní stránku v daném vydání a které dle nákladu a postavení na trhu nezdědka převyšují cenu padesát tisíc korun⁴⁶, osobně považuji starou úpravu za naprosto nereflektující stav v českých médiích.

Rozsudek nad mladistvým je vyhlašován vždy veřejně za jeho přítomnosti. Pravomocný odsuzující rozsudek může být uveřejněn v médiích, nicméně pouze bez uvedení jména a příjmení mladistvého.

S ohledem na osobu mladistvého a povahu a charakter provinění může předseda senátu rozhodnout o dalších omezeních spojených s uveřejněním rozsudku. Pouze v případě zvlášť závažného provinění umožňuje zákon prolomení zásady ochrany soukromí mladistvého pachatele (§ 54 odst. 4 písm. b ZSM). O prolomení této zásady může předseda senátu rozhodnout usnesením, a to jen jestliže je uveřejnění údajů jako jméno, příjmení či jiné osobní údaje (včetně například fotografie) potřebné z hlediska ochrany společnosti.

Jde tedy o případ, kdy zájem společnosti převyšuje zájem mladistvého⁴⁷. Jak uvádí odborníci, problém ale nastává v momentě samotné aplikace ustanovení⁴⁸.

2.1.2. Nález Ústavního soudu ve věci návrhu na zrušení § 53 odst. 1 a § 54 zákona o soudnictví ve věcech mládeže

Úpravou modifikace zásady veřejnosti a zákazu zveřejňování identifikačních údajů mladistvých osob se v roce 2005 zabýval také Ústavní soud (dále také jako „ÚS“)⁴⁹. Okresní soud v Kladně v roli navrhovatele se domáhal vydání nálezu, kterým by ÚS zrušil z důvodu protiústavnosti ustanovení § 53 odst. 1 (zákaz identifikace mladistvého) a § 54 ZSM (tj. zmíněné otázky účasti na hlavním líčení, publikování informací o průběhu řízení a vyhlášení rozsudku). Navrhovatel dále namítal narušení proporcionality mezi zájmem na ochraně trestně stíhaných osob a právem na informace ve prospěch ochrany soukromí trestně stíhaných mladistvých.

⁴⁶ Příkladem může být ceník inzerce mediální skupiny MAFRA (od 1. 1. 2018): http://data.idnes.cz/soubory/mafra_all/A171130_LCR_022_CENIKMAFRA2018-A4.PDF; nebo ceník inzerce deníku Blesk (od 1. 1. 2010): <http://img.blesk.cz/static/pdf/46/2/3/462315.pdf>.

⁴⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milena a Eva ŽATECKÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR).

⁴⁸ Například předseda Městského soudu v Praze Libor Vávra pro Mf DNES (č. XXVI/278. str. 1 a 3) prohlásil, že si na takový případ, kde by si soudce dovolil zveřejnit identitu mladistvého pachatele, nepamatuje. Obdobnou skepsi projevil v pořadu televize Prima Partie také bývalý ministr spravedlnosti Jiří Pospíšil.

⁴⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2005 ve věci návrhu na zrušení § 53 odst. 1 a § 54 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, sp. zn. Pl. ÚS 28/04.

Navrhovatel vytýkal zákonné úpravě, že se ani v nejmenším nedrží principů demokratického a právního státu a popírá a ohrožuje jednu ze základních ústavních kautel spočívající ve veřejném výkonu soudní moci. Kromě ochoty ze strany státu vykonávat soudní moc demokraticky, transparentně, veřejně a na základě zákonů má dle názorů navrhovatele přítomnost veřejnosti v jednací síni také informativní a osvětovou funkci. Zároveň představuje prostředek veřejné kontroly nad justicií.

Navrhovateli se zvláště nelíbilo ustanovení o vyloučení veřejnosti, neboť po nabytí účinnosti zákona o soudnictví ve věcech mládeže se úprava dotkla okolo sedmi až osmi procent případů projednávaných Okresním soudem v Kladně. V těchto případech podle údajů Okresního soudu v Kladně, z nichž navrhovatel vycházel, došlo k vyloučení veřejnosti během hlavního líčení a veřejného zasedání.

Podle názoru navrhovatele byl zákonodárcem pouze na základě hypotetické možnosti negativního ovlivnění budoucího života obžalovaného mladistvého *„neadekvátně a nevyváženě nadřazen zájem jednotlivce nad zájem společnosti jako celku, skládajícího se mimochodem z právě takových jednotlivců, jako je obžalovaný mladistvý“*.

ÚS v tomto případě navrhovateli za pravdu nedal a návrh zamítl. Učinil tak s ohledem na omezenost práva na informace a veřejné projednání. ÚS se přiklonil k doktríně, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže je důsledně podřízen zájmům mladistvých, a to s ohledem na věk i rozumovou vyspělost a minimalizaci stigmatizace z projednávaného případu.

Soud přisvědčil, že negativa z omezení zásady veřejnosti ve prospěch práva na soukromí se nejeví významná ve srovnání s pozitivy zákonné úpravy, které mohou napomoci k utlumování kriminálních kariér mladistvých delikventů.

ÚS se vypořádal také s informativní a osvětovou funkcí, jež zásadu veřejnosti provázejí. Výchovnou funkci není dle jeho tvrzení vždy nutno spojovat s identifikací pachatele. Daleko podstatnějšími se jeví *„informace týkající se skutkových zjištění a jejich právního posouzení“*.

2.2. Zásada presumpce nevinny

Další zásadou, která ovlivňuje postupy a výslednou podobu textů či audiovizuálních reportáží je zásada presumpce nevinny. Tuto zásadu upravuje § 2 odst. 2 trestního řádu, který říká: *„Dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen.“* Jednoduše řečeno, obviněný má právo, aby s ním bylo jednáno a zacházeno bez jakýchkoli odsuzujících předsudků viny, a to

až do okamžiku pravomocného odsuzujícího rozsudku⁵⁰. Ústavní soud ve svém nálezu uvedl: „*Ve své podstatě nejde o nic jiného, než o elementární úctu k osobě čelící takovému podezření (pozn. autora: ze spáchání trestného činu) a jejím právům*⁵¹.“ V praxi, jak bude rozebráno níže (konkrétně na případu Věry Marešové), však taková osoba často čelí odsouzení veřejnosti, médií, potažmo státního zástupce již během jednotlivých úkonů trestního řízení.

Tuto zásadu nalezneme také na ústavní úrovni v čl. 40 odst. 2 Listiny. Zásadu upravují i některé mezinárodní lidskoprávní dokumenty: Všeobecná deklarace lidských práv (čl. 11 odst. 1), Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (čl. 14 odst. 2) či Úmluva (čl. 6 odst. 2).

Jak již naznačuje zakotvení presumpce nevinny v čl. 6 Úmluvy, presumpce nevinny představuje jeden z prvků práva na spravedlivý proces, také je hlavním principem demokratických trestních řízení⁵². Podstatou této zásady je ochrana cti a dobré pověsti osoby, vůči níž je vedeno trestní řízení. Jakákoli informace zveřejněná ve sdělovacích prostředcích může mít negativní až difamující dopad na obviněného, jeho rodinu, zdraví či jeho podnikatelské aktivity⁵³.

Tato zásada se může dostat do konfliktu se svobodou projevu a právem na informace dle čl. 17 Listiny. Tento konflikt může nastat při medializaci některých trestněprávních případů. Je proto více než nezbytné, aby orgány činné v trestním řízení postupovaly při poskytování informací o trestním řízení v souladu s § 8a odst. 1 trestního řádu, tedy aby respektovaly zásadu presumpce nevinny.

Ačkoli média nemohou prezentovat vinu osoby, které vina nebyla prokázána soudem v trestním řízení, neznamená to podle Ústavního soudu, že by média zároveň nemohla otevřít veřejnou diskusi, jejímž předmětem by byla přímo otázka viny – tedy zda se konkrétní osoba dopustila či nedopustila trestného činu nebo že by v tomto směru nemohl být veřejně zaujat názor. Dle Ústavního soudu je třeba, aby bylo vždy zřejmé, že žádný z prezentovaných názorů, ať už sebevíce odůvodněný, nevyjadřuje, že se tato osoba daného trestného činu skutečně

⁵⁰ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1. 10. 2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 264/2016 Sb.* Praha: Leges, 2016. Student (Leges). str. 126.

⁵¹ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 6. 2015, sp. zn. II.ÚS 577/13.

⁵² JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1. 10. 2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 264/2016 Sb.* Praha: Leges, 2016. Student (Leges). str. 126.

⁵³ Takto se v roce 1996 vyjádřil doc. JUDr. Pavel Vantuch, CSc., v době internetu je toto riziko ještě daleko větší. Leckdy postačí krivé obvinění trochu úspěšnějšího podnikatele, aby se od něj, a to i dlouholetí klienti začali odvracet na základě několika zpráv místních médií dohledatelných na internetu. VANTUCH, Pavel. *Informace o obviněném ve sdělovacích prostředcích a presumpce nevinny*. Bulletin advokacie, 1996, (5).

dopustila, tato role připadá vždy soudu. Dle Ústavního soudu také není nezbytné, aby takové skutečnosti byly výslovně uvedeny v každém projevu. „*Postačí, pokud vyplynou z jeho celkového vyznění či kontextu předmětného projevu*“⁵⁴.

Presumpce nevinny se projevuje hned v několika oblastech – dokazování, při rozhodování orgánů činných v trestním řízení a jako pravidlo pro zacházení s obviněným.⁵⁵

Obviněný má ze zákona právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu a také ke všem důkazům. Není však nijak povinen o těchto důkazech či skutečnostech vypovídat (§ 33 odst. 1 trestního řádu). Obviněný není povinen dokazovat svoji nevinu. Toto rozhodnutí mu nelze přičítat k tíži, neboť od obviněného nelze vyžadovat aktivní součinnost při obstarávání důkazů. Obviněný je pouze povinen strpět některé úkony, jako je například prohlídka těla či odběr krve (§ 114 trestního řádu).

Odsuzující rozsudek lze vynést pouze za situace, je-li vina obžalovaného bezpečně prokázána. Za podklad rozhodnutí lze použít jen ty okolnosti, jež byly nepochybně prokázány⁵⁶. Pokud má soud i přes provedení dostupných důkazů pochybnosti o tom, že se určitý skutek stal nebo zda jej spáchala určitá osoba, a tyto pochybnosti nejsou rozptýleny ani provedením dalších dostupných důkazů, je třeba, aby soud aplikoval zásadu *in dubio pro reo*, tedy v pochybnostech ve prospěch⁵⁷. Toto pravidlo je však aplikováno pouze v případech skutkových, nikoli právních otázek, neboť v případech právních otázek platí vždy zásada *iura novit curia*, tedy soud zná právo.

V otázce přístupu k zacházení s obviněným se zásada presumpce nevinny projevuje v tom, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny postupovat vůči takové osobě nestranně a nezaujatě. Tyto orgány jsou také povinny zdržet se veškerých projevů, které by mohly být vykládány takovým způsobem, který by naznačoval či sděloval, že jsou přesvědčeny o vině obviněného⁵⁸.

Výjimku ze zásady presumpce nevinny představuje institut dohody o vině a trestu, kde není třeba přiznání viny, ale pouze prohlášení dle § 175a trestního řádu, že obviněný spáchal skutek, pro nějž je stíhán a který je předmětem dohody o vině a trestu. Vyslovení viny

⁵⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 6. 2015, sp. zn. II. ÚS 577/13.

⁵⁵ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1. 10. 2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 264/2016 Sb.* Praha: Leges, 2016. Student (Leges). str. 126.

⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 1. 1968, sp. zn. 2 Tz 22/67.

⁵⁷ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1. 10. 2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 264/2016 Sb.* Praha: Leges, 2016. Student (Leges). str. 128.

⁵⁸ Ibid. str. 130.

a prohlášení o spáchání skutku v tomto případě nejsou totožné věci⁵⁹. Jestliže soud schválí dohodu o vině a trestu, rozhodne odsuzujícím rozsudkem.

2.2.1. Kritika médií v přístupu k presumpci nevinny

Český advokát Aleš Rozehnal, který se specializuje na mediální právo, ve svém projevu⁶⁰ na odborném kongresu Právního prostoru zhodnotil, že „*existuje celá řada neverbálních mediálních prvků, které jsou v rozporu se zásadou presumpce nevinny, ale která jsou našimi médii hojně využívány*“. Jako příklad uvedl neslučitelnost pořizování záběrů zadržovaných osob s pouty na rukou s presumpcí nevinny či prezentování názoru státního orgánu o vině dotčené osoby. Na adresu médií také poznamenal, že média principem presumpce nevinny, ačkoli jej mnohdy mají ve svých etických kodexech, v praxi pohrdají.

Presumpci nevinny dle názoru Rozehnal také narušuje informační asymetrie, která je způsobena závislostí médií na jediném zdroji, kterým je policie či státní zastupitelství. Vytvoření plnohodnotného úsudku podle něj také ztěžuje fakt, že obžalovaný má často zakázáno hovořit o případu.

Do třetice také poukázal na to, že díky práci s obrazem a emocemi mohou média vyvolat představu viny či nevinny „*i za použití relativně korektních verbálních prostředků*“.

Osobně se s touto argumentací nemohu ztotožnit ve dvou bodech. Zaprvé si neumím představit, že by média nepřikládala ke svým textům aktuální fotografie, zvláště pokud tyto fotografie jsou dostupné a nezobrazují násilí či jiné hrůzy páchané na lidech či zvířatech⁶¹. České předpisy nezakazují pořizování fotografií na chodbách soudu. Fotografové mohou také požádat o souhlas s pořizováním snímků v soudní síni (více v kapitole č. 3). Pokud tedy média tyto fotografie z chodby soudu či soudní síně využívají, je to pouze důsledkem plného využití možností, které jim české právo dává. Odlišná situace je například ve Velké Británii, kde je zakázáno pořizovat fotografie ze soudní síně a činit jakékoli televizní záznamy a přenosy. Zákaz se vztahuje na čas před jednáním, samotné jednání a přestávky⁶².

⁵⁹ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1. 10. 2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 264/2016 Sb.* Praha: Leges, 2016. Student (Leges). str. 130.

⁶⁰ Projev je také dostupný na stránkách Právního prostoru: ROZEHNAL, Aleš. *Aplikace zásady presumpce nevinny v médiích*. In *pravni prostor.cz* [online]. [cit. 2018-01-26]. Dostupné z: <https://www.pravni prostor.cz/clanky/trestni-pravo/aplikace-zasady-presumpce-nevinny-v-mediich>.

⁶¹ V takovém případě média (alespoň ta seriózní) postupují tak, že buď takovou fotografii vloží do článku na místo toho, aby z ní udělali hlavní fotografii, či do fotogalerie, kde čtenáře upozorní na to, že záběry obsahují násilí.

⁶² HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. str. 267–268.

Ačkoli rozumím Rozehnalově argumentaci, který tvrdí, že „*taková prezentace osob má stejný cíl jako před staletími – ukázat člověka ztotočeného, degradovaného, zlomeného, poraženého,*“ domnívám se, že takový může být výsledný dojem nikoli však cíl, alespoň, co se týče seriózních médií. Cílem médií je přinášet aktuální zprávy, k nimž dnes nepopíratelně patří také fotografie, respektive videa. Právě na důležitost fotografií poukázal v září 2015 německý bulvární deník Bild, když celé jeho číslo vyšlo bez jakýchkoli fotografií⁶³. Bild tehdy reagoval na debatu, kterou vyvolala fotografie utonulého tříletého syrského chlapce na břehu moře.

Publikování takových fotografií může navíc, byť třeba nechtěně, poukázat na úroveň trestního procesu a přístupu k obžalovaným v dané zemi.

Taktéž se nemohu ztotožnit s názorem, že média pohrdají presumcí nevinny, byť není pochyb, že média v minulosti překročila všechny možné hranice a mají na svědomí nejen nepravdivý výsledný dojem (viz níže příklad Věry Marešové). Domnívám se, že seriózní média, a především seriózní novináři, si kladou za cíl informovat pravdivě, a to nejen v obsahu článku, ale i prostřednictvím jeho titulku⁶⁴.

⁶³ Bild-Zeitung verzichtet völlig auf Fotos: Statement zur Wichtigkeit von Pressefotos. In salzburg24.at [online]. [cit. 2018-02-01]. Dostupné z: <http://www.salzburg24.at/bild-zeitung-verzichtet-voellig-auf-fotos-statement-zur-wichtigkeit-von-pressefotos/4446929>.

⁶⁴ Domnívám se, že to byl právě případ Věry Marešové, který napomohl médiím uvědomit si, nakolik je třeba ustoupit od zkratkovitosti titulku a plně reflektovat, či názor či závěr je čtenářům předkládán.

3. Přístup médií na jednání soudu

Zákon o soudech a soudcích rozšiřuje úpravu zásady veřejnosti v § 6 odst. 3. Konkrétně v něm specifikuje možnost uskutečňovat obrazové nebo zvukové přenosy a pořizování obrazových a zvukových záznamů v průběhu soudního jednání. Zvukové nebo obrazové přenosy lze v průběhu soudního jednání uskutečňovat dle tohoto odstavce jen s předchozím souhlasem předsedy senátu nebo samosoudce. Stejně tomu je i v případě pořizování obrazového záznamu. V případě pořizování zvukového záznamu postačí, že je tak činěno s vědomím předsedy senátu nebo samosoudce.

Předseda senátu či samosoudce však může jejich pořizování zakázat, pokud by způsob jejich provádění mohl narušit průběh nebo důstojnost jednání.

Herczeg ve své publikaci⁶⁵ připomíná, že na základě znění zákona o soudech a soudcích je tak možno rozeznávat celkem tři režimy: povolovací, ohlašovací (povinnost) a volný.

V prvním případě je třeba, aby byl dán souhlas. Musí být však nejen prokazatelné, že se tak stalo, ale také, že tak bylo učiněno ještě předtím, než k přenosu či záznamu došlo. Naplněním tohoto ustanovení tudíž není pouhé nevyjádření se soudce k žádosti či následné vyslovení souhlasu⁶⁶. Povolení televizních, internetových či rozhlasových přenosů, popřípadě pořizování takových záznamů (včetně fotografií) je na volné úvaze předsedy soudu či samosoudce. Zákon nestanoví žádná další kritéria, při rozhodování je však třeba ustanovení § 6 odst. 3 zákona o soudech a soudcích interpretovat také ve vazbě na povinnost soudce „*dbát na řádný průběh řízení, na rovnost procesních stran a zajistit, aby ve věci bylo spravedlivě rozhodnuto*“⁶⁷.

Libor Vávra, předseda Městského soudu v Praze, se v komentáři pro Právní prostor⁶⁸ vyjádřil, že takový souhlas (tedy s přenosy a záznamy) by neměl být příliš častý. „*Mám totiž obavu z věrohodnosti svědků vypovídajících s vědomím kamer a mikrofonů, přenášejících projev svědka přímo k divákovi, posluchači. Čili, vypovídajících ve stresu o řád vyšším, než je*

⁶⁵ HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. str. 25. Dostupné také online jako součást textu: HERCZEG, Jiří. *Přístup médií na jednání soudu a právo na spravedlivý proces*. Bulletin advokacie [online]. [cit. 2018-03-09]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pristup-medii-na-jednani-soudu-a-pravo-na-spravedlivy-proces?browser=mobi>.

⁶⁶ KOCOUREK, Jiří a Jan ZÁRUBA. *Zákon o soudech a soudcích: Zákon o státním zastupitelství: komentář*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. Beckovy texty zákonů s komentářem. str. 165–167, citováno z beck-online.

⁶⁷ Ibid. str. 165–167, citováno z beck-online.

⁶⁸ VÁVRA, Libor. *Ale tohle jsem já u soudu nikdy neřekl!*. In [pravniprostor.cz](http://www.pravniprostor.cz) [online]. 12. 2. 2014 [cit. 2018-03-14]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/ale-tohle-jsem-ja-u-soudu-nikdy-nerekl>.

u soudu obvyklé. “ Vávra také upozornil na hrozbu, že prováděné důkazy si vyslechnou i dosud nevyslechnutí svědci, jejichž následná výpověď by mohla být nejen ovlivněna, ale „*dokonce považována z tohoto důvodu za nevěrohodnou a nepoužitelnou*“.

Kritický k přímým televizním přenosům je také předseda Nejvyššího soudu Pavel Šámal. V rozhovoru pro server iDNES⁶⁹ upozornil, že je třeba si uvědomovat tlak, jemuž jsou svědci i obvinění vystaveni, zvláště s ohledem na to, že obě skupiny často mluví o citlivých tématech. Hlavní smysl jednání vidí Šámal v zjištění, zda se člověk dopustil trestného činu a jaký trest mu uložit, nikoli v zájmu médií referovat o případu. V rozhovoru také odmítl možnost přímého přenosu v případě, že obžalovaným je politik zvyklý na kamery. „*To, že jsou zvyklí na kamery v běžném životě, to je trošku jiná situace, než když stojíte před trestním senátem jako obviněný nebo obžalovaný. Je třeba respektovat práva obviněných, i když jsou politici. Jsem zásadně proti přímým přenosům z jednacích síní v celém rozsahu.*“

První živě přenášené televizní zpravodajství se uskutečnilo v roce 2003. Předseda odvolacího senátu pražského Vrchního soudu Jiří Lněnička tehdy povolil přímý přenos v případě Karla Srby a spol. (příprava vraždy novinářky Sabiny Slonkové). Povolení k živému přenosu tehdy kritizovala celá řada osob včetně někdejšího premiéra Vladimíra Špidly, Petra Nečase (tehdy místopředsedy ODS) či předsedkyně Komise pro etiku Syndikátu novinářů Barbary Osvaldové. Špidla tehdy přirovnal přímý přenos ze síně k reality show. Rovněž také pro agenturu Korzo (dnes Protext ČTK) uvedl: „*I když soudní procesy mají být veřejné, pokládám rozhodnutí České televize přenášet průběh soudního procesu za neetické. Obávám se, že to může poškodit všechny účastníky přelíčení*“⁷⁰. “ Pochybnost ohledně etičnosti vyjádřila i Osvaldová, a to zvláště s ohledem na to, zda by se žurnalistika měla vydat tímto směrem.⁷¹

Živý přenos však trval pouhých třicet minut, poté jej Lněnička ukončil. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že právo na obhajobu je nad právem informovat veřejnost. Na počátku líčení však uvedl, že mezi záznamem a přenosem není velký rozdíl, „*naopak je to lepší, protože*

⁶⁹ KUBIŠTOVÁ, Pavla a Jiří PÁNEK. *Šéf Nejvyššího soudu: Kamery u celého procesu? Ne, ani u politiků.* In zpravy.idnes.cz [online]. [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/rozhovor-s-pavlem-samalem-096/domaci.aspx?c=A151027_133736_domaci_pku.

⁷⁰ iDNES, KORZO a has. *Špidla: Přenos soudu se Srbou je neetický.* In zpravy.idnes.cz [online]. [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/spidla-prenos-soudu-se-srbou-je-neeticky-ffo-/domaci.aspx?c=A031024_155810_domaci_has.

⁷¹ Ibid.

nejsou možné stříhy⁷²“. Následně ale vyzval obžalované, aby se k věci vyjádřili. Karel Srba tehdy uvedl, že nemá zásadní výhrady proti přímému přenosu, ale proti tomu, aby do něj se svými projevy vstupovaly další osoby (laici, novináři)⁷³. Na žádost obhájců dvou dalších obžalovaných Michala Novotného a Jiřího Slavíka, kteří uvedli, že s přenosem nesouhlasí, senát rozhodl, že přenos dál nepovolí, a to s výjimkou čtení rozsudku.

Co se týče zahraniční úpravy, Herczeg ve své publikaci *Média a trestní řízení* připomíná právní úpravu našich jižních sousedů. Rakouský zákon o médiích tzv. MedienG v § 22⁷⁴ zakazuje televizní a rozhlasové záznamy a přenosy, stejně tak filmové a fotografické záznamy, které má za nepřijatelné. Jak píše Herczeg⁷⁵, důvodem pro zvolení zákazu byla ochrana osobnostních práv účastníků řízení. Rakouský zákonodárce se obával následků v podobě zaujatosti, ovlivnění trestního řízení a psychického zatížení účastníků.

Podobně se v počátcích rozvoje televizních přenosů vyjádřil i Nejvyšší soud Spojených států amerických (dále jen „USA“) v případě **Estes v. Texas**⁷⁶, kdy se Nejvyšší soud zabýval otázkou, zda televizní přenos narušuje trestní řízení. Nejvyšší soud v tomto případě poukázal na několik negativních faktorů, mezi něž zařadil – potenciální vliv na porotce, negativní ovlivnění kvality svědecké výpovědi, dodatečné zatížení soudce a psychická zátěž obviněného⁷⁷.

Později ovšem došlo k rozvoji přenosů ze soudních síní. Velký podíl na něj nese stát Florida, jehož Nejvyšší soud v roce 1976 povolil jednoroční pilotní program, jehož cílem bylo umožnit přenášet soudní procesy za pevně stanovených podmínek. Toto rozhodnutí vedlo posléze k podání stížnosti⁷⁸ k Nejvyššímu soudu USA, který na základě této stížnosti poprvé „výslovně potvrdil ústavní právo médií účastnit se soudního řízení v trestních věcech⁷⁹“.

Ohlašovací povinnosti podléhají zvukové nahrávky. Jejich pořizování je možno zakázat, například pro jejich hlučnost, pokud by mohly narušit průběh jednání. Ústavní soud

⁷² IDNES a MF DNES. *Soud zatrhl České televizi přímý přenos*. In zpravy.idnes.cz [online]. 30. 10. 2003 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/soud-zatrhl-ceske-televizi-primy-prenos-ff0-/domaci.aspx?c=A031030_081831_domaci_ton.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Bundesgesetz vom 12. Juni 1981 über die Presse und andere publizistische Medien (Mediengesetz – MedienG) – Spolkový zákon ze dne 12. 6 1981 BGB1.314/1981, o tisku dalších sdělovacích prostředcích.

⁷⁵ HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. str. 209–210.

⁷⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 7. 1. 1965 ve věci *Estes v. Texas*.

⁷⁷ HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. str. 247–248.

⁷⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 26. 1. 1981 ve věci *Chandler v. Florida*.

⁷⁹ HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. str. 250.

se zákazu pořízení nahrávky věnoval ve svém nálezu sp. zn. II.ÚS 2672/07⁸⁰ ve věci nepřivolení pořízení zvukového záznamu ze soudního jednání Krajským soudem v Hradci Králové. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítala, že zvukový záznam pořizuje vždy ve všech případech, kdy je účastníkem soudního sporu, a to za účelem případné kontroly jednání jednotlivých osob. Stěžovatelka také poznamenala, že neexistuje výslovné zákonné ustanovení o nemožnosti pořízení zvukového záznamu z jednání, soud má pouze dbát na to, aby jednání probíhalo důstojně. Dále také namítala, že k pořízení zvukového záznamu není zapotřebí předchozího souhlasu předsedy senátu, ale pouze jeho vědomí o něm. Argumentovala nejen zákonem o soudech a soudcích, ale také vyspělostí (tehdejší) techniky. Ve své stížnosti označila za irelevantní argumentaci soudu ohledně rovnosti účastníků (kteří by tuto možnost nevyužili), neboť je na každém, zda bude svá práva realizovat či nikoli. Taktéž odmítla úvahy soudu o procesní nepoužitelnosti takového záznamu. Konečně také uvedla, že soud neměl právo rozhodnout o nepřivolení, ale pouze o jeho zákazu ze zákonem vymezených důvodů.

Ústavní soud nejprve poukázal na podstatu principu veřejnosti (prevence, transparentnost a zabránění kabinetní justici), jak bylo v této práci výše popsáno. Dále uvedl, že aplikaci zásady veřejnosti nelze omezit pouze na umožnění přístupu veřejnosti do jednací síně. *„Tato forma je nepochybně původní a základní, avšak stejně jako jiné oblasti života a nauky i právní řád prošel vývojem, který nutně musel reflektovat nové možnosti mezilidských vztahů, vytvářených zejména rozvíjejícími se službami a technickým pokrokem.“* Zároveň však Ústavní soud poukázal na to, že stejně jako je v případě fyzických osob limitem jejich přítomnosti na jednání kapacita soudní sítě, je v případě obrazových a zvukových přenosů a záznamů limitem řádný a důstojný průběh soudního jednání.

Přestože je soudce, respektive předseda senátu, *dominus litis*, vyloučení jakékoli formy veřejnosti soudního jednání musí být spojeno s legitimním cílem. V opačném případě se jedná o svévoli. *„Lze uzavřít, že přítomnost veřejnosti, ať už osobní či skrze obrazový či zvukový přenos nebo záznam, nelze jednoduše či automaticky odmítat či vylučovat bez toho, že by k tomu byl relevantní důvod,“* uvedl Ústavní soud. V závěru svého nálezu se také přiklonil k argumentaci stěžovatelky, když uvedl, že soud neměl právo nepřivolit k pořízení záznamu, ale pouze jej zakázat.

V rámci volného režimu je možné bez povolení předsedy soudce či samosoudce činit si poznámky, skici či jinak zachytávat postřehy z průběhu soudního jednání. I v tomto případě je ale třeba činit tak, aby nedošlo k narušení průběhu či důstojnosti jednání.

⁸⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 14. 2. 2008, sp. zn. II.ÚS 2672/07.

3.1. Polemika nad internetovým zpravodajstvím

S rozvojem internetového zpravodajství (a potažmo rozvojem přímých televizních přenosů) se nabízí otázka, zda při možnosti přijímání informací z trestního řízení minutu po minutě⁸¹, nemůže dojít (a nedochází) k ovlivnění svědků, kteří ještě nebyli vyslechnuti a zda je třeba v této otázce něco podniknout.

Jak bylo výše uvedeno, zákon o soudech a soudcích rozlišuje celkem tři režimy: povolovací, ohlašovací a volný. Volný režim umožňuje přítomné veřejnosti činit si písemné poznámky, kresby nebo stenografický záznam⁸². Oproti ostatním režimům, jak byly výše popsány, nepodléhají poznámky či kresby ani ohlášení, ani povolení. Z toho vyplývá, že pokud je jednání soudu přítomen zástupce médií, nemůže mu být nijak zakazováno, aby si činil poznámky.

S rozvojem internetu a internetového zpravodajství ovšem došlo ke změně pomůcek, které novináři ke své práci využívají. Příkladem je notebook či mobilní telefon, jejichž prostřednictvím zaznamenávají své poznatky a komunikují s ostatními členy redakce. V případě, že jde o ostře sledovanou kauzu, která si vyžádá formát minutu po minutě, novináři tyto pomůcky využívají k zaslání poznatků o atmosféře, průběhu jednání či výroků jednotlivých svědků nebo obžalovaného, které zpravidla jiný redaktor (nebo třeba elév⁸³) či editor zpracuje a publikuje.

Hlavní zásady činnosti soudů upravené v zákoně o soudech a soudcích přijatém v listopadu 2001 dle důvodové zprávy vychází z předchozího zákona č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích. Podle této důvodové zprávy bylo navrženo převzít hlavní zásady činnosti soudů „v zásadě beze změn do nové právní úpravy⁸⁴“.

⁸¹ Formát, který využívá prakticky každý zpravodajský server v případě, že informuje o takové události, kde každá minuta přináší informaci, která je buď podstatná nebo čtenářsky zajímavá. Graficky je každá informace označena časovým údajem, popř. dalším znakem (např. červená karta u sportovního utkání), přičemž jednotlivé informace, ať už textové či vizuální (fotografie, video, příspěvek ze sociálních sítí), jsou od sebe dostatečně odděleny. Pro čtenáře je tento formát uživatelsky příjemnější, než kdyby měl neustále aktualizovat článek a hledat v něm nové informace. Typicky je formát online reportáže u zpravodajských serverů využíván v případě sportovních utkání, teroristických útoků, voleb či hlasování o důvěře vlády nebo projednávání kontroverzního zákona. Některé servery jako například Deník N využívají tento formát k informování o všech událostech, které se ve světě minutu po minutě dějí, čímž uspokojují potřeby nejen svých předplatitelů, ale i ostatních návštěvníků serveru.

⁸² Ibid. str. 30.

⁸³ Užívaný výraz pro začínajícího novináře, často studenta žurnalistiky, který získává první praxi.

⁸⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů.

Z toho tedy vyplývá, že zákon vychází z doby, která byla technologicky na zcela jiné úrovni. S tím ovšem souvisí výše zmíněná otázka mířící na možnost ovlivnění dosud nevyslechnutých svědků prostřednictvím online reportáží, které využívají formát *minuta po minutě* nebo alespoň některé jeho prvky (např. citace svědků v internetovém článku). Tato problematika se nepochybně dotýká také přímých televizních či rozhlasových přenosů, nicméně s ohledem na jiné pravomoci soudce v rámci povolovacího režimu, zde tuto oblast pomíjím, neboť mi výše uvedené výroky Libora Vávry nebo Pavla Šámala o výjimečnosti přímých přenosů připadají dostatečné. Domnívám se, že přímé televizní přenosy by měly být opravdu zcela výjimečnou záležitostí. V případě povolení takového přenosu by dle mého názoru měl soudce zvážit, které fáze trestního řízení je možné přenést bez rizika ohrožení průběhu a výsledku řízení, a které nikoli.

V případě poznámek novináře je situace jiná, a to z výše uvedeného důvodu odlišného režimu. Pokud nebyla veřejnost vyloučena, je nutné počítat s tím, že u kauzy, která je regionálně či celostátně zajímavá, budou přítomni novináři. Ti budou s největší pravděpodobností využívat právě možnosti, který jim volný režim nabízí, tedy činit si poznámky, potažmo je rovnou posílat do redakce. Řešením zamezení možného ovlivnění dosud nevyslechnutých svědků prostřednictvím online zpravodajství se tak jeví pouze možnost vyloučení veřejnosti pro část nebo celé řízení. Jinou neformální možností by mohla být žádost soudce o neinformování o průběhu dokazování, ta mi však nepřipadá zcela reálná. Tento postup však naráží na ústavní právo obviněného, aby jeho věc byla projednána veřejně. Tudiž by neměl být automaticky využíván, ale řádně odůvodněn.

Problematiku využívání mobilních telefonů, tabletů či notebooků během soudního jednání neřeší vedle zákona o soudech a soudcích, ani jednacích řádů pro okresní a krajské soudy, který pochází z podobného období. Některé soudy řeší tuto situaci upozorněním, že v soudní síni není dovoleno použití těchto zařízení. Za situace, kdy svědek má možnost seznámit se s obsahem svědecké výpovědi ostatních svědků prostřednictvím online reportáží, pozbývá smyslu ustanovení § 209 odst. 1 trestního řádu věty první, která říká, že předseda senátu dbá o to, aby dosud nevyslechnutý svědek nebyl přítomen výslechu obžalovaného a ostatních svědků.

Ostatně pokud § 67 písm. b) trestního řádu upravuje jako důvod vazby důvodnou obavu, že obviněný bude působit na dosud nevyslechnuté svědky, nabízí se otázka, proč zákon neřeší situaci, kdy k ovlivnění může dojít například právě prostřednictvím online reportáží.

Během psaní této práce jsem se pokoušela nalézt šetření či vědecký výzkum na téma ovlivnění svědků prostřednictvím online zpravodajství či přímých televizních přenosů, bohužel

jsem nebyla úspěšná. Nicméně dávám za pravdu zkušenějším odborníkům, kteří podle mého názoru mají pravdu v tom, že přímé přenosy nebo online reportáže (tj. ve formátu minuta po minutě) s sebou nesou důvodnou obavu z možného ovlivnění svědků.

Příkladem může být případ Obvodního soudu pro Prahu 5, který řešil trestný čin podvodu⁸⁵. Soud v případě předvolal svědkyni, která měla počkat na chodbě, dokud nebude vyslechnut obžalovaný. V jednací síni ovšem seděl její přítel, který dotyčnou informoval o tom, co se v soudní síni děje a co pronesl obžalovaný. Soudkyně, která měla případ na starosti, se tímto únikem informací ze soudní síně posléze byla nucena zabývat, neboť svědkyně si tyto zprávy nenechala pro sebe a četla je přítomným na chodbě, kteří o jejím chování následně referovali. Ačkoli šlo o situaci, kdy informace o dění byly zaslány pouze jedné osobě, neliší se příliš od té, která by mohla nastat, kdyby tak učinil novinář prostřednictvím online reportáže. Odlišný by byl jazyk a forma, ale výsledek by byl vesměs totožný. Je proto s podivem, že taková situace vyvolává nevoli na straně soudu pro možné ovlivnění, ale u novinářských výstupů se tak neděje.

Možným řešením této situace, která nastala nereflexivním technologického vývoje, je jistě případný návrh změny zákona o soudech a soudcích. Online zpravodajství ze soudní síně by mohlo podléhat jinému režimu, který by zajistil, že soudce bude mít situaci lépe pod kontrolou. Jiným řešením by mohla být novela jednacího řádu pro okresní a krajské soudy, která by užití novodobých technologií u soudu lépe řešila.

⁸⁵ iDNES.cz. *Svědkyně s přítelem naštvali soud. On jí mobilem psal, co říká obžalovaný*. In idnes.cz [online]. [cit. 2019-01-27]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/cerna-kronika/svedkyne-vypoved-ovlivneni-mobilni-telefon-komunikace-soud.A171010_213902_krimi_iri?fbclid=IwAR3SVdtXp6WwBoRSGx0vh9Qn7b4V4-Smo29NREEcZOKD-oPoLO3iixk-578.

4. Poskytování informací o trestním řízení

4.1. Zákonná úprava

Právo na informace upravuje na ústavní úrovni čl. 17 Listiny základních práv a svobod. Toto právo bývá tradičně označováno jako právo politické, zejména díky svému zařazení do druhého oddílu hlavy druhé. Taktéž bývá označováno jako právo demokratické vyznačující se specifickou povahou, neboť je možné jej chápat jako zprostředkovatele nebo taktéž předpoklad pro realizaci dalších práv (petiční, shromažďovací, sdružovací)⁸⁶. Právo na informace nalezneme upraveno v Listině dále v čl. 35 (právo na informace o životním prostředí).

Čl. 17 zaručuje svobodu projevu a právo na informace. Je ústavním základem zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, který spolu s trestním řádem (konkrétně § 8a–8d) představuje základ pro poskytování informací o trestním řízení.

Poskytování informací o trestním řízení bylo až do konce roku 1991 upraveno v § 179 trestního řádu. Ten konkrétně stanovil, že výsledky přípravného řízení mohou být zveřejňovány jen se souhlasem vyšetřovatele a prokurátora a v řízení před soudem až do hlavního líčení jen se souhlasem předsedy senátu.

Jak upozorňuje Herczeg ve své publikaci, toto ustanovení bylo v rozporu s čl. 17 Listiny (respektive s § 6 odst. 1 ústavního zákona ze dne 9. 1. 1991, kterým se uvozuje Listina), neboť podle odst. 5 jsou státní orgány a orgány územní samosprávy povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti⁸⁷. K novelizaci tohoto ustanovení došlo zákonem č. 558/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád a zákon o ochraně státního tajemství. Do trestního řádu byl vložen § 8a, kterým bylo zakotveno, že orgány činné v trestním řízení informují o své činnosti veřejnost poskytováním informací sdělovacím prostředkům. Orgány činné v trestním řízení však měly možnost odepřít poskytnutí informace, pokud by mělo dojít k ohrožení objasnění skutečností důležitých pro posouzení věci. Tyto orgány také nebyly oprávněny zveřejňovat údaje o osobách, které mají účast v trestním řízení a které přímo nesouvisejí s trestnou činností. Zároveň musely pamatovat, aby při poskytování informací neporušily zásadu presumpce nevinny.

K další změně ustanovení o poskytování informací o trestním řízení došlo na jaře roku 2009 zákonem č. 52/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Původní navrhované znění

⁸⁶ KOLMAN, Petr. *Právo na informace*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. str. 18–19.

⁸⁷ HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. str. 34.

předložila Poslanecké sněmovně vláda. Ta ve svém návrhu dle důvodové zprávy⁸⁸ reagovala na nešetrný způsob medializace určitých případů, kdy docházelo k publikování detailních informací o oběti trestného činu, její rodiny a soukromí. Návrh odpovídal především na potřebu chránit osobnost a soukromí oběti vzhledem k jejímu věku nebo povaze spáchaného činu. Cílem novely tak bylo omezit šíření informací (osobních údajů, fotografií, obrazových záznamů) o oběti trestného činu, ať už prostřednictvím médií, internetu nebo jiným způsobem (např. formou letáků). Okruh chráněných osob vymezil vládní návrh novely na oběti mladší 18 let a oběti těch trestných činů, které zasahují do jejich osobní integrity nebo jejich osobnostních práv. Zejména mělo jít o oběti trestných činů směřující proti životu a zdraví a oběti trestných činů proti důstojnosti v sexuální oblasti.

Vláda tímto návrhem reagovala nejen na případy, u nichž došlo k masivní medializaci (viz níže kauza Kuřim), ale i na dokumenty přijaté na mezinárodní úrovni, které se informováním o trestním řízení a ochraně soukromí poškozeného zabývají (např. Bangkotská deklarace přijatá na XI. kongresu OSN o prevenci kriminality a trestní justici, rámcové rozhodnutí Rady ze dne 15. 3. 2001 o postavení obětí v trestním řízení, doporučující Deklarace OSN o základních principech spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci).

Vláda zároveň navrhla i sankci až do výše 1 milionu korun za porušení zákazu zveřejnění vyobrazení nebo jiných údajů o poškozeném. Pozměňovacím návrhem však zákonodárci přijali přísnější možnost uložení sankce, a to až do výše 5 milionů korun.

Během projednání návrhu zákona však došlo k přijetí pozměňovacího návrhu, který se oproti původnímu návrhu zaměřil především na ochranu soukromí osoby, proti níž se vede trestní řízení. Orgánům činným v trestním řízení bylo od 1. 4. 2009 zakázáno zveřejnit v přípravném řízení informace umožňující zjištění totožnosti osoby, proti níž se vede trestní řízení, poškozeného, zúčastněné osoby a svědka. Z toho zákazu ovšem zákonodárce povolil dvě výjimky. V nezbytném rozsahu ke zveřejnění takových údajů mohly orgány činné v trestním řízení přistoupit, jestliže šlo o účely pátrání po osobách nebo z důvodu dosažení účelu trestního řízení. I nadále byly orgány činné v trestním řízení vázány zásadou presumpce nevinny a povinností dbát na to, aby neohrozily objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení. Odstavec 2 zakotvil povinnost orgánů činných v trestním řízení při poskytování informací zvláště dbát na ochranu osobních údajů a soukromí osob mladších 18 let.

⁸⁸ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 52/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Dále došlo k vložení § 8b, který specifikoval, v jakých případech platí zákaz zveřejnění informací umožňující zjištění totožnosti poškozeného. Konkrétně šlo o poškozeného, který nedosáhl věku 18 let nebo je obětí trestného činu kuplířství, šíření pornografie nebo některého z trestných činů proti životu a zdraví, svobodě a lidské důstojnosti nebo proti rodině. Zákaz se vztahoval na zveřejnění obrazových snímků, obrazových a zvukových záznamů nebo jiných informací o průběhu hlavního líčení nebo veřejného zasedání, které by umožnily identifikaci osoby poškozeného. Ze zákazu stanovil zákonodárce tři výjimky: 1) umožňuje-li zveřejnění takových údajů tento zákon, 2) je-li zveřejnění těchto údajů nezbytné pro účely pátrání nebo dosažení účelu trestního řízení, 3) dá-li k takovému zveřejnění poškozený písemný souhlas (u osob mladších 18 let nebo osob jež byly zbaveny způsobilosti k právní úkonům nebo jejichž způsobilost byla omezena bylo zapotřebí souhlasu zákonného zástupce).

Novela přinesla také § 8c, jenž upravil zákaz zveřejnit 1) informace o nařízení či provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu nebo informace z něj získané, 2) údaje o telekomunikačním provozu zjištěné na základě příkazu, 3) informace získané sledováním osob a věcí, a to bez souhlasu osoby, které se tyto informace týkají a které umožňují zjištění totožnosti takové osoby, a nebyly-li použity jako důkaz v řízení před soudem.

Tato novela si díky jednotlivým omezením vysloužila označení náhubkový zákon. Ze strany médií, politiků i odborníků byla hojně kritizována⁸⁹ především pro své restriktivní pojetí a znemožnění tisku plnit jeho roli hlídacího psa demokracie například při spáchání trestného činu úřední osobou⁹⁰. Kritiku si ovšem vysloužila také novela trestního zákoníku. Ta v § 178 kriminalizovala neoprávněné sdělení, zpřístupnění, jiné zpracování nebo přisvojení osobních údajů o jiné osobě shromážděné v průběhu trestního řízení, a to i z nedbalosti, jehož následkem je způsobení vážné újmy na právech nebo oprávněných zájmech osob, jichž se tyto osobní údaje týkají. Reakcí zákonodárce na tyto výtky bylo přijetí novely zákona č. 207/2011 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů. Zákonodárce vložil do trestního řádu nový § 8d, kterým umožnil zveřejnit údaje podle § 8a – § 8c, odůvodňuje-li to veřejný zájem, a to v případě, že převažuje nad právem na

⁸⁹ Například Ondřej Závodský publikoval hned devět připomínek k této novele. ZÁVODSKÝ, Ondřej. *Devatero připomínek k tzv. „náhubkovému zákonu“*. Trestněprávní revue, 2009(7). str. 209; kritikou ze strany poslanců, respektive návrhem na zrušení jednotlivých ustanovení, se zabýval i Ústavní soud ve svém usnesení sp. zn. Pl. ÚS 10/09 ze dne 24. 1. 2012.

⁹⁰ HERCZEG, Jiří. *Novela náhubkového zákona: korektiv veřejného zájmu*. Trestněprávní revue, 2011(10). str. 285.

ochranu soukromí dotčené osoby. Podle tohoto paragrafu je však nutno zvláště dbát na ochranu zájmů dětí a mladistvých.

V důvodové zprávě⁹¹ k návrhu zákona č. 207/2011 Sb. vláda poukázala na skutečnost, že otázku, zda právo veřejnosti na informace převáží nad právem na ochranu soukromí, bude třeba zkoumat v každém jednotlivém případě, kdy se právo na informace dostane do konfliktu s právy a svobodami druhých. Právo veřejnosti na informace by mělo převážet v případě, že osoba, proti níž se vede trestní řízení, je osobou veřejně činnou a trestný čin byl spáchán v souvislosti s výkonem takto veřejné činnosti.

Osobně se domnívám, že je jediné dobře, že zákonodárce přistoupil k větší ochraně obětí trestných činů. Situace, která zde byla před přijetím této novely, byla zcela neúnosná (viz níže popis případu Kuřim a pokuty, které v jeho souvislosti byly rozdány) a média (včetně těch, která se označují za seriózní) dle mého názoru v mnoha ohledech nezvládla svou roli. Taktéž vítám ochranu osoby, proti níž se řízení vede v přípravném řízení, neboť se domnívám, že orgány činné v trestním řízení mají větší prostor se soustředit na případ bez zvýšené pozornosti médií a zároveň toto ustanovení zvláště chrání osobu podezřelou a obviněnou v těch případech, kdy jde ze strany oznamovatele o křivé obvinění. Zároveň si myslím, že je dobře, že zákonodárce upustil od zákazu poskytování informací v těch případech, kdy převažuje veřejný zájem.

4.2. Judikatura Nejvyššího správního soudu a Ústavního soudu

Příslušnou úpravu nalezneme také ve výše zmíněném zákonu o svobodném přístupu k informacím, konkrétně v § 11 odst. 4 a odst. 6, který upravuje povinnost povinného subjektu odmítnout poskytnutí informace o činnosti orgánů činných v trestním řízení, poskytnutí informací pocházejících ze spisů (i v případě, že nebylo zahájeno trestní řízení), dalších dokumentů a materiálů, které vznikly na základě činnosti těchto orgánů při poskytování ochrany osob, majetku či při prověřování jednotlivých oznámení, jestliže by tím byla ohrožena práva třetích osob nebo schopnost orgánů činných v trestním řízení předcházet trestné činnosti či jinak plnit úkoly k ochraně jednotlivých statků.

Právě vztah mezi trestním řádem a zákonem o svobodném přístupu k informacím řešil ve svém rozsudku sp. zn. 2241/2011 ze dne 1. 12. 2010 Nejvyšší správní soud. Žalobce Mgr. M. Š. požádal v lednu roku 2007 Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 1 o poskytnutí

⁹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 207/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

informace o obsahu usnesení zahájení trestního stíhání bývalého příslušníka Policie ČR Tomáše Čermáka (pro čin ze dne 1. 5. 2006 proti poškozené a někdejší poslankyni Kateřině Jacques). Dále požádal o poskytnutí obsahu usnesení nadřízeného státního zastupitelství v případě, že bylo rozhodováno o stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání. Taktéž žádal o obsah usnesení, jímž bylo trestní stíhání zastaveno, a o obsah usnesení, jímž bylo případně rozhodováno o stížnosti proti usnesení o zastavení trestního stíhání obviněného. Žádost směřovala na důvody, které vedly orgány činné v trestním řízení k rozhodnutí.

Této žádosti nebylo vyhověno. Žalobce následně podal odvolání k Městskému státnímu zastupitelství v Praze (dále jako žalovaný), který napadené rozhodnutí zrušil a řízení zastavil. Ve svém rozhodnutí poukázal na to, že žalobce nemá v trestním řízení postavení obviněného, poškozeného či zúčastněné osoby, a proto mu nenáleží právo nahlížet do spisu. Žalobce se obrátil s žalobou na Městský soud v Praze, ten ji však zamítl. Ve svém rozhodnutí poukázal na ustanovení § 11 odst. 4 zákona o svobodném přístupu k informacím, dle něhož povinné subjekty neposkytnou informace o probíhajícím trestním řízení.

Žalobce ve své kasační stížnosti předložil zejména následující argument. Žalobce odmítl závěr, že poskytování informací o probíhajícím trestním řízení zcela podléhá úpravě obsažené v trestním řádu. Za rozhodující kritérium nevnímá probíhající či skončené trestní řízení, nýbrž zda žádost podává strana trestního řízení (tj. podléhá režimu dle § 65 trestního řádu), nebo třetí osoba (tj. odlišná od osoby obviněného, poškozeného, zúčastněné osoby, obhájce a zmocněnců, tedy podléhá režimu dle informačního zákona).

Nejvyšší správní soud přisvědčil žalobci a odmítl tvrzení Městského soudu v Praze, že by ustanovení § 11 odst. 4 zcela vylučovalo poskytování informací, dokud nebylo trestní stíhání skončeno. Takto doslovný výklad je totiž dle Nejvyššího správního soudu nepřijatelný. Povinný subjekt musí naopak vždy zvážit, zda by poskytnutím informací o trestním řízení mohlo dojít ke zmaření předmětu a účelu trestního řízení.

Zároveň odmítl, že by trestní řád obsahoval komplexní úpravu ve smyslu § 2 odst. 3 informačního zákona, a poukázal na to, že § 8a trestního řádu nelze vykládat v tom smyslu, že vylučuje poskytování informací o probíhajícím řízení jinou formou, než jakou je předání informací sdělovacím prostředkům.

Vedle toho ale uznal, že nahlížení do spisu je zásadně vyhrazeno účastníkům řízení (resp. osobám, které prokáží právní zájem). Na rozdíl od Městského soudu v Praze se již ale nedomníval, že by stěžovatel požadoval nahlédnutí do spisu, nýbrž se pouze domáhal sdělení důvodů, které vedly k zastavení trestního stíhání v mediálně sledovaném případě. Za takové situace lze dle Nejvyššího správního soudu lze jen těžko hovořit o obvyklých zásadách ochrany

jednotlivce a možném zmaření účelu řízení (i s ohledem, že informace o výsledku byly detailně rozebírány na předních stránkách českých deníků).

Dle Nejvyššího správního soudu je tedy ústavně konformní cestou takový výklad ustanovení § 11 odst. 4 písm. a) informačního zákona ve spojení s § 8a odst. 1 a 2 trestního řádu, „*kteřá připustí dle okolností poskytnutí informace o probíhajícím trestním řízení tam, kde neposkytnutí informace nebude možno odůvodnit ,naléhavou společenskou potřebou*“⁹².

Povinný subjekt tedy na základě rozhodnutí Nejvyššího správního soudu neposkytne informace o probíhajícím trestním řízení (dle § 11 odst. 4 písm. a) pouze v tom případě, kdy dospěje k závěru, že neposkytnutí informace je ospravedlněno naléhavou společenskou potřebou (neohrožení důležitých skutečností pro trestní řízení, nezveřejnění údajů o osobách zúčastněných na řízení, které v trestnou činnost přímo nesouvisí, neporušení presumpce nevinny).

Poskytování informací o trestním řízení se v nedávné minulosti věnoval také Ústavní soud. Ten na jaře roku 2018 vyhověl ústavní stížnosti vydavatelství Mladá fronta a.s., v níž se mimo jiné zabýval také okruhem osob, na něž dopadá § 8b odst. 1 trestního řádu⁹³. Tento odstavec zakazuje osobám, kterým byly orgány činnými v trestním řízení poskytnuty informace, na něž se vztahuje zákaz zveřejnění dle § 8a odst. 1 věty druhé (tj. zákaz zveřejnit informace umožňující identifikaci osoby, proti níž se vede trestní řízení, poškozeného, zúčastněné osoby a svědka), předat tyto informace třetím osobám, ledaže je takové předání nutné pro účely trestního řízení, výkonu práv nebo plnění povinností stanovených zvláštním právním předpisem.

V případě šlo konkrétně o to, že na internetovém portálu euro.e15.cz byl publikován text s titulkem *Policie viní Sisáka ze zvýhodnění věřitele i ovlivňování soudu*. Spolu s tímto článkem bylo uveřejněno také usnesení policejního orgánu o zahájení trestního stíhání (č. j. OKFK-1378-100/TČ-2014-251001 ze dne 15. 1. 2016). Společnosti Mladá fronta a.s. byla dne 18. 2. 2016 doručena výzva policejního orgánu, v níž policie vyzývala stěžovatelku k odstranění předmětného usnesení o zahájení trestního stíhání ze svých webových stránek. Zároveň byla stěžovatelka vyzvána, aby policejnímu orgánu do tří pracovních dnů od doručení výzvy sdělila informace o tom, kdo obsah webu tvoří, spravuje jej a aktualizuje, a aby o těchto osobách uvedla konkrétní údaje. Stěžovatelka výzvě nevyhověla, na což policejní orgán reagoval uložením pořádkové pokuty dle § 66 odst. 1 trestního řádu ve výši 50 tisíc korun.

⁹² Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 1. 12. 2010, sp. zn. 2241/2011.

⁹³ Nález Ústavního soudu ze dne 14. 3. 2018, sp. zn. I. ÚS 2155/16.

Stěžovatelka podala proti usnesení o uložení pořádkové pokuty stížnost k Vrchnímu soudu v Praze. Stěžovatelka ve stížnosti popsala zejména to, že usnesení považuje za nedůvodné, nezákonné a bez opory v dosavadní praxi, založené na účelovém výkladu zákona. Zároveň také poukázala na nemožnost aplikace ustanovení § 8a a 8b trestního řádu na její osobu. Stěžovatelka odmítla, že by jakkoli naplnila znaky osoby ve smyslu § 8b trestního řádu (tedy osoby, již byly orgány činnými v trestním řízení poskytnuty informace o případu). Vrchní soud stížnost zamítl jako nedůvodnou.

Stěžovatelka se posléze obrátila na Ústavní soud. V ústavní stížnosti uvedla, že výzva policejního orgánu byla vydána na základě neexistující povinnosti. Policejní orgán ve své výzvě odkázal na § 8b trestního řádu, dle názoru stěžovatelky však tento paragraf (resp. odst. 1) nedopadá na jiné osoby než ty, kterým byla ze strany orgánů činných v trestním řízení sdělena informace o řízení.

Ústavní soud argumentaci stěžovatelky přisvědčil. Ve svém nálezu uvedl, že odkázal-li policejní orgán ve výzvě na ustanovení § 8b odst. 1 trestního řádu, nepostupoval v jeho souladu. „*Okruh osob uvedený v tomto ustanovení je jednoznačně vymezen a nelze jej výkladem dále rozšířit i na osoby, kterým orgány činné v trestním řízení žádné informace samy neposkytly, ale které je získaly jiným způsobem, např. zprostředkovaně (...)*⁹⁴.“ Ústavní soud však zároveň upozornil, že přijatý závěr nevylučuje, že zveřejněním usnesení o zahájení trestního stíhání mohlo dojít k porušení jiných právních předpisů.

4.3. Poskytování informací o trestním řízení ve světle 18 zásad Rady Evropy

Rada Evropy vydala dne 10. července 2003 doporučení výboru ministrů Rec(2003)13⁹⁵ členskými státem k poskytování informací týkajících se trestních řízení prostřednictvím médií. Doporučení obsahuje kromě osmnácti zásad také preambuli, v níž jsou vlády členských zemí vyzývány k: 1) zakotvení zásad uvedených v příloze ve vlastních právních řádech, 2) šíření tohoto doporučení a připojených zásad, 3) upozornění justičních a policejních orgánů na tyto zásady a k jejich zpřístupnění představitelům organizací právníků a novinářů.

Osmnáct zásad obsažených v příloze doporučení vychází z relevantní judikatury Evropského soudu pro lidská práva⁹⁶.

⁹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 14. 3. 2018, sp. zn. I. ÚS 2155/16.

⁹⁵ Recommendation Rec (2003) 13 of the Committee of Ministers to member states on the provision of information through the media in relation to criminal proceedings ze dne 10. července 2003.

⁹⁶ HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. str. 53.

Zásada č. 1 se věnuje podstatě informování veřejnosti prostřednictvím médií. Doporučení ministrů klade důraz na to, že veřejnost musí mít možnost přijímat informace o činnosti justičních a policejních orgánů skrze média. Novináři tedy musí mít možnost svobodně informovat a komentovat fungování trestního justičního systému, s výhradou omezení stanovených v následujících zásadách.

Zásada č. 2 pojednává o presumpci nevinny jakožto integrální součásti práva na spravedlivý proces. Stanoviska, názory a informace týkající se probíhajícího trestního řízení by měly být podle doporučení sdělovány a rozšiřovány prostřednictvím médií jen tehdy, pokud tím není dotčena presumpce nevinny podezřelého či obviněného.

Zásada č. 3 upozorňuje na přesnost informací. Dle doporučení by soudní a policejní orgány měly poskytovat médiím pouze ověřené informace či informace, které jsou založeny na rozumných předpokladech. Pokud jde o druhou ze zmíněných situací, je třeba na to jasně poukázat.

Zásada č. 4 hovoří o přístupu k informacím. V případě, že novináři legálně získali informaci týkající se probíhajícího trestního řízení ze strany soudních a policejních orgánů, tyto orgány by měly takovou informaci zpřístupnit také dalším novinářům, kteří o stejnou informaci požádali, a to bez diskriminace.

Zásada č. 5 se týká způsobu poskytování informací médiím. V případě, že se soudní a policejní orgány rozhodnou poskytnout informaci týkající se probíhajícího trestního řízení, měly by tak činit nediskriminačně, a to především prostřednictvím tiskových zpráv, konferencí nebo podobnými prostředky.

Zásada č. 6 pojednává o pravidelném poskytování informací během trestního řízení. Soudní a policejní orgány by měly v kontextu trestních řízení, která si získala zájem veřejnosti nebo jiných trestních řízení, která jsou předmětem veřejného zájmu, informovat média o jejich základní činnosti, pokud v této souvislosti nedojde k ohrožení probíhajícího řízení či pokud řízení nebude zdržovat. V případě dlouhotrvajících řízení by takové informace měly být poskytovány pravidelně.

Zásada č. 7 zakotvuje zákaz zneužití informací o probíhajícím trestním řízení pro komerční účely nebo jiné účely, které se netýkají prosazování práva.

Zásada č. 8 se týká ochrany soukromí v souvislosti s probíhajícím trestním řízením. Poskytování informací o podezřelém, obviněném či odsouzeném či o dalších účastnících trestního řízení může být činěno pouze s ohledem na jejich právo na ochranu soukromí dle článku 8 Úmluvy. Zvláštní ochrana by měla být dána mladistvým nebo jiným zranitelným osobám, stejně jako obětem, svědkům a rodinám podezřelého, obviněného a odsouzeného. Ve

všech případech je třeba dbát zvláště na to, jaký dopad by mohlo mít zveřejnění informací usnadňující identifikaci na výše zmíněné osoby.

Zásada č. 9 upravuje právo na opravu a právo dát odpověď. Aniž by byla dotčena dostupnost dalších opravných prostředků, každý, kdo byl subjektem nesprávné či hanlivé zprávy uveřejněné v souvislosti s trestním řízením, by měl mít právo na opravu či odpověď. Právo na opravu by mělo být taktéž použitelné v případě nepřesností uveřejněných v tiskových zprávách vydanými soudními a policejními orgány.

Zásada č. 10 pojednává o předcházení vlivu předpojatých úsudků. V kontextu trestních řízení, zejména těch, v nichž rozhoduje porota či přísedící laici, by se soudní a policejní orgány měly zdržet poskytování informací, které s sebou nesou riziko ohrožení nebo porušení práva na spravedlivý proces.

Zásada č. 11 mluví o zveřejňování předpojatých úsudků. V případě, že je obviněný schopen prokázat, že poskytnutí informace je schopno vyústit nebo vyústilo v porušení jeho práva na spravedlivý proces, měl by mít možnost účinné právní nápravy.

Zásada č. 12 se týká přítomnosti novinářů na veřejném projednání a veřejném vyhlášení rozsudku bez jakékoli diskriminace či nutnosti předchozí akreditace. Novináři by neměli být z líčení vyloučeni, ledaže by došlo k vyloučení veřejnosti v souladu s čl. 6 Úmluvy.

Zásada č. 13 navazuje na předchozí zásadu, neboť hovoří o přístupu novinářů do soudní síně. Příslušné authority by měly, pokud to není zřejmě neproveditelné, vyhradit novinářům dostatečný počet míst, který odpovídá jejich potřebě, aniž by zároveň došlo k vyloučení veřejnosti jako takové.

Zásada č. 14 pojednává o přímých přenosech a záznamech ze soudních síní. Přímé (živé) přenosy a nahrávky ze strany médií by měly být povoleny jen v případě, že zákon nebo příslušné soudní orgány jejich pořízení výslovně dovolují. Takový způsob informování by měl být ovšem povolen jen v případě, že s sebou nenese riziko přílišného vlivu na oběti, svědky, účastníky trestního řízení, poroty či soudce.

Zásada č. 15 upravuje podporu zpravodajských médií. Ohlášení plánovaných slyšení, vznesených obvinění a obžalob a další informace relevantní pro právní zpravodajství by měly být včas dostupné novinářům na základě jednoduché žádosti směřované kompetentním autoritám, ledaže je to neproveditelné. Novinářům by mělo být bez diskriminace povoleno pořizovat si kopie veřejně vyhlášených rozsudků. Novináři by měli mít možnost šířit nebo sdělovat takové rozsudky veřejnosti.

Zásada č. 16 mluví o ochraně svědků. Totožnost svědků by podle doporučení neměla být odhalena, ledaže svědek dal předem souhlas, identifikace svědka je ve veřejném zájmu

nebo byla již podána svědecká výpověď při veřejném líčení. Totožnost svědka by nikdy neměla být odhalena v případě, že by takové odhalení ohrozilo jeho život či bezpečnost. Zvláštní zřetel je třeba brát na svědky v ochranných programech, zvláště v řízení týkajících se organizovaného zločinu či trestných činů v rodině.

Zásada č. 17 se věnuje zpravodajství médií o výkonu soudních rozhodnutí. Doporučení mluví o tom, že novinářům by měl být dovolen kontakt s osobami vykonávajícími soudní rozhodnutí ve vězeních, pokud to neohrožuje řádný výkon spravedlnosti, práva vězňů a dozorců nebo bezpečnost vězení.

Zásada č. 18 završuje systém zásad informováním médií po vykonání soudního rozhodnutí. Právo na ochranu soukromí upravené článkem 8 Úmluvy by mělo obsahovat také právo na ochranu totožnosti osob, které vykonaly trest, ve vztahu s jejich předchozím stíháním, pokud výslovně nesouhlasily s odhalením své identity nebo pokud ony či jejich předchozí stíhání nejsou znovu veřejným zájmu či se takovým zájmem opět nestaly.

5. Redakční tajemství

Redakční tajemství bylo na našem území, jak připomíná ve své publikaci Herczeg, zavedeno uherským zákonným článkem č. XIV/1914⁹⁷. V roce 1950 došlo k jeho zrušení. Obnovení se tento institut dočkal až v roce 1966 zákonem č. 81/1966 Sb., o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích. Paragraf 12 odst. 2 obsahoval až do 28. března 1990 ustanovení, které říkalo: „*Šéfredaktor a ostatní redaktori jsou povinni chránit osoby, které jim poskytly pravdivé údaje a sdělení pro informace určené k uveřejnění. Zejména jsou povinni zachovávat mlčenlivost o jménu těchto osob. Jen tyto osoby mohou šéfredaktora nebo redaktora zprostit této povinnosti mlčenlivosti.*“

K vypuštění tohoto ustanovení došlo až zákonem č. 86/1990 Sb. Herczeg však podotýká, že tento krok nebyl zřejmě ani zamýšlený, ani navrhovaný, a stalo se tak administrativní chybou⁹⁸. Právo odepřít výpověď o poskytnuté informaci a osobě informátora bylo po přijetí Listiny možno za určitých podmínek dovodit z čl. 17 zakotvujícího svobodu projevu a právo na informace.

Dosud konečnou podobu ochrany zdroje informací získal tento institut v roce 2002, kdy došlo k přijetí zákona č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (dále také jako „tiskový zákon“).

Ustanovení § 16 odst. 1 uvádí, že „*fyzická nebo právnická osoba, která se podílela na získávání nebo zpracování informací pro uveřejnění nebo uveřejněných v periodickém tisku, má právo odepřít soudu, jinému státnímu orgánu nebo orgánu veřejné správy poskytnutí informace o původu či obsahu těchto informací*“.

Původním záměrem bylo přitom zahrnout pouze fyzické osoby – redaktory, novináře na volné noze, korespondenty, zaměstnance mediálního domu (atd.), při projednávání ve výborech⁹⁹ byla osobní působnost rozšířena také na právnické osoby. Ke změně došlo i v rozsahu ochrany, která se rozšířila ze zdroje informace na samotný obsah.

Fyzická i právnická osoba má dále právo (dle § 16 odst. 2 tiskového zákona) odepřít předložení nebo vydání věcí, z nichž by mohl být zjištěn původ či obsah těchto informací. To ovšem neplatí v případě materiálů nashromážděných samotnými členy redakce (např. fotografie z místa určité události). Ty mohou být zabaveny a následně použity například k identifikaci¹⁰⁰.

⁹⁷ HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. str. 184.

⁹⁸ Ibid. str. 184.

⁹⁹ Ibid. str. 184.

¹⁰⁰ Ibid. str. 193.

Zákon zároveň uvádí, že právy obsaženými v § 16 odst. 1 a 2 nejsou dotčeny zvláštním předpisem stanovené povinnosti nenadržovat pachateli trestného činu a překazit nebo oznámit trestní čin.

Ačkoli české právo zná institut povinnosti mlčenlivosti (např. u advokátů či lékařů), z výše uvedeného znění tiskového zákona vyplývá, že institut ochrany zdroje informací je v České republice koncipován jako právo, nikoli jako povinnost. Jinak je tomu na Slovensku, kde § 4 odst. 1 tiskového zákona¹⁰¹ uvádí: „*Vydavateľ periodickej tlače a tlačová agentúra sú povinní zachovávať mlčanlivosť o zdroji informácií získaných na zverejnenie v periodickej tlači alebo v agentúrnom spravodajstve a o obsahu týchto informácií tak, aby sa nedala zistiť totožnosť zdroja, ak o to požiadala fyzická osoba, ktorá informáciu poskytla, a aby sa odhalením obsahu informácií neporušili práva tretích osôb.*“ Klíčovým bodem tohoto odstavce je však žádost fyzické osoby o zamlčení její totožnosti. Vydavatel i tisková agentura jsou dále povinni postupovat tak, aby při zacházení s písemnostmi, tiskovinami, obrazovými či zvukovými záznamy nemohlo dojít k odhalení totožnosti zdroje informací. Povinnost mlčenlivosti však není absolutní, dle § 4 odst. 4 tiskového zákona se nevztahuje na případ zákonem uložené povinnosti překazit spáchání trestného činu.

Podobnou úpravu nalezneme také v Polsku, konkrétně v čl. 15 a 16 tamního tiskového zákona (Prawo prasowe)¹⁰². První ze zmíněných článků v odst. 1 uvádí, že „*autor tiskového materiálu má právo na utajení svého jména*“. Tiskový zákon dále (v čl. 15 odst. 2) říká, že novinář je povinen utajovat údaje umožňující identifikaci autora tiskového materiálu, dopis či materiál podobné povahy adresovaný novináři, jakož i údaje o jiných osobách poskytujících informace, pokud si tyto osoby vyhradily právo na nezveřejnění takových údajů. Novinář je na základě zákona dále povinen utajovat „*jakékoli informace, jejichž zveřejnění by mohlo narušit oprávněné zájmy třetích stran*“. Povinnost mlčenlivosti zákon vztahuje také na osoby zaměstnané v jednotlivých redakcích a vydavatelstvích. Článek 16 dále říká, že šéfredaktor by měl být podle potřeby informován o záležitostech týkajících se profesního tajemství novináře.

Povinnosti mlčenlivosti je novinář zbaven, jestliže se informace, tiskopis, dopis redakci či jiný materiál týká trestného činu uvedeného v čl. 254 polského trestního zákoníku (Kodeks karny)¹⁰³ nebo pokud autor materiálu či osoba, která tyto materiály předává, souhlasí s tím, aby

¹⁰¹ Zákon č. 167/2008 Z. z., Zákon o periodickej tlači a agentúrnom spravodajstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov (tlačový zákon).

¹⁰² Dz.U. 1984 Nr 5 poz. 24, USTAWA, z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe.

¹⁰³ Dz.U. 1997 Nr 89 poz. 553, USTAWA z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny. Článek 254 patří mezi jeden z trestných činů proti veřejnému pořádku (trestné činy mají pouze označení článku

bylo její jméno či tento materiál zveřejněn. Zbavení mlčenlivosti se vztahuje také na další osoby zaměstnané v redakci či vydavatelství.

Ani právo odepřít výpověď o původu či obsahu informací dle českého právního řádu není absolutní. Toto právo se vztahuje pouze na osobu informátora a obsah informací, nikoli na právo odmítnout výpověď jako celek.¹⁰⁴ Taktéž se toto právo nevztahuje na osobu novináře obviněného z trestného činu nadřování nebo z účastenství na trestné činnosti. V takovém případě má ale takový novinář možnost odepřít výpověď dle § 33 trestního řádu.

5.1. Sankce

5.1.1. Sabina Slonková

Prvním novinářem, který český soud potrestal za to, že tajil svůj zdroj, se stala investigativní redaktorka Sabina Slonková, která v roce 2009, kdy soud k tomuto rozhodnutí dospěl, pracovala pro zpravodajský server Aktuálně.cz. Soud tehdy zamítl stížnost Slonkové proti uložení pořádkové pokuty státním zástupcem dle § 66 trestního řádu. Státní zástupce uložil Slonkové pokutu ve výši 20 tisíc korun, a to proto, že odmítla sdělit, jakým způsobem získala nahrávku schůzek lobbisty Miroslava Šloufa s kancléřem prezidenta v pražském hotelu Savoy těsně před prezidentskou volbou v roce 2008.

Obvodní soud pro Prahu 1, který se stížností Slonkové zabýval, svým rozhodnutím prolomil ustálenou praxi soudů. Ty až do této chvíle poukazovaly na právo novináře neprozrazovat svůj zdroj, které do jisté míry vyplývá z Listiny základních práv a svobod (čl. 17) a které je konkretizováno v tiskovém zákoně (§ 16).

Svůj nesouhlas s postupem soudu dal najevo také Syndikát novinářů, který jej označil za nepřijatelný¹⁰⁵.

5.1.2. Martin Šmok

Pořádkové pokutě čelil také nezávislý novinář, publicista, dokumentarista a scénárista Martin Šmok. Po odvysílání třídílného dokumentárního cyklu *Mezi hvězdou a půlměsícem*, na jehož vytvoření se podílel, se Šmokovi ozval svědek, jenž mu pod slibem mlčenlivosti o své

nikoli jména, jak jsme u nás zvyklí). Konkrétně jde o čin aktivní účasti na shromáždění s vědomím toho, že jeho účastníci páchají společnými silami útok na osobu či majetek.

¹⁰⁴ HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. str. 187.

¹⁰⁵ ZEMANOVÁ, Jana a Martin HROMÁDKA. *První novinář v Česku dostal pokutu za tajení zdroje v politické kauze*. In *irozhlas.cz* [online]. [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: https://www.irohlas.cz/zpravy-domov/prvni-novinar-v-cesku-dostal-pokutu-za-tajeni-zdroje-v-politicke-kauze_200902061640_mhromadka.

totožnosti přislíbil poskytnutí informací o dosud nevyjasněné smrti amerického komisaře pro uprchlíky Charlese Jordana ze dne 19. srpna 1977. Šmok na tyto podmínky přistoupil, zároveň ale upozornil svědka na to, že by bylo vhodné poskytnout tyto informace také Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (dále také jako „Úřad“), který se případem zabývá. Šmok tak nakonec se souhlasem svědka také učinil.

Na Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu se obrátil dne 15. 12. 2003 faxovým podáním, v němž vysvětlil, nejen jak se k informacím dostal, ale i to, že si svědek nepřál být odhalen. Ve faxovém podání také podrobně popsal obsah rozhovoru, který se svědkem vedl. Z tohoto podání i následného ústního vysvětlení vyplynula řada podrobností, která umožnila svědka identifikovat, aniž by tak Šmok musel sám učinit. Šlo například o informaci týkající se legální emigrace svědkovy rodiny do Izraele či to, že svědek byl žákem osoby, jež v případě hrála významnou roli. Na tuto možnost novinář policejní orgán upozornil. I dle názoru Ústavního soudu, který se případem později zabýval, měl policejní orgán alternativní možnost identifikovat osobu svědka, aniž by tak Šmok musel sám učinit a porušit novinářský slib, který mu dal.

Přesto na něj byl při ústním vysvětlení vyvíjen nátlak, aby Úřadu sdělil, od koho a jakým způsobem informace získal.

Za využití svého zákonného práva chránit svůj informační zdroj byl Šmok potrestán pořádkovou pokutou ve výši 40 tisíc korun. Proti usnesení podal Šmok stížnost k Městskému státnímu zastupitelství v Praze, které pokutu potvrdilo. Šmok se proto následně obrátil na Ústavní soud s ústavní stížností, v níž namítal zejména porušení čl. 17 Listiny základních práv a svobod a čl. 10 Úmluvy.

Ústavní soud stížnosti vyhověl a napadená usnesení zrušil. Ve svém nálezu¹⁰⁶ doslovně uvedl, že orgány činné v trestním řízení ignorovaly základní pravidla stanovená pro ochranu novinářských informací. Také prohlásil: „*Postup těchto orgánů nebyl v souladu ani s citovaným čl. 17 odst. 4 Listiny a čl. 10 odst. 2 Úmluvy, neboť nezbytnost zásahu do práva na svobodu projevu (...) musí být (jako výjimka principu) vykládána restriktivně, a nikoli naopak.*“

Ústavní soud se také vyjádřil k samotné podstatě utajování zdrojů, kdy prozrazení zdroje i přes výslovně učiněný slib, že tak neučiní, by ohrozilo samotnou práci daného novináře zejména v oblasti investigativní žurnalistiky. „*Svobodný tisk závisí na svobodném toku informací od sdělovacích prostředků k čtenářům a od čtenářů ke sdělovacím prostředkům (...)*“

¹⁰⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 27. 9. 2005, sp. zn. I. ÚS 394/04.

Někteří jednotlivci (dále zmiňovaní jako zdroje) poskytují tajné nebo citlivé informace, spoléhající se na žurnalisty, že je poskytnou národnímu nebo mezinárodnímu publiku, aby dosáhli publicity a podnítili veřejnou diskusi. V mnoha případech je anonymita zdroje předběžnou podmínkou, na základě níž je informace poskytována od zdroje k novináři; to může být motivováno např. strachem z prozrazení, který by mohl nepříznivě ovlivnit fyzickou bezpečnost nebo jistotu pracovního místa informátora.“

Ústavní soud ale zároveň podotkl: „*Tento závěr neznamená, že by byly vyloučeny případy, kdy je novinář zdroj své informace povinen prozradit.*“

Osobně se se závěrem Ústavního soudu zcela ztotožňuji. Zvláště oceňuji přístup v otázce, nakolik je novinář nucen prozradit zdroj svých informací, jestliže k nim policie má sama přístup.

5.2. Redakční tajemství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva

Za zásadní soudní rozhodnutí týkající se redakčního tajemství lze dnes považovat zejména rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva z roku 1996 v případě **William Goodwin v. Spojené království**¹⁰⁷.

Goodwin byl 3. srpna 1989 přijat na pozici eléva (a trainee journalist¹⁰⁸) v měsíčníku The Engineer. O několik měsíců později 2. listopadu 1989 jej kontaktovala jistá osoba, jež mu prozradila, že společnost TETRA Ltd. se potýká s finančními problémy a je nucena si vzít úvěr ve výši 5 milionů liber. Goodwin se tyto informace rozhodl ověřit u samotné firmy a zároveň získat jejich stanovisko k připravovanému článku. Následně bylo zjištěno, že informace pocházejí z důvěrného dokumentu (restrukturalizačního plánu), který společnost TETRA postrádala. Společnost se obrátila na soud, aby zabránila zveřejnění připraveného článku, zároveň dosáhla taktéž vydání nařízení, jímž byla Goodwinovi uložena povinnost zveřejnit jméno svého informátora. Goodwin však odmítl prozradit svůj zdroj, načež byl dne 10. dubna 1990 odsouzen k pokutě ve výši 5 tisíc liber za nerespektování soudního nařízení. Přestože se Goodwin odvolal, u britských soudů neuspěl. Po vyčerpání opravných prostředků se obrátil se stížností na Evropský soud pro lidská práva, který mu nakonec v poměru 11 ku 7 dal za pravdu a který konstatoval, že britské soudy porušily článek 10 Úmluvy.

¹⁰⁷ K tomuto názoru se kloní Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů, tedy dnes účinného tiskového zákona.

¹⁰⁸ Jak uvádím v jiné části této práce, pojem elév se zpravidla používá pro začínajícího novináře. Typicky se elévem stává student či čerstvý absolvent žurnalistiky, který získává svou první praxi.

Čl. 10 odst. 1

Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společnostem.

Soud si v tomto případě položil několik otázek, jimiž se snažil nalézt odpověď na otázku, zda byl zásah oprávněn v souladu s článkem 10 odst. 2. Konkrétně se jednalo o tyto tři otázky: *Byl zásah „stanoven zákonem“? Sledoval zásah legitimní cíl? Byl zásah „nezbytný v demokratické společnosti“?*

Evropský soud pro lidská práva v tomto rozhodnutí uvedl, že ochrana novinářských zdrojů je jednou ze základních podmínek pro svobodu tisku. Bez této ochrany mohou být zdroje odrazeny od pomoci tisku informovat veřejnost o záležitostech veřejného zájmu. *„S ohledem na důležitost ochrany novinářských zdrojů pro svobodu tisku v demokratické společnosti (...) nemůže být takové opatření (pozn. autora: příkazující odhalit zdroj informací) slučitelné s článkem 10 Úmluvy, pokud není odůvodněno naléhavým požadavkem ve veřejném zájmu¹⁰⁹.“*

Ochranou redakčního tajemství se Evropský soud pro lidská práva zabýval také v roce 2005 v případě **Nordisk Film & TV A/S v. Dánsko**¹¹⁰. Oproti předchozímu případu ale stížnost zamítl jako zjevně neopodstatněnou.

Stěžovatel se rozhodl v roce 1999 vytvořit pořad vyšetřující pedofilii v Dánsku, který měl být následně vysílán po celé zemi. V této souvislosti autoři pořadu neúspěšně oslovili Asociaci pedofilů s žádostí o navštívení jednotlivých sezení a rozhovory s členy této asociace. Asociace byla založena za účelem vytvoření pocitu zodpovědnosti vůči dětem na základě pravidelných sezení. Členy této asociace byli i odsouzení pachatelé činů proti důstojnosti v sexuální oblasti.

Tvůrci pořadu se posléze rozhodli pro infiltraci do Asociace pedofilů. Novinář JB, používající pseudonym Jacob Andersen se postupně zúčastnil několika kvazi-veřejných setkání a následně byl přizván také k soukromým sezením. Během natáčení se seznámil s dalšími členy asociace „Mogensem“ a „Perem“, kteří mu poskytli náhled na realitu pedofilie v Dánsku a

¹⁰⁹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 3. 1996 ve věci Goodwin proti Spojenému království.

¹¹⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 12. 2005 ve věci Nordisk Film & TV A/S proti Dánsku.

Indii, a především několik rad včetně toho, jak přesvědčit dítě k rozhovoru přes internet. Oba také komentovali, že je obtížné přesvědčit dítě v Dánsku k sexuálnímu aktu, naopak jak jednoduché je to ve východní Evropě a Indii. Mogens dále poskytl JB radu ohledně hotelu v Indii, jež vede dánský pedofil, v němž měl v minulosti Mogens sexuální styk s několika chlapci.

Předtím než byl pořad uveden v televizi 30. října 2000, Asociace pedofilů i členové, kteří byli natáčeni skrytou kamerou, byli upozorněni, že jejich jména zůstanou anonymní a tváře budou rozmazány. Přestože Asociace pedofilů požádala o vydání soudního příkazu, jenž by zabránil vysílání pořadu, s žádostí neuspěla.

Den po vysílání pořadu byl Mogens obviněn a zatčen (následně byl téhož dne propuštěn na svobodu, neboť soud měl za to, že Mogens nebude bránit vyšetřování). Posléze byli JB, redaktor a vedoucí dokumentárního oddělení požádáni, aby vydali materiály o Perovi. Ti tak odmítli učinit. Státní zástupce následně požádal soud o vydání soudního příkazu. Městský soud odmítl žádosti, s poukazem na nutnost médií chránit svůj zdroj, vyhovět. Rozhodnutí potvrdil taktéž odvolací soud. Nejvyšší soud nakonec prohlásil, že společnost musí vydat materiály, avšak pouze ty týkající se Mogensovy osoby.

Tvůrci pořadu se po vyřčení rozsudku obrátili na Evropský soud pro lidská práva. Ve své stížnosti namítali porušení článku 10 Úmluvy. Soud však prohlásil žalobu za nepřipustnou pro její zjevnou neopodstatněnost. Taktéž prohlásil, že rozhodnutí vnitrostátního soudu bylo přiměřeným zásahem do svobody projevu novináře, zvláště za situace, kdy šlo o předcházení trestné činnosti zneužívání dětí.

Další případ týkající se ochrany novinářských zdrojů řešil Evropský soud pro lidská práva v roce 2007. V případě **Voskuil v. Nizozemsko**¹¹¹ se zabýval porušením článku 10 Úmluvy a článku 5 odst. 1, který se zabývá zbavením osobní svobody ze zákonných důvodů.

Stěžovatelem byl nizozemský novinář Koen Voskuil, který byl nizozemskými úřady zadržen na více než dva týdny, a to z toho důvodu, že odmítl zveřejnit jméno svého informátora, jehož informace posloužily k sepsání dvou textů. Tyto články posléze vyšly v novinách *Sp!ts*.

Podstatou těchto článků bylo vyjádření pochybností, zda byla náhoda, že amsterdamská policie našla v bytě, kam původně zamířila zkontrolovat únik vody, zbraně. V článku z 13. září 2000 Voskuil citoval nejmenovaného amsterdamského policistu, který označil únik vody

¹¹¹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 11. 2007 ve věci Voskuil proti Nizozemsku.

jako „průlom“, který byl uskutečněn za účelem dalšího šetření. Voskuil byl posléze předvolán jako svědek obhajoby v odvolacím řízení týkající se tří osob obviněných z obchodování se zbraněmi. Voskuil během výslechu uvedl, že věděl, že policista, jehož v článku citoval, byl zapojen do předchozího vyšetřování týkající se jednoho z obviněných.

Voskuil byl dále dotazován, zda tento policista věděl o plánovém vyšetřování v bytě, kde byly zbraně objeveny. Voskuil uplatnil právo nezveřejnit svůj zdroj, později připustil, že tento policista o vyšetřování věděl. Identitu svého zdroje ale odmítl zveřejnit, soud následně nařídil jeho okamžité zadržení.

Voskuil ve své stížnosti poukazoval na porušení práva nezveřejnit svůj zdroj. Zároveň tvrdil, že mu nebyla do 24 hodin od jeho zadržení předána kopie příkazu k zadržení, což bylo v rozporu s vnitrozemským právem (a tím i článkem 5 odst. 1 Úmluvy). Soud stěžovateli vyhověl.

Ochranou zdroje informací se Evropský soud pro lidská práva dále zabýval v případě **Financial Times Ltd a další v. Spojené království**¹¹². 27. listopadu 2001 obdržel novinář The Financial Times kopii uniklého dokumentu, který pojednával o možnosti převzetí pivovarnické společnosti South African Breweries společností Interbrew. Ve stejný den tento novinář kontaktoval investičního bankovního poradce společnosti Interbrew Goldmanna Sachse, aby mu sdělil, že obdržel tento dokument a hodlá jej publikovat. Článek odkazující na uniklý dokument vyšel v 10 hodin dopoledne na webových stránkách The Financial Times. O tématu informovaly také další noviny The Times, The Guardian, The Independent a tisková agentura Reuters, které taktéž odkazovaly na uniklý dokument, jenž jim neznámá osoba zaslala.

Vliv médií měl v tomto případě velmi významný dopad na tržní podíly společností Interbrew a South African Breweries. Zejména obchodovatelné akcie společnosti South African Breweries stouply z méně než dvou milionů EUR na 44 milionů EUR během dvou dnů.

Později se ukázalo, že dokument prošel jistým úpravami. Od původní podoby, kterou zpracoval zmíněný Goldman Sachs, se lišil ve změně nabídkové ceny za akcie South African Breweries a taktéž byl k dokumentu přiložen časový plán pro učinění nabídky.

Společnost Interbrew se nejprve pokoušela vypátrat, kdo uniklý dokument médiím zaslal. Poté co ovšem dospěla k neuspokojivému závěru, podala návrh na vydání příkazu

¹¹² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 12. 2009 ve věci Financial Times Ltd a další proti Spojenému království.

k vydání zasláního dokumentu novináři The Financial Times a taktéž komunikaci se zdrojem, který zaslal uniklý dokument.

V prosinci 2001 nařídil High Court vydání všech zasláních dokumentů. Rozhodnutí potvrdil i odvolací soud. Stěžovatelé, The Financial Times a ostatní zmíněné noviny a zpravodajská agentura, se obrátili na Evropský soud pro lidská práva se stížností na porušení článku 10 Úmluvy. Soud jejich stížnosti vyhověl.

Evropský soud pro lidská práva uvedl, že existuje riziko dalších úniků důvěrných informací, pokud prvotní únik nebyl vyšetřen. V tomto případě však byla společnost Interbrew upozorněna na fakt, že redakce The Financial Times disponuje uniklými dokumenty a že tyto dokumenty hodlá zveřejnit. Oproti případu Goodwin ale společnost Interbrew nepodala návrh na nařízení předběžného opatření, aby publikování článku spolu s uniklými dokumenty zabránila.

„Přestože na rozdíl od případu Goodwin stěžovatelé nebyli nuceni předložit dokumenty, jež by přímo vedly k identifikaci zdroje, ale pouze by k identifikaci vést mohly, Soud nepovažuje takové rozlišení za rozhodující. V tomto ohledu Soud zdůrazňuje, že k mrazivému efektu dojde vždy, kdy jsou novináři nuceni pomoci při odhalování svého zdroje. (...) Stejně jako v případě Goodwin, zájem společnosti Interbrew (...) nepřevážil veřejný zájem na ochraně novinářského zdroje¹¹³.“

V roce 2010 rozhodoval o porušení článku 10 Úmluvy Velký senát Evropského soudu pro lidská práva v případě **Sanoma Uitgevers B.V. v. Nizozemsko**¹¹⁴. Stěžovatelem se stal holandský vydavatel časopisů Sanoma Uitgevers B. V., který vydával taktéž časopis Autoweek. Příklad se týkal několika fotografií, které měly být použity pro článek o nelegálních automobilových závodech, které byl vydavatelský dům navzdory silným námitkám ze strany novinářů nucen předat polici vyšetřující jiný trestný čin. Novináři protestovali zejména proti tomu, že předaný materiál byl schopný identifikovat důvěrné zdroje.

12. ledna 2002 se ve městě Hoorn konal nelegální závod. Na pozvání organizátorů navštívili závod také novináři časopisu Autoweek. Novináři získali příležitost pořídit snímky ze závodu, jednotlivých aut a osob za podmínky, že jejich identita nebude prozrazena. Závod byl ukončen policií.

¹¹³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 12. 2009 ve věci Financial Times Ltd a další proti Spojenému království.

¹¹⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 9. 2010 ve věci Sanoma Uitgevers B.V. proti Nizozemsku.

Stěžovatel plánoval publikovat článek o nelegálních automobilových závodech v časopise Autoweek (č. 7/2002) dne 6. února 2002. Článek měl být doprovázen fotografiemi ze závodu. Tyto fotografie měly být publikovány takovým způsobem, aby nebylo možné identifikovat účinkující ani jednotlivá auta. Původní fotografie byly uloženy na CD-ROM a uskladněny v redakci jiného časopisu z portfolia společnosti Sanoma Uitgevers B. V.

Policisté spolu s vyšetřujícími autoritami posléze dospěli k závěru, že jeden z automobilů, který byl k vidění během závodu, byl použit během vloupání dne 1. února 2001. Později toho dne policie nařídila vydání nosiče CD-ROM. Příkaz odmítl vydavatelský dům s odkazem na ochranu novinářských zdrojů splnit.

Případ se dostal až k Evropskému soudu pro lidská práva, který původně 31. března 2009 judikoval, že přestože předání materiálů může mít mrazivý (ochlazující) efekt na výkon novinářského práva svobody vyjadřování, informace obsažené na nosiči CD-ROM byly relevantní a schopné identifikovat pachatele dalších trestných činů vyšetřovaných policejními autoritami. Soud tehdy čtyřmi hlasy ku třem prohlásil, že nedošlo k porušení článku 10 Úmluvy. 14. září 2009 byl na žádost stěžovatele případ postoupen Velkému senátu. Ten oproti sedmičlennému dospěl k názoru, že zásah nebyl proveden na základě zákona. Soud taktéž poukázal na to, že neexistuje žádný postup, který by stěžovateli zaručil nezávislé posouzení toho, zda zájem na trestním vyšetřování převyšuje veřejný zájem na ochraně novinářských zdrojů.

Jeden z novějších rozsudků týkající se otázky novinářského zdroje pochází z 22. listopadu 2012, konkrétně se jedná o případ **Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. a Další v. Nizozemsko**¹¹⁵.

V lednu 2006 publikoval De Telegraaf článek dvou novinářů s titulkem *Tajemství AIVD¹¹⁶ v držení drogové mafie. Špičkoví zločinci využili informace*. Novináři de Haas a Mos napsali, že informace získané z vyšetřování nizozemských tajných služeb, jsou nyní dostupné kriminálním kruhům. Nizozemská policie následně nařídila stěžovatelům, aby vydali dokumenty, na jejich základě je článek postaven. Stěžovatelé se proti příkazu rozhodli bránit u soudu, kde uplatnili své právo na neodhalení novinářského zdroje. Stěžovatelé tvrdili, že vyšetření otisků prstů na příslušných dokumentech by mohlo vést k identifikaci novinářského zdroje. Soud se v tomto případě nedomníval, že došlo k porušení práva chráněného článkem 10 Úmluvy, neboť stěžovatelé nebyli povinni aktivně spolupracovat při identifikaci zdroje.

¹¹⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 11. 2012 ve věci Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. a Další proti Nizozemsku.

¹¹⁶ Nizozemské tajné služby.

Soud dále rozhodl, že ochrana státního tajemství v tomto případě odůvodnila zásah do práva na ochranu zdroje informací. Stěžovatelé následně podali odvolání, které však bylo zamítnuto.

V červnu 2006 podali stěžovatelé žalobu v občanskoprávním řízení proti státu, v níž tvrdili, že de Haas a Mos byli odposloucháváni a pozorováni, a to pravděpodobně agenty AIVD. Stát v tomto případě odmítl potvrdit nebo vyvrátit použití těchto prostředků. Stěžovatelé nicméně tvrdili, že tato opatření byla protiprávní, neboť jejich cílem bylo získat informace o zdrojích novinářů. Nejvyšší soud nakonec konstatoval, že ochrana novinářského zdroje nebyla absolutní a použití těchto prostředků nemohlo být z principu vyloučeno.

V listopadu 2006 byli de Haas a Mos předvoláni před soud, aby svědčili v trestním řízení proti osobám podezřelým z úniku tajných informací AIVD. Oba novináři odmítli odpovědět na otázky, které by mohly vést k identifikaci osoby, od které obdrželi dokumenty AIVD. Tyto dokumenty byly následně prozkoumány, otisky prstů se na nich ale nenašly.

Stěžovatelé se následně obrátili na Evropský soud pro lidská práva. Ve své stížnosti namítali porušení článku 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života) a článku 10 Úmluvy. Soud stěžovatelům vyhověl.

Soud i v tomto případě připomněl náhled na ochranu novinářských zdrojů, který již judikoval v předchozích letech (př. případ Goodwin či Voskuil). Soud ve svém rozsudku uvedl, že ochrana novinářských zdrojů je jednou ze základních podmínek pro svobodu médií. Bez takové ochrany by mohlo dojít k ohrožení role tisku jako tzv. hlídacího psa.

Soud připomněl, že dle státního zástupce bylo primárním účelem příkazu tyto dokumenty vrátit AIVD. Zároveň ale státní zástupce připustil jejich možné prozkoumání za účelem zjištění totožnosti osob, které se úniku informací dopustily. Soud v tomto případě rozhodl, že nutnost určit příslušného úředníka AIVD sama o sobě nemůže odůvodnit vydání takového příkazu.

„Ačkoli se úplný obsah dokumentů nestal známý široké veřejnosti, je velmi pravděpodobné, že tyto informace byly již dlouho známy osobám, jež byly v těchto dokumentech označeny za zločince. Odstranění dokumentů z oběhu by proto nemohlo zabránit tomu, aby se informace včetně krycích jmen a dalších osob identifikujících informátory AIVD nedostaly do nesprávných rukou.“

Soud přesto uznal oprávněný zájem AIVD na tom, aby tyto dokumenty byly odstraněny z oběhu. To dle něj ale nestačí k závěru, který by podpořil, že šlo o naléhavý požadavek ve veřejném zájmu, který by odůvodnil odhalení novinářského zdroje. Soud dospěl k závěru, že vydání dokumentů nebylo nutné a jejich pouhé zničení by pro splnění účelu stačilo.

Mezi poslední judikáty Evropského soudu pro lidská práva týkající se ochrany novinářského zdroje patří případ **Becker v. Norsko**¹¹⁷.

23. června 2010 byla osoba X obžalována pro manipulaci trhu a insider trading (pozn. autora: obchodování akcií či jiných cenných papírů osobou, která má o této obchodní korporaci neveřejné informace) dle zákona z roku 1997 o obchodování s finančními aktivy. Osoba X požádala osobu Y, advokáta, o vypracování dopisu týkajícího se norské ropné společnosti DNO, jež je kótovaná na burze cenných papírů. Dopis adresovaný správci společnosti zastupující zájmy držitelů akcií DNO vyvolal dojem, že byl sepsán jménem řady držitelů cenných papírů, kteří se vážně zajímali o likviditu společnosti, její finance a budoucnost. Ve skutečnosti šlo pouze o zájem osoby X, která nabyla stejného dne, co požádala o sepsání dopisu, jedinou akcii společnosti DNO.

Osoba X zaslala kopii tohoto dopisu stěžovatelce, stejného dne (24. srpna 2007) spolu také hovořily po telefonu. Následujícího dne, v sobotu 25. srpna, sepsala stěžovatelka článek nazvaný „Obavy o kolaps DNO“, ve kterém vyjádřila silné obavy o obsahu advokátova dopisu. Tento článek byl zveřejněn na stránkách zpravodajského serveru DN.

V pondělí 27. srpna 2007 klesla cena akcií DNO o 4,1 % poté, co se obsah dopisu stal veřejně známým. Stejného dne byl také publikován nový článek na serveru DN. O celém případě informovala také ostatní média. Jiný zpravodajský server o den později citoval analytika, který uvedl, že by nebyl překvapen, pokud by byl dopis zaslán osobou, která má zájem o získání levných akcií.

Burza cenných papírů Oslo (Oslo børs) došla k podezření z manipulování trhu a postoupila případ Úřadu pro finanční dohled (Kredittilsynet) s podezřením, že osoba X porušila zákon o obchodování s finančními aktivy. Během výslechu osoba X potvrdila, že iniciovala inkriminovaný dopis. Stěžovatelka byla vyslechnuta policií dne 19. června 2008. Policie stěžovatelku informovala o tom, že osoba X potvrdila, že je iniciátorem dopisu a že jí dopis zaslala faxem. Taktéž jí bylo předloženo prohlášení osoby X, ve kterém byly tyto informace potvrzeny. Stěžovatelka policii řekla, že obdržela inkriminovaný dopis a že následujícího dne byl na stránkách DN publikován článek. Stěžovatelka dále uvedla, že považovala informace uvedené v dopise za cenově citlivé (pozn. autora: tj. míra, do jaké cena výrobku ovlivňuje nákupní chování spotřebitelů). Stěžovatelka taktéž vypověděla, že neměla žádné konkrétní myšlenky, co se týče toho, kolik osob stálo za dopisem, neboť dopis byl

¹¹⁷ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 10. 2017 ve věci Becker proti Norsku.

podepsán jménem několika držitelů akcií. Stěžovatelka odmítla s ohledem na ochranu novinářského zdroje uvést více informací.

V červnu 2010 byl stěžovatelčin zdroj obžalován z manipulace trhu a insider tradingu. Během trestního řízení byla stěžovatelka předvolána jako svědek. Stěžovatelka odmítla svědčit v jakémkoli stádiu řízení s ohledem na relevantní domácí právo a článek 10 Úmluvy. Nejvyšší soud posléze prohlásil, že neexistuje žádný zdroj, který je třeba chránit (neboť osoba X se již k činu přiznala). Během této doby byla osoba X odsouzena k nepodmíněnému odnětí svobody na dobu 1,5 roku. Rozhodnutí potvrdil odvolací soud v lednu 2012. Stejného dne byla také stěžovatelka odsouzena k pokutě ve výši 30 tisíc norských korun (při tehdejších kurzu asi 99 780 korun) za to, že odmítla zodpovědět otázky týkající se jejích kontaktů s osobou X.

Stěžovatelka se následně obrátila na Evropský soud pro lidská práva, ve své stížnosti namítala porušení článku 10 Úmluvy. Soud její stížnosti vyhověl. Soud v tomto případě poukázal na fakt, že osoba X byla odsouzena za trestný čin. Následek takového chování spočívá podle Soudu v nižší úrovni ochrany zdroje, než jaká by mu bývala náležela, pokud by novinář chránil zdroj v souvislosti s veřejným zájmem. Soud ale zároveň připomněl, že ochrana nemůže být automaticky potlačena z důvodu chování zdroje. Pro posouzení porušení práva dle článku 10 podle Soudu taktéž nemůže být rozhodující znalost totožnosti novinářského zdroje.

6. Meze svobody projevu při informování o trestním řízení

6.1. Svoboda projevu

Svoboda projevu je upravena v čl. 17 Listiny základních práv a svobod. Listina konkrétně stanoví, že svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny. Taktéž poskytuje demonstrativní výčet prostředků, jejichž prostřednictvím je možné vyjadřovat své názory. Konkrétně uvádí, že „*každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem*“. Každý má taktéž právo „*svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu*“. Třetí odstavec dále upravuje nepřípustnost cenzury.

Stejně jako v případě jiných práv a svobod upravuje čl. 17 i limity svobody projevu a práva na informace. Listina uvádí, že „*svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem,*“ jestliže jde „*o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti*”.

Československý zákonodárce se při přípravě Listiny nechal inspirovat čl. 10 Úmluvy, který říká, že „*každý má právo na svobodu projevu*“. Tento článek taktéž reflektuje obsah tohoto práva, tj. „*svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice*“. Zároveň oproti české úpravě zakotvuje možnost států vyžadovat udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společnostem.

Pod pojmy informace a myšlenky Evropský soud pro lidská práva zahrnuje mimo jiné fotografie (**Von Hannover proti Německu**), zdravotní dokumentaci (**Éditions Plon proti Francii**), hledání historické pravdy (**Chauvy a další proti Francii**), skutková tvrzení v rozhovorech (**Selistö proti Finsku**), ale i například reklamu v novinách (**VgT Verein gegen Tierfabriken proti Švýcarsku**)¹¹⁸.

Stejně jako v případě české úpravy i Úmluva upravuje výčet možných důvodů, za nichž je možné výkon těchto svobod omezit nebo sankcionovat. Mezi tyto výjimky (navázané na úpravu v zákoně) patří národní bezpečnost, územní celistvost, veřejná bezpečnost, předcházení nepokojům, zločinnosti, ochrana zdraví nebo morálky, ochrana pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací či zachování autority a nestrannosti soudní moci. Výčet

¹¹⁸ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M., *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. str. 997 (citována z beck-online).

daný v Listině je tedy o poznání užší. Oproti české úpravě Úmluva výslovně mluví taktéž o tom, že svobody zahrnují i povinnost a odpovědnost.

Ústavní soud v minulosti ve svém nálezu¹¹⁹ ze dne 17. července uvedl, že „základní právo na svobodný projev je třeba považovat za konstitutivní znak demokratické pluralitní společnosti, v níž je každému dovoleno vyjadřovat se k věcem veřejným a vynášet o nich hodnotící soudy“. Mezi pojem věc veřejná zahrnul agendu státních institucí, činnost osob působících ve veřejném životě (jako místních a celostátních politiků, úředníků, soudců, advokátů), taktéž sem zahrnul umění včetně showbyznysu a vše, co na sebe poutá veřejnou pozornost.

S ohledem na zařazení svobody projevu mezi politická práva je třeba k ní přistupovat se světle čl. 22, jehož účelem je zajistit, aby zákonná úprava všech politických práv a svobod, výklad a používání umožňovalo a ochraňovalo svobodnou soutěž politických sil v demokratické společnosti.

Herczeg ve své publikaci *Média a trestní řízení* upozorňuje na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, z níž vyplývá, že média musí dodržovat jisté meze. Zejména mají respektovat pověst jiných a nutnost ochrany důvěrných informací, a zároveň je jejich povinností sdělovat informace a myšlenky ve všech otázkách týkajících se veřejného zájmu. V případě sdělování informací týkajících se probíhajících trestních řízení tak mohou média činit pouze tehdy, pokud nedochází k dotčení práv podezřelého či obviněného¹²⁰.

6.2. Svoboda projevu vs. právo na ochranu osobnosti v judikatuře Ústavního soudu

Svoboda projevu nepatří, jak vyplývá z výše uvedeného výkladu, mezi neomezené svobody. Jedním z možných důvodů, pro které je možné svobodu projevu omezit, patří ochrana práv a svobod druhých. Svoboda projevu spolu s právem na informace se nezdá střídat s právem na ochranu osobnosti garantovaným čl. 10 Listiny. Podstatou tohoto článku je zajistit zachování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a jména. Taktéž zahrnuje právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života a právo každého na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.

¹¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. IV.ÚS 23/05.

¹²⁰ HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013. str. 60.

Integrální a důležitou součástí důstojnosti člověka je dle Ústavního soudu¹²¹ čest, která hraje roli ve vztazích pracovněprávních, obchodních či vztahu politik–volič. Ochranu pověsti, respektive cti je třeba vnímat jako ochranu veřejného statku nikoli jako záležitost podstatnou jen pro konkrétního jednotlivce.

Již v roce 1997 Ústavní soud judikoval, že svoboda projevu jakožto základní právo je zásadně rovno základnímu právu uvedenému v čl. 10 Listiny¹²². Z další judikatury Ústavního soudu vyplývá, že při střetu základních práv, které stojí na stejné úrovni (jako například svoboda projevu a právo dle čl. 10 Listiny), bude vždy věcí nezávislých soudů, aby v každém jednotlivém případě posoudily, zda jednomu právu nebyla dána nedůvodná přednost před právem druhým¹²³.

Obecně lze říci, že podmínkou oprávněnosti použití výrazů způsobilého zasáhnout do osobnostních práv určité osoby je zásadně jeho pravdivost.¹²⁴ V případě sporu o pravdivost skutkového tvrzení je třeba vycházet zejména z toho, nakolik byl daný výrok založen na spolehlivých informacích. Za účelem zjištění pravdivosti pronášeného výroku by měl každý vyvinout přiměřené úsilí. Míra tohoto úsilí se bude lišit v závislosti na závažnosti pronášeného výroku způsobilého zasáhnout do osobnostních práv dotčené osoby či v závislosti na osobě pronášející takový výrok. Větší míru úsilí je proto třeba očekávat u novinářů, politiků nebo expertů určitého oboru. Od těchto osob se očekává větší informovanost a znalost daného tématu, než je tomu u běžného občana¹²⁵.

Důležité rozhodnutí v otázce kolize svobody projevu a práva na ochranu osobnosti představuje náleží Ústavního soudu ve věci *Brezina vs. Zeman*¹²⁶. V něm Ústavní soud vyšel ze stanoviska Benátské komise (poradní orgán Rady Evropy pro otázky ústavního práva)¹²⁷, které představuje desetibodový test, jemuž je třeba podrobit tvrzená difamační fakta, jež jsou předmětem zkoumání.

1. Závažnost obvinění. Čím závažnější obvinění je, tím více byla veřejnost dezinformována a difamovaná osoba poškozena, pokud tvrzení není pravdivé.

¹²¹ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03.

¹²² Nález Ústavního soudu ze dne 10. 12. 1997, sp. zn. II. ÚS 357/96.

¹²³ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 1998, sp. zn. IV. ÚS 154/97.

¹²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 2. 2015, sp. zn. II. ÚS 2051/14.

¹²⁵ Ibid. bod 35.

¹²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03.

¹²⁷ Amicus Curiae Opinion Benátské Komise ze dne 17. 3. 2004, CDL-AD(2004)011.

2. *Povaha informace a uvážení, do jaké míry je předmětný problém záležitostí veřejného zájmu.*
3. *Zdroj informace. Někteří šířitelé informace nemají přímou znalost o události. Někteří mají vlastní důvody rozmělnit informaci anebo jsou placeni za své příběhy.*
4. *Vynaložené úsilí a konkrétní kroky k ověření pravdivosti informace.*
5. *Status informace. Obvinění již může být předmětem vyšetřování, které vyžaduje ohledy.*
6. *Naléhavost záležitosti. Zprávy jsou často komoditou podléhající rychlé zkáze.*
7. *Zda byl žádán komentář od stěžovatele (žalobce). Ten může mít informace, kterými jiní nedisponují nebo které nesdělili. Oslovení stěžovatele (žalobce) nemusí být vždy nutné.*
8. *Zda médii šířené sdělení obsahovalo podstatu události viděné očima stěžovatele (žalobce).*
9. *Tón sdělení šířeného médii. Původce mediálně šířené informace může iniciovat diskusi nebo vyšetřování. Nemusí prezentovat obvinění jako sdělování faktu.*
10. *Okolnosti zveřejnění včetně jeho načasování.*

O téměř dekádu později vyšel Ústavní soud ze své judikatury i relevantní judikatury Evropského soudu pro lidská práva a atrahoval obecná východiska pro nalezení rovnováhy mezi svobodou slova a právem na ochranu osobnosti¹²⁸. Při řešení konfliktu mezi svobodou projevu a právem na ochranu důstojnosti a cti musí být bráno zejména v potaz:

1. *povaha výroku (tj. zda jde o skutkové tvrzení či hodnotový soud),*
2. *obsah výroku (např. zda jde o projev „politický“ či „komerční“),*
3. *forma výroku (zejména nakolik je předmětný výrok expresivní, či dokonce vulgární),*
4. *postavení kritizované osoby (např. zda jde o osobu veřejně činnou, či dokonce o osobu aktivní v politickém životě, případně o osobu veřejně známou – typicky „hvězdy showbyznysu“),*
5. *zda se výrok (kritika) dotýká soukromé či veřejné sféry této kritizované osoby,*
6. *chování kritizované osoby (např. zda kritiku sama „vyprovokovala“ či jak se posléze ke kritice postavila),*

¹²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 2. 2015, sp. zn. II. ÚS 2051/14.

7. kdo výrok pronáší (např. zda se jedná o novináře, běžného občana, politika apod.)
a konečně,
8. kdy tak učiní (tzn. např. jaké měl či mohl mít jeho autor v daný okamžik k dispozici konkrétní údaje, z nichž vycházel, a v jaké situaci tak učinil).

Ústavní soud upozorňuje, že každý z těchto faktorů hraje jistou roli. Relevance každého faktoru ovšem závisí na specifických okolnostech jednotlivých případů. Ačkoli by se mohlo zdát, že výčet je taxativní, Ústavní soud zdůrazňuje, že tomu tak není. Vždy je třeba vzít v úvahu celkový kontext, popřípadě specifické okolnosti, které nelze zařadit pod žádnou z kategorií.

V prvním bodě Ústavní soud zdůrazňuje otázku povahy výroku. Rozdílem mezi skutkovým tvrzením a hodnotovým soudem se Ústavní soud zabýval v klíčovém a dnes velmi známém případě *Rejžek vs. Vondráčková*¹²⁹, kde prohlásil, že hodnotový soud a skutková tvrzení se liší zásadním způsobem. Klíčové hledisko představuje dokazatelnost. Zatímco skutečnost může být prokázána, pravdivost hodnotového soudu nikoli, a to z důvodu, že hodnotové soudy nepopisují skutečnost, ale do jisté míry ji více či méně vykládají. Výrok, jež lze kategorizovat jako hodnotový soud, však musí stát na určitém základě. V některém případě může taktéž dojít k pronesení tzv. hybridního výroku nebo hodnotového soudu se skutkovým základem. V takovém případě je dle Ústavního soudu¹³⁰ nutné určit, do jaké míry jsou tyto výroky postaveny na skutkovém základě a zda nejsou přehnané. Zároveň je však třeba vzít v úvahu i kontext případu.

V druhém bodě Ústavní soud zmiňuje obsah pronášeného výroku, kdy je třeba zkoumat, zda jde například o projev komerční, či politický. Odlišením takových projevů se Ústavní soud zabýval například v roce 2012¹³¹. V nálezu, jenž se týkal svobody projevu výkonného umělce ve vazbě na ochranu dobrých mravů hospodářské soutěže popsal, že komerčním projevům je poskytována nižší míra ochrany, než jak je tomu v případě projevů s veřejným přesahem. Projev by dle soudu neměl být považován za komerční, jestliže se týká věcí veřejných. Pokud se tedy netýká jen ekonomických důvodů, neměl by být považován za komerční projev. I v případě projevů s veřejným přesahem je však třeba hledět na cíl či motiv,

¹²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2005, sp. zn. I ÚS 367/03.

¹³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 1. 2016, sp. zn. I. ÚS 750/15.

¹³¹ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 823/11.

formu nebo racionální základ projevu, neboť pokud se takový výrok týká věci veřejných, může dojít k oslabení či dokonce vyloučení ochrany před nekalou soutěží.

Podstatou třetího bodu je forma výroku. Ústavní soud již v roce 1997 judikoval, že forma je „úzce spjata s ústavně zaručeným právem, k němuž se upíná“¹³². Pokud však názor vybočí z mezí obecně uznávaných pravidel slušnosti, ztrácí charakter korektně podaného úsudku, a tím se zpravidla ocitá mimo meze ústavně poskytované ochrany.

Ve čtvrtém bodě Ústavní soud upozorňuje na postavení kritizované osoby. Z konstantní judikatury vyplývá, že v případě osob podrobených veřejnému zájmu (jako politici či celebrity) jsou dány širší limity přípustné kritiky, než je tomu u osob soukromých¹³³. Ovšem ani u politiků či ostatních veřejně činných osob není vyloučeno právo na ochranu osobnosti. Měřítko posouzení hodnotových soudů a skutkových tvrzení jsou však v těchto případech měkčí ve prospěch novinářů a dalších osob, než je tomu u osob soukromých¹³⁴.

V pátém bodě upozorňuje Ústavní soud na otázku veřejné a soukromé sféry kritizované osoby, čímž navazuje na předchozí bod ohledně postavení osoby. K odlišnosti takové sféry se Ústavní soud vyjádřil například v roce 2014¹³⁵. Ústavní soud v případě týkajícího se výroků politického oponenta na adresu starosty obce, který publikoval text v místním tisku, pronesl: „*Situace, kdy žádný z výroků stěžovatele neobsahuje skutkové tvrzení, které by uvádělo o starostovi obce nepravdivé údaje či se obsahem jakkoli dotýkalo jeho soukromé sféry, není dán prostor pro zásah soudů, které by vystupovaly jako arbitři správnosti, relevance či vhodnosti hodnotových preferencí.*“ Zároveň podotkl, že v případě, kdy by se ve veřejném prostoru zapovědělo hodnotit projevy politických představitelů (zvláště pokud se kritika týká výlučně profesní sféry kritizovaného), došlo by k nepřijatelnému zúžení prostoru pro svobodné šíření názorů a myšlenek.

Šestý bod hovoří o chování kritizované osoby. K ochraně výroků, které následovaly po podobně či stejně ostrých výrocích, se vyjádřil soud v případě pořádkové pokuty za extrémně urážlivé výroky na adresu soudce v písemném podání¹³⁶. Ústavní soud v tomto případě prohlásil, že pejorativní a vulgární výroky, které směřují vůči soudcům, požívají ochrany pouze výjimečně – například za situace, kdy reagují na podobně či stejně ostré výroky ze strany

¹³² Nález Ústavního soudu ze dne 10. 7. 1997, sp. zn. III. ÚS 359/96.

¹³³ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2000, sp. zn. I. ÚS 156/99.

¹³⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 14. 4. 2005, sp. zn. IV. ÚS 146/04.

¹³⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 6. 2014, sp. zn. IV. ÚS 1511/13.

¹³⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 1. 2016, sp. zn. I. ÚS 750/15.

soudce, vůči účastníkovi řízení nebo jeho právnímu zástupci. V takovém případě hovoří Ústavní soud o tzv. odvetné funkci svobody projevu.

Sedmý bod ohledně autora pronášeného výroku významně reaguje na bod čtvrtý (adresáta pronášeného výroku). Ústavní soud se tomuto vztahu povětšinou věnuje v případech novinářů a osob veřejně činných. V takových případech jsou měřítka posouzení hodnotových soudů a skutkových tvrzení měkčí ve prospěch novinářů (a dalších osob) než u osob veřejně činných¹³⁷.

Konečně osmý bod reaguje na situaci, za jakých okolností a v jaké době dochází k pronesení předmětného výroku. V případě času půjde typicky o ochranu fyzického, psychického a mravního vývoje dětí a mladistvých od 6:00 do 22:00 hodiny dle zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání. Specifickým případem mohou být mimořádné stavy, kdy může být omezena svoboda projevu¹³⁸.

Domnívám se, že test, který představil Ústavní soud ve dvojím provedení, zcela odpovídá požadavkům práva na ochranu osobnosti a zachovává možnost svobody projevu v té míře, která je pro demokratickou společnost přínosná. Ústavní soud se navíc, jak bylo ukázáno na několika judikátech, k jednotlivým bodům explicitně či nepřímo neustále vrací, čímž vytváří konstantní judikaturu, o kterou je možné se z právního hlediska bez obav opřít.

6.3. Svoboda projevu vs. právo na ochranu osobnosti v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva

Podobně jako Ústavní soud judikoval desetibodový test v případě *Brezina v. Zeman*, i Evropský soud pro lidská práva definoval podobný test difamačních tvrzení ve věci **Axel Springer AG proti Německu**¹³⁹.

Podstatou zkoumaného případu bylo uveřejnění článku o známém herci v německém deníku Bild. Článek pojednával o tom, že byl herec dne 23. 9. 2004 během Oktoberfestu zatčen za to, že ve svém bytě přechovával 4 gramy kokainu. Herec byl odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody a peněžitému trestu ve výši pět tisíc eur. Deník Bild o tomto odsouzení publikoval další texty, což u herce vyvolalo nevoli, která vyvrcholila v podání žaloby, aby se deník Bild zdržel dalšího zveřejňování informací o tomto trestním řízení. Soud žalobě vyhověl

¹³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 14. 4. 2005, sp. zn. IV. ÚS 146/04.

¹³⁸ HUDECOVÁ, Lucia, Lucie NECHVÁTALOVÁ a Štěpán VÝBORNÝ. *Ochrana soukromí versus svoboda projevu médií*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. str. 38.

¹³⁹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 12. 2012 ve věci *Axel Springer AG proti Německu*.

a vydal příslušný zákaz publikování textů a fotografií vztahující se k tomuto případu.

Rozhodnutí potvrdily také vyšší instance. Německý ústavní soud stížnost vydatele odmítl. Vydavatel Axel Springel AG se následně obrátil na Evropský soud pro lidská práva, jenž ve svém rozhodnutí shledal porušení článku 10 Úmluvy a zároveň zdůraznil zásadní úlohu tisku v demokratické společnosti. Soud uvedl, že přestože tisk nesmí překračovat jisté hranice, zejména co se týče ochrany pověsti a práv ostatních, jeho povinností je poskytovat informace a myšlenky týkající se veřejného zájmu. Nejenže má tisk za úkol poskytovat takové informace, zároveň ale veřejnosti náleží právo tyto informace obdržet. V opačném případě by tisk nemohl hrát roli „hlídacího psa“.

Soud judikoval, že v případě kolize práva na svobodu projevu a práva na ochranu osobnosti je třeba hledět na následující kritéria:

1. *Jde o příspěvek k debatě o věcech veřejného zájmu?*
2. *Je dotčená osoba známá a jaké bylo předchozí jednání takové osoby?*
3. *Co bylo předmětem reportáže?*
4. *Jaký byl způsob získání informace a její pravdivost?*
5. *Jaké byly obsah, forma a důsledky zveřejnění?*
6. *Jaká přísné by bylo uložení sankce?*

Soud zvážil uvedená kritéria a konstatoval, že šlo o známého herce, který navíc hrál postavu policejního komisaře a o své soukromí se již v minulosti podělil prostřednictvím řady rozhovorů. Sporný článek se navíc týkal otázky zatčení a následného výsledku trestního řízení, nikoli primárně soukromí herce. Soud taktéž upozornil na to, že kdo dobrovolně dává na odív svůj soukromý život, dočasně ztrácí právo na jeho ochranu. Soud se v závěru rozsudku vyjádřil, že omezení vydavatele ve svobodě projevu nebylo nezbytné v demokratické společnosti.

Z novějších rozsudků Evropského soudu pro lidská práva jistě stojí za pozornost případ **Egill Einarsson proti Islandu**¹⁴⁰. Egill Einarsson byl v minulosti znám pod řadou dalších jmen (např. Gillz, DJ MuscleBoy, Big G, G-Man a další). Pod těmito pseudonymy vyjadřoval své názory na nejrůznější společenská témata. Některé z těchto názorů byly odsouzeny jako názory, které ponižují ženy nebo které vyzývají k sexuálnímu obtěžování¹⁴¹. V letech 2011–2012 byl Einarsson obviněn jednou ženou ze znásilnění a další ze sexuálního obtěžování. Obě řízení byla nakonec zastavena pro nedostatek důkazů. Týden nato byl v jednom islandském

¹⁴⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 11. 2017 ve věci Egill Einarsson proti Islandu.

¹⁴¹ MILKAITE, Ingrida. *Egill Einarsson v Iceland: the Court deals with an offensive Instagram post*. In strasbourgobservers.com [online]. [cit. 2018-10-20]. Dostupné z: <https://strasbourgobservers.com/2018/01/19/egill-einarsson-v-iceland-the-court-deals-with-an-offensive-instagram-post/>.

magazínu uveřejněn rozhovor, kde Einarsson promluvil o tom, jak se cítil, když byl obviněn ze znásilnění a jakým způsobem byl jeho život kvůli oběma případům a zájmu médií ovlivněn. Spolu s rozhovorem byla uveřejněna také fotografie Einarssona.

Stejného dne zveřejnil pan X na svém instagramovém účtu pozměněnou fotografii Einarssona, kterou doplnil o popisek „*Fuck you rapist bastard*“ (tedy v překladu: „Jdi do prdele, násilnickej mizero“). Takto upravená fotografie se následujícího dne dostala do novin. Stěžovatel reagoval žalobou pro pomluvu proti panu X, u islandských soudů s ní však neuspěl.

Nejvyšší soud posuzoval inkriminovanou fotografii v širším kontextu, kdy ve svém rozhodnutí uvedl, že žalobce je veřejně známou osobností a který svým vlastním vystupováním podnítl společenské debaty. Nejvyšší soud při svém rozhodování vycházel z několika kritérií judikovaných Evropským soudem pro lidská práva: známosti osoby žalobce, obsahu vyjádření a předchozího chování žalobce, formy a pravdivosti vyjádření, rozlišením mezi skutkovým tvrzením a hodnotícím soudem. Nejvyšší soud nakonec dospěl k závěru, že o pomluvu nešlo, ale vyjádření bylo sprosté a nevhodné¹⁴². Nakonec se obrátil na Evropský soud pro lidská práva.

Stěžovatel namítal, že došlo k porušení práva na respektování soukromého života dle čl. 8 Úmluvy, neboť islandské soudy odmítly uznat jeho žalobu proti panu X, přestože mu zmíněná obvinění nebyla prokázána a trestní řízení byla zastavena.

Soud vyjádřil, že pokud islandský Nejvyšší soud vycházel z kritérií, jež nastavil sám Evropský soud pro lidská práva, tentýž Soud nahradí jeho posouzení jen v případě, kdy jsou k tomu dány závažné důvody (stejně Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. 3. 2016 ve věci **Bédat proti Švýcarsku**).

Evropský soud pro lidská práva přisvědčil vnitrostátním soudům, že Einarsson je veřejně známou osobou, tudíž míra přijatelné kritiky musí být v jeho případě širší než u osob, které veřejnosti známe nejsou. Soud zároveň připomněl, že ale i veřejně známé osoby mají právo očekávat ochranu a respektování soukromého života. Soud taktéž souhlasil s názorem vnitrostátních soudů, že zveřejnění instagramového příspěvku bylo součástí debaty v obecném zájmu.

Soud dále zdůraznil, že pro posouzení věci je třeba určit, zda v daném případě šlo o skutkové tvrzení, či hodnotový soud. Toto určení je úkolem vnitrostátních soudů, Soud však může tyto závěry ověřit a určit, zda nedošlo k vybočení z prostoru daného pro uvážení.

¹⁴² CHRENOVSKÝ, Bohdan a Eva ONDŘEJOVÁ. *Einarsson proti Islandu – urážka na sociálních sítích*. In epravo.cz [online]. [cit. 2018-10-20]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/einarsson-proti-islandu-urazka-na-socialnich-sitich-107460.html?mail>.

Soud nepřisvědčil názoru islandského Nejvyššího soudu, který instagramový příspěvek označil jako hodnotový soud, „*když shledal, že X použitím pojmu ‚násilník‘ v daném kontextu netvrdil, že stěžovatel spáchal trestný čin znásilnění, ale pouze vyjadřoval svůj nesouhlas s jeho chováním ve formě urážky, a to rámci ‚bezohledné veřejné diskuse‘, kterou stěžovatel sám vyvolal*¹⁴³“.

Nejvyšší soud podle Evropského soudu pro lidská práva nedostatečně zohlednil objektivní a faktickou stránku použitého výrazu (rapist) ani časovou posloupnost v případě, kdy ke zveřejnění příspěvku na instagramu došlo až poté, co byla trestní řízení zastavena. Z těchto důvodů shledal Soud inkriminovaný výraz jako skutkové tvrzení. V této souvislosti poukázal Soud na fakt, že ani veřejně známé osoby nejsou povinny tolerovat obviňování v násilných trestných činech, i přestože napomohly svým chováním vyvolat takové debaty. Z výše uvedených důvodů proto soud shledal porušení čl. 8 Úmluvy.

V roce 2015 se Evropský soud pro lidská práva zabýval případem čtyř švýcarských novinářů **Haldimann a ostatní proti Švýcarsku**¹⁴⁴, kteří v roce 2003 připravili pro svůj pořad zaměřený na ochranu spotřebitele reportáž o nekalých praktikách pojišťovacích makléřů. Součástí reportáže byl také záznam rozhovoru mezi novinářkou předstírající zájem o uzavření pojištění a pojišťovacím makléřem natočený na skrytou kameru. Po ukončení rozhovoru stěžovatelé oznámili pojišťovacímu makléři, že došlo k natočení na skrytou kameru, zároveň mu nabídli, aby se k pochybením, která během rozhovoru učinil, vyjádřil. Ten to však odmítl. Taktéž nesouhlasil s odvysíláním reportáže v televizi. Ta byla posléze v televizi skutečně odvysílána, hlas i tvář makléře však byly zamaskovány. Stěžovatelé bylo přesto odsouzeni za trestné činy pořízení záznamu rozhovoru třetích osob (respektive nedovolený záznam rozhovoru v případě novinářky, která jej byla součástí) a šíření takového záznamu. Stěžovatelům byly uloženy peněžité tresty od 150 do 5250 švýcarských franků. Až na nejméně přísný trest byly jejich výkony podmíněně odloženy.

Případ stanul až před Evropským soudem pro lidská práva. Soud svým rozhodnutím upozornil na to, že k odsouzení došlo na základě ustanovení trestního zákoníku, které bylo dostupné i předvídatelné. Taktéž sledovalo legitimní cíl ochrany pověsti a práv druhých (tedy zobrazení makléře a jeho projev). Soud se proto zaměřil na to, zda zásah byl v demokratické společnosti nezbytný.

¹⁴³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 11. 2017 ve věci Egill Einarsson proti Islandu.

¹⁴⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 2. 2015 ve věci Haldimann a ostatní proti Švýcarsku.

Soud zejména konstatoval, že makléř nebyl veřejně známou osobou a k rozhovoru nedal souhlas. Zároveň ale upozornil na fakt, že reportáž nebyla zaměřena přímo na osobu makléře, nýbrž na nekalé praktiky celé skupiny, k níž náležel. Soud připomněl jeden z rozsudků z roku 1999 (**Fressoz a Roire proti Francii** ze dne 21. 1. 1999), v němž judikoval, že novináři musí poskytovat spolehlivé a přesné informace v souladu s novinářskou etikou, aby mohli požívat ochrany dle čl. 10 Úmluvy. Soud v této návaznosti prohlásil, že stěžovatelům nelze přičítat, že by postupovali v rozporu se zásadami novinářské etiky stanovené Švýcarskou tiskovou radou, neboť zásady ohledně použití skryté kamery nejsou zcela jasné a jsou vykládány rozdílně i vnitrostátními soudy.

Soud shledal, že natočení makléře mělo za následek pouze nevýznamné poškození jeho zájmů, neboť záběry byly dostupné jen omezenému počtu osob. Ačkoli samotné odvysílání mohlo způsobit újmu větší, pro Soud je rozhodující, že stěžovatelé učinili vše proto, aby zamaskovali tvář makléře, změnili jeho hlas a taktéž provedli rozhovor v místech, kde se makléř nijak často nevyskytoval. Zásah do práva makléře na respektování soukromého života proto nemohl převážit veřejný zájem na informování veřejnosti o nekalých praktikách pojišťovacích makléřů.

Soud se také vyjádřil k uloženým peněžitým trestům, kdy řekl, že i relativní mírnost může samotné odsouzení v trestním řízení vést k tomu, že se novináři nebudou pouštět do kritických názorů.

S ohledem na výše uvedené Soud rozhodl, že odsouzení nebylo v demokratické společnosti nezbytné a došlo k porušení čl. 10 Úmluvy.

Ze starších rozsudků Evropského soudu pro lidská práva je zajímavý případ **Hachette Filipacchi Associés proti Francii**¹⁴⁵, jehož podstatou byla fotografie z místa činu zachycující vraždu prefekta Clauda Erignaca. Fotografie byla spolu s článkem popisujícím vraždu, která se udála na Korsice dne 6. 2. 1998, publikována ve francouzském týdeníku Paris Match. Fotografie následně zveřejnila i další média.

Vdova po zesnulém prefektovi podala k soudu žalobu, v níž se domáhala stažení všech periodik, které fotografii zakrvaveného a zmrzačeného těla prefekta, uveřejnily. V žalobě tvrdila, že důvodem pro zveřejnění této fotografie byly čistě obchodní zájmy vydavatelů periodik. Soud uložil vydavateli Paris Match zveřejnit prohlášení, jehož podstatou bylo, že k uveřejnění fotografie došlo bez souhlasu rodiny zemřelého, která má za to, že takovéto

¹⁴⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 6. 2007 ve věci Hachette Filipacchi Associés proti Francii.

uveřejnění představuje zásah do jejich neveřejného života. Vydavatel se následně obrátil na Evropský soud pro lidská práva se stížností pro porušení čl. 10 Úmluvy.

Soud v tomto případě porušení čl. 10 Úmluvy neshledal. Soud uvedl, že některé události týkající se života rodiny musí být obzvláště hodné ochrany. Upozornil též, že k uveřejnění fotografie došlo jen třináct dnů po vraždě. Utrpění rodiny mělo vést novináře k prokázání obezřetnosti a opatrnosti s ohledem na násilné okolnosti smrti. Vnitrostátní soudy dle Evropského soudu pro lidská práva uvedly relevantní důvody, které byly přiměřené sledovanému cíli.

Zcela čerstvý rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci **Savva Terentěv proti Rusku**¹⁴⁶ reaguje na případ, v němž hlavní roli nesehrála média, ale bloger. Vzhledem ke schopnosti blogerů a jím podobných osob (youtuberi, influenceři na instagramu atd.) oslovit široké skupiny osob, jej níže popisují¹⁴⁷.

Stěžovatel, který původně žil v Republice Komi (autonomní republika Ruské federace), měl blog, který se nacházel na populární platformě livejournal.com. Podstatou případu bylo, že policie učinila zásah proti místním novinám, což vyústilo v silnou kritiku na sociálních sítích a webových stránkách. Policie tvrdila, že důvodem zásahu byl ilegální software umístěný na redakčních počítačích, což také odůvodnilo zabavení pevných disků z těchto počítačů. Policejní akce se uskutečnila krátce před místními volbami. Tyto noviny se stavěly do opozice vůči současným autoritám Republiky Komi a taktéž byly aktivně podporovány známým místním politikem, který se nacházel v dlouhodobém konfliktu s těmito autoritami.

Policejní akce proto byla ze strany nevládní organizace a řady blogů považována za politickou intervenci, jejímž účelem bylo umlčet noviny. Jeden z komentářů označil policii jako „*věrné psy režimu*“ s mentalitou represivní tyče v rukou těch, kteří mají moc. Komentář také uveřejnil Savva Terentěv s titulkem: *Nenávidím policajty*, v němž porovnával policejní úředníky „*s prasaty a špínou*“ a v němž navrhl, že „*by bylo skvělé, kdyby v centru každého ruského města byla na hlavním náměstí pec jako v Osvětimi, v níž by se obřadně pálili nevěřící policajti*“.

Následovalo trestní řízení, v němž byl Terentěv dle čl. 282 § 1 ruského trestního

¹⁴⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 8. 2018 ve věci Savva Terentěv proti Rusku.

¹⁴⁷ Případ je také podrobně popsán zde: VOORHOOF, Dirk. *Savva Terentyev v. Russia: criminal conviction for inciting hatred against the police violated a blogger's freedom of expression*. In *strasbourgobservers.com* [online]. [cit. 2018-10-26]. Dostupné z: <https://strasbourgobservers.com/2018/10/09/savva-terentyev-v-russia-criminal-conviction-for-inciting-hatred-against-the-police-violated-a-bloggers-freedom-of-expression/>.

zákoníku shledán vinným z podniknuté činnosti zaměřené na podněcování nenávisti a nepřátelství a ponižování důstojnosti osob na základě jejich členství v sociální skupině. Soud založil své dokazování na dalších důkazech (znaleckých zprávách), na jejichž základě shledal, že Terentěv negativně ovlivnil veřejný názor „s cílem podněcovat sociální nenávist a nepřátelství, vedoucí k sociálnímu konfliktu a kontroverzi ve společnosti a probuzení základních instinktů v lidech“, volající po fyzickém vyhlazování policejních úředníků obyčejnými lidmi. Podle soudu byl jakýkoli jiný výklad vyloučen. Soud proto shledal, že čin byl obzvláště okázalý a nebezpečný pro národní bezpečnost a v absolutním rozporu se základy ústavního systému a státní bezpečnosti.

Terentěv se následně obrátil na Nejvyšší soud, který ale jeho případ zamítl. Následovala stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva, v níž Terentěv tvrdil, že odsouzením došlo k porušení čl. 10 Úmluvy.

Evropský soud pro lidská práva v odůvodnění rozsudku uznal, že v demokratických společnostech mohou nastat případy, kdy může být nezbytné sankcionovat nebo dokonce zabránit formám projevu, které šíří, podněcují, propagují či dokonce ospravedlňují násilí, a to za podmínek, kdy jsou tato opatření přiměřená sledovanému cíli. Soud dále podotkl, že je vždy ovšem nutné zkoumat povahu a znění napadených prohlášení a také kontext, v němž byla taková prohlášení zveřejněna a možný potenciál vést ke škodlivým důsledkům.

Soud v tomto případě znova, jako už mnohokrát, zdůraznil, že urážlivý jazyk nemusí požívat ochrany svobody projevu. Použití vulgárních frází však samo o sobě nemusí být rozhodující, neboť i vulgární výrazy mohou sloužit vyjádření stylu, který jakožto součást formy vyjadřování je chráněn spolu s podstatou myšlenek. Soud dále zdůraznil, že ne každý komentář, který je vnímám jako urážka (ať už jednotlivce nebo skupin), ospravedlňuje odsouzení za trestný čin v podobě trestu odnětí svobody.

Pro posouzení, zda vulgární vyjádření spadá pod ochranu čl. 10 Úmluvy, je proto dle Soudu třeba zkoumat kontext, v němž došlo k jeho použití. V případě Terentěv proti Rusku proto zkoumal, zda jsou jednotlivé vulgární výroky v celkovém kontextu považovány za projev násilí, nenávisti či nesnášenlivosti.

Evropský soud pro lidská práva na rozdíl od vnitrostátních soudů neshledal pasáž vyzývající k pálení policejních úředníků jako výzvu k fyzickému vyhlazování policistů občany. Pasáž interpretoval jako provokativní metaforu, která by splnila přání zbavit policii zkorumpovaných osob (tj. nevěřících policistů), přesto ji označil za zvláště agresivní a nepřátelskou. Soud také shledal, že výroky byly proneseny v kontextu otázky údajného zapojení policie do utlačování politické opozice.

Soud dále poukázal na fakt, že Terentěv nezaútočil na žádné konkrétní policisty, ale na instituci jako takovou. Soud prohlásil, že policie by měla disponovat vysokou tolerancí vůči urážkám, ledaže by její zaměstnanci byli skutečně vystaveni riziku násilí. Soud neshledal, že by komentář skutečně mohl ohrozit ruské policisty.

Z výše uvedených důvodů proto Soud rozhodl, že došlo k porušení čl. 10 Úmluvy.

7. Vybrané medializované případy

V této kapitole věnuji pozornost několika případům, které rezonovaly v českých médiích. Jednotlivé případy uvádím zejména pro jejich dopad na politiku trestního práva či smýšlení českých novinářů a proměnu domácího mediálního prostředí. Obdobně tak činím níže i v kapitole předkládající komparativní pohled.

7.1. Případ Věry Marešové

V červnu roku 2014 zemřela v rumburské nemocnici dvaasedmdesátiletá pacientka na zástavu srdce, přičemž testy následně odhalily, že měla v krvi nadměrnou dávku draslíku. Zjištění vedlo sloužícího lékaře Petra Vondráčka k oznámení podezření z trestného činu vraždy na zdravotní sestru, která měla pacientku na starosti. Vedení nemocnice následně podalo trestní oznámení. Toto obvinění se záhy rozšířilo o dalších pět vražd. Netrvalo dlouho a z Věry Marešové udělala média „sestru Smrt“. Krajský soud v Ústí nad Labem přitom rozhodl o tom, že Marešová je nevinná a že neexistuje jediný přímý důkaz, že by se skutky staly a Marešová zabíjela. Podezření ze spáchání trestného činu vraždy definitivně zbavil Marešovou pražský Vrchní soud v červenci roku 2016.

Obžaloba přitom původně požadovala trest odnětí svobody na doživotí. Státní zástupce František Stibor se v obžalobě opíral o znalecký posudek, který nepřipouštěl jiný výklad než ten, že celkem šest pacientů zemřelo po podání vysoké dávky draslíku, a to vždy, když měla Marešová službu. V případě nakonec došlo k vypracování dalších posudků¹⁴⁸. Tehdy obžalovaná Marešová využila svého práva na obhajobu a v souladu s § 110a trestního řádu předložila posudek MUDr. Zdeňka Šňupárka, který hovořil jasně ve prospěch obžalované. Soud následně nechal vypracovat posudek ústavu dle § 110 trestního řádu, aby došlo k vyjasnění rozporů mezi jednotlivými posudky. Tomuto posudku přiznal Krajský soud v Ústí nad Labem nejvyšší právní a odbornou sílu¹⁴⁹.

Původní posudek Radka Matlacha a Jiřího Závodského posloužil obžalobě k tomu, aby o Marešové prohlásil, že si vraždami ulehčovala práci. „*Takto jednala proto, aby si ulehčila od*

¹⁴⁸ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 7. 2016, sp. zn. 7 To 20/2016, usnesení v anonymizované podobě zveřejnil např. server iRozhlas.cz nebo Lidovky.cz. Dostupné online: GOLIS, Ondřej. *Tečka za kauzou sestry z Rumburku. Pravděpodobnost, že žalobci podají dovolání, se blíží nule*. In irozhlas.cz [online]. [cit. 2017-11-26]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/tecka-za-kauzou-sestry-z-rumburku-pravdepodobnost-ze-zalobci-podaji-dovolani-se-blizi-nule-201609070500_ogolis.

¹⁴⁹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 7. 2016, sp. zn. 7 To 20/2016.

svých ošetřovatelských povinností, které měla vůči této pacientce, neboť se jednalo o osobu vysokého věku a nemohoucí, vyžadující neustálou zdravotní péči,“ popsal veřejný žalobce důvod, o němž se domníval, že stojí za smrtí šesti pacientů¹⁵⁰.

Tato část obžaloby se stala výrazně citovanou, mnoho médií publikovalo texty, ať už s titulky či vyzněním, že Věra Marešová je pachatelem šesti vražd. Média, a to i ta, která jsou veřejností považována za seriózní či serióznější, v tomto případě opomněla zásadu presumpce nevinny a profesionálně zcela selhala. Výstupy těchto médií, ať už jde o práci jednotlivých novinářů, editorů, šéfredaktorů, nečinnost ředitelů novin či televizí, je proto na místě oprávněně kritizovat.

Do této kritiky se v lednu roku 2016, tedy ještě před usnesením Vrchního soudu v Praze, pustil Josef Bouška, který pro časopis Respekt sepsal text, jenž nese geniální titulek: *Novináři vraždili, aby si ušetřili práci*¹⁵¹.

V tomto textu cituje titulky jednotlivých deníků, zpravodajských serverů či televizních stanic. Tyto titulky bezesporu napomohly k vytvoření negativního mediálního obrazu, který u řady lidí vyvolal přesvědčení, že Věra Marešová je vinna. Pro přehled zařazují tento výběr do části této práce¹⁵²:

Mladá fronta Dnes: „Zabíjela, aby si ulehčila práci“

Hospodářské noviny: „Lékař, jenž odhalil vraždící sestru, prý odmítal policii“

Deníky VLP: „Potvrzeno. Zdravotní sestra v Lužické nemocnici v Rumburku vraždila!“

Aha!: „Sestra zabila šest pacientů“

Blesk: „Sestra Smrt jde před soud!“

Respekt: „Vraždící sestra na JIP v Rumburku“

Prima: „Takzvaná Sestra Smrt z rumburské nemocnice míří před soud“

TV Barrandov: „Marešová pohlédla do očí člověku, který o jejím řádění informoval vedení nemocnice.“

Deník.cz: „Sestra v rumburské nemocnici vraždila! Pacientce píchla draslík“

¹⁵⁰ Z obžaloby citovala ČTK, jejíž text uveřejnil např. server Aktuálně.cz: ČTK. *Obžaloba: Sestra vraždila pacienty, aby si ulehčila práci.* In [aktualne.cz](https://zpravy.aktualne.cz/regiony/ustecky/rumburska-sestra-maresova-vrazdila-aby-si-ulehcila-praci/r~365b7d18dcfc11e485d7002590604f2e/) [online]. [cit. 2017-11-26]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/ustecky/rumburska-sestra-maresova-vrazdila-aby-si-ulehcila-praci/r~365b7d18dcfc11e485d7002590604f2e/>.

¹⁵¹ BOUŠKA, Josef. *Novináři vraždili, aby si ušetřili práci.* In [respekt.cz](https://www.respekt.cz/externi-hlasy/novinari-vrazdili-aby-si-ulehcili-praci) [online]. [cit. 2017-11-26]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/externi-hlasy/novinari-vrazdili-aby-si-ulehcili-praci>.

¹⁵² Činím tak i z toho důvodu, že dnes mají servery možnost změnit původní adresu článku.

Lidovky.cz: „Sestra z Rumburku zabila šest pacientů. Chtěla si ulehčit práci“
Novinky.cz: „Ve vedení rumburské nemocnice bude lékař, který odhalil vraždící sestru“

TN.cz: „Sestra smrti neměla ráda pacienty! Šest jich zabila“

Blesk.cz: „Sestra smrt je z rodiny zdravotníků: Sestrou je i její dcera!“

Reflex.cz: „Zdravotní sestra zabila v Rumburku 6 pacientů jen proto, aby si ulehčila práci“

Autor tohoto článku upozorňuje na určitou zkratkovitost titulků, které mohou mít na utváření dojmu čtenáře větší vliv než samotný text¹⁵³, v němž se fakt, že jde o názor obžaloby vyskytuje. Bouška v tomto případě sice bere na vědomí argumenty novinářů, že titulky představují specifický žánr, pro který platí jiná pravidla, ale tato pravidla odmítá, když říká, že „*lež je lží, ať se objeví v titulku, popisku fotky nebo přímém vstupu reportéra*¹⁵⁴“.

Bulvárně laděné titulky a jejich fakticky lživé vyznění lze předpokládat u médií jako jsou Blesk, tn.cz či Aha!, byť ani přiznání role bulvárního média, tato periodika a servery nikterak neomlouvá. Zvláště za situace, kdy jejich čtenost bývá násobně vyšší než u periodik značně serióznějších. Překvapivější jsou však titulky ostatních deníků (a jejich serverů¹⁵⁵). Zvláště alarmující je titulek Deníků VLP, který nejenže stejně jako ostatní deníky sděluje, že Věra Marešová je pachatelkou pokračujícího trestného činu vraždy, ale navíc využívá nástrojů bulvárních médií (výraz *potvrzeno* a vykřičník). Za jiný než bulvární tento titulek být označen nemůže.

Vhodný titulek se naopak objevil u textu ČTK, který server Aktuálně.cz nazval¹⁵⁶

¹⁵³ Je samozřejmě možné mluvit také o televizních či rozhlasových reportážích, nicméně domnívám se, že v těchto případech hraje ve vytváření dojmu z určité kauzy větší roli jiné faktory, než je například popis, i když i ten může k negativnímu obrazu a zkratkovitosti přispívat.

¹⁵⁴ BOUŠKA, Josef. *Novináři vraždili, aby si ušetřili práci*. In *respekt.cz* [online]. [cit. 2017-11-26]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/externi-hlasy/novinari-vrazdili-aby-si-ulehcili-praci>.

¹⁵⁵ Zde bych ovšem ráda upozornila na fakt, že přestože tištěné noviny dnes mívají také svou internetovou podobu (Hospodářské noviny – iHNED.cz, Lidové noviny – Lidovky.cz, Mladá fronta DNES – iDnes.cz atd.), redakce v těchto případech bývají složené z jiných redaktorů. I když se texty z novin objevují na webu a texty psané pro web v novinách, stále personální složení bývá zcela odlišné.

¹⁵⁶ Na tomto místě bych ráda uvedla, že nejde pouze o texty ČTK, jimž bývá hojně (především z důvodu neatraktivnosti, absence zajímavé informace či používání jiného zeměpisného označení jako je např. Halab x Aleppo) měněn elévy, redaktory či editory titulek (často i několikrát s ohledem na statistiky čtenosti). Se změnami titulků musí počítat i dlouholetí redaktoři či externí přispěvatelé, kterým tato změna nebývá oznamována.

následovně: *Obžaloba: Sestra vraždila pacienty, aby si ulehčila práci*¹⁵⁷. Titulek bezesporu i nadále poutá pozornost čtenářů, přesto netvrdí, že Věra Marešová je vinna a respektuje zásadu presumpce nevinny¹⁵⁸.

Jasný zvrat v podobě informování o případu Věry Marešové nastal po jejím osvobození soudem. Případ má dohru v podobě žaloby na nesprávný úřední postup, kdy Věra Marešová žaluje stát o téměř pět milionů korun (náhrada ušlého výdělku, náhrada nákladů obhajoby, satisfakce za nemajetkovou újmu způsobenou vazbou, kde strávila více než 400 dní), Ministerstvo spravedlnosti již Marešové přiznalo přes milion korun. Ze „sestry Smrt“ se stala „sestra z Rumburku“, „sestra Marešová“ či jen „Marešová“.

Případ je jednoznačně ukázkovým příkladem toho, jak může a v tomto případě i vypadala ignorace presumpce nevinny ze strany médií. Média v tomto případě udělala obrovskou chybu a nezbývá než doufat, že se jednotliví editoři a redaktoři poučili a napříště již zvolí takové titulky a vyznění textu, které nepředjímají rozhodnutí soudů. Na místě bylo v tomto případě zveřejnění omluvy jednotlivých médií, která Věru Marešovou ve svých textech a titulcích odsoudila. Omluvilo se například vydavatelství Vltava Labe Media¹⁵⁹.

Přestože jde o alarmující případ, domnívám se, že současná právní úprava ochrany osobnosti v občanském zákoníku (zák. č. 89/2012 Sb.)¹⁶⁰ je dostatečná. Obviněný (resp. obžalovaný) má právo obrátit se na soud s žalobou na ochranu osobnosti s požadavkem upuštění od neoprávněného zásahu, nebo odstranění následku takového zásahu. Ostatně sama Marešová svého práva využila a v současné chvíli žaluje vydavatelské domy téměř o 35 milionů korun¹⁶¹.

¹⁵⁷ ČTK. *Obžaloba: Sestra vraždila pacienty, aby si ulehčila práci*. In aktualne.cz [online]. [cit. 2017-11-26]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/ustecky/rumburska-sestra-maresova-vrazdila-aby-si-ulehcila-praci/r~365b7d18dcfc11e485d7002590604f2e/>.

¹⁵⁸ Z osobní novinářské zkušenosti mohu potvrdit, že tento případ vedl některé členy „mediální obce“ k tomu, aby více zvažovali, jak informovat o trestních kauzách v přípravném řízení či hlavním líčení. Tedy, kdy je například vhodné v titulku uvést – tvrdí policie, uvedl žalobce apod.

¹⁵⁹ ČTK. *Sestra Marešová chce od médií 35 milionů, dle právníka oprávněně*. In ceskenoviny.cz [online]. [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/sestra-maresova-chce-od-medii-35-milionu-dle-pravnika-opravnene/1629894>.

¹⁶⁰ Tj. zejména úprava obsažená v § 77 až § 80 (jméno a bydliště člověka), v § 81 až § 117 (osobnost člověka) a v § 2951 až § 2971 (způsob a rozsah náhrady).

¹⁶¹ ČTK. *Sestra Marešová chce od médií 35 milionů, dle právníka oprávněně*. In ceskenoviny.cz [online]. [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/sestra-maresova-chce-od-medii-35-milionu-dle-pravnika-opravnene/1629894>.

7.2. Děťští vrazi

V listopadu roku 2015 publikovala Mladá fronta DNES na titulní straně článek *Konec anonymity pro mladé vrahy*¹⁶². V něm představila nástin a hlavní argumenty volající po změně trestní politiky v oblasti trestání dětí a mladistvých¹⁶³, které navrhoval tehdejší předseda ústavně-právního výboru Poslanecké sněmovny Jeroným Tejc. Tejc v reakci na některé činy vyznačující se značnou mírou brutality, které tehdy spáchali děti a mladiství, otevřel debatu o snížení hranice trestní odpovědnosti, identifikaci mladistvých pachatelů a výši trestních sazeb ukládaných mladistvým pachatelům. Tejc konkrétně navrhoval snížení hranice trestní odpovědnosti ze současných patnácti let na třináct let (ve vybraných případech), identifikaci pravomocně odsouzených mladistvých pachatelů, kteří se dopustili zvláště závažného provinění a zvýšení horní hranice trestní sazby z deseti na patnáct let v případech odpovídajících § 31 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Jedním z případů, které posoužily jako základ argumentace pro změnu trestní politiky oblasti trestání mladistvých, se stal případ z Pardubic, kde dva sedmnáctiletí mladíci utýrali 55letého muže původem ze Slovenska k smrti. Mladíci během násilného aktu použili jak pěsti, tak francouzskou hůl, pomocí níž muži poškodili anální otvor. Taktéž na oběť několikrát vystřelili ze vzduchovky. Z batohu Slováka dále vytáhli nůžky, kterými jej několikrát bodli, a to konkrétně do stehů a genitálií. Útočníci muži nakonec zapálili vlasy.

Plukovník Milan Šimek, vedoucí Odboru obecné kriminality Krajského ředitelství policie Pardubického kraje, uvedl, že útok byl veden s velkou intenzitou. Celkově trval asi půl hodiny. Po odchodu z místa činu oslovili mladíci kolemjdoucího, kterému ohlásili, že na autobusovém nádraží viděli opilého muže, který by potřeboval záchrannou službu¹⁶⁴. Oběma mladistvým soud nakonec uložil 7,5 roku odnětí svobody nepodmíněně.

Téměř pokaždé, kdy v případě vraždy figuruje mladistvý jako pachatel, média o případu intenzivně informují a spolu s jejich zjištěním dostávají prostor také politické elity,

¹⁶² PACLÍKOVÁ, Adéla. *Konec anonymity pro mladé vrahy*. Mladá fronta DNES, 2015. č. XXVI/278. str. 1 a 3 Dostupné také z: http://zpravy.idnes.cz/zruseni-anonymity-mladistvych-zlocincu-ff8-/domaci.aspx?c=A151129_202333_domaci_ane.

¹⁶³ V této části práce využívám zdroje, podstatu i samotný text (ať už v doslovném či upraveném znění) svého příspěvku do IX. ročníku soutěže Studentská vědecká a odborná činnost. ŠUDRYCHOVÁ, Šarlota. *Vybrané otázky kriminality mládeže s ohledem na návrh Jeronýma Tejce*. Studentská odborná a vědecká činnost. Praha, 2016.

¹⁶⁴ ŠUDRYCHOVÁ, Šarlota. *Policie dopadla vrahy bezdomovce. Měli ho brutálně zbit, strílet do něj vzduchovkou a zapálit mu vlasy*. In [pardubicepodleas.cz](http://www.pardubicepodleas.cz). [online]. [cit. 2018-10-07]. Dostupné z: <http://www.pardubicepodleas.cz/co-hybe-pardubicemi/policie-dopadla-vrahy-bezdomovce-meli-ho-brutalne-zbit-strilet-do-nej-vzduchovkou-a-zapalit-mu-vlasy>.

kteří vyjadřují svůj názor na trestání mladistvých. Na základě těchto informací si široká veřejnost utváří názor na kriminalitu mladistvých. Nezřídka ji chápou jako extrémní a stále se zhoršující. Skutečnost je ovšem diametrálně odlišná.

Podle statistických údajů Policie České republiky kriminalita mládeže dlouhodobě klesá. Největší nárůst kriminality se za poslední tři dekády projevil v roce 1989, který s pádem režimu Komunistické strany Československa přinesl mnoho změn. Výrazná eskalace kriminality mládeže se následně projevila především v letech 1990–1993¹⁶⁵. Nárůst kulminoval až do roku 1996. Od roku 1997 u mladistvých a celkově od roku 2000 je možné sledovat dlouhodobý a relativně výrazný pokles zaznamenaných provinění a činů jinak trestných¹⁶⁶.

U mladistvých je ovšem třeba mít na paměti tzv. latentní kriminalitu¹⁶⁷, která je právě u této skupiny zvláště vysoká¹⁶⁸. Svou roli může hrát také umělá latence, tedy situace, kdy se orgány činné v trestním řízení o provinění dovědí, ale z nějakého důvodu (chybné posouzení, že nejde o trestný čin, respektive provinění, nechť zabývat se případem, korupce) jej neregistrují¹⁶⁹. Mezi další vlivy, které ovlivňují přesnost statistických údajů, patří jmenovitě: demografické vlivy, legislativní změny, amnestie prezidenta republiky, změny v trestní politice, způsob statistického vykazování, statistické chyby nebo časová prodleva mezi spácháním trestného činu a jeho evidováním.

¹⁶⁵ Dramatický nárůst kriminality postihl v letech 1989–1990 také další postsocialistické země střední a východní Evropy. Podle závěrů vyplývajících z dat shromážděných OSN byl v letech 1990–1994 zaznamenán nárůst kriminality ve většině zemí světa. Kriminologie: Stav, struktura a dynamika kriminality. In fsps.muni.cz [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/stav>.

¹⁶⁶ VÁLKOVÁ, Helena a Jana HULMÁKOVÁ. *Odborníci: Hranici trestní odpovědnosti není nutné snižovat*. In zpravy.idnes.cz. [online]. [cit. 2018-07-11].

Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/odbornici-hranici-trestni-odpovednosti-neni-nutne-snizovat-prt-/zpr_archiv.aspx?c=A081003_114748_kavarna_bos.

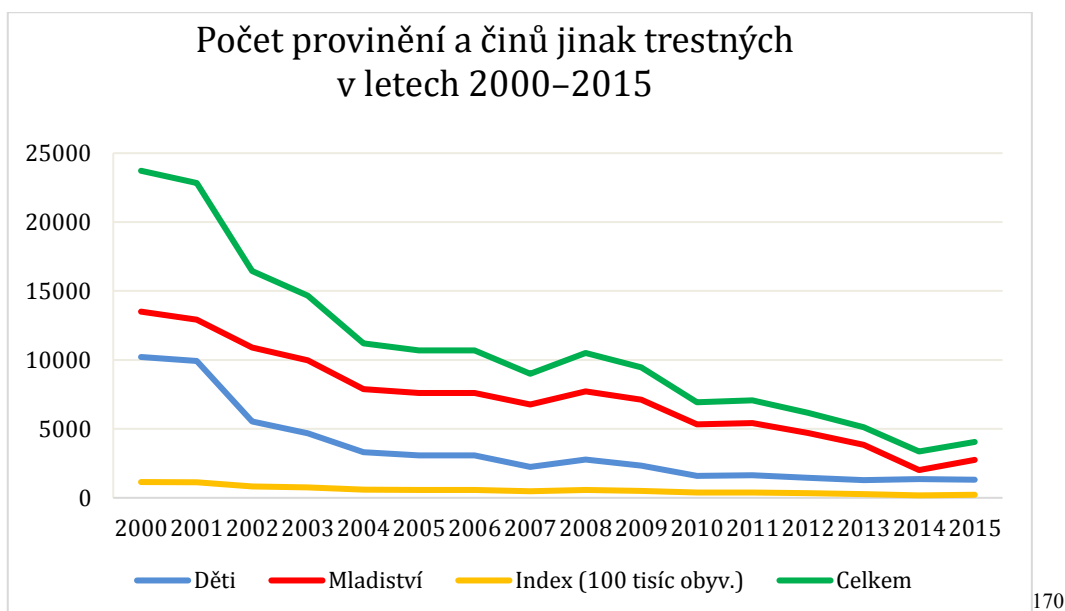
¹⁶⁷ Zejména jsou „na vině“ rodinné a další osobní vztahy. Tato kategorie zahrnuje například drobné krádeže učiněné v rodině, u známých, či domácí násilí. Ačkoli jsou tyto činy rodinným příslušníkům známy, policii nakonec oznámeny nejsou.

¹⁶⁸ MAREŠOVÁ Alena. *Současný stav kriminality mládeže*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. str. 11. Dostupné také z:

http://www.viod.cz/editor/assets/download/prezentace_maresova_1.pdf.

¹⁶⁹ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. str. 36.

Graf č. 2

Právě nad příčinami poklesu kriminality mládeže se již v roce 2008 zamýšlely Helena Válková a Jana Hulmáková. Ve svém textu postupně vyloučily demografický vývoj s ohledem na výrazný pokles stíhaných mladistvých osob a dětí, který zůstává zachován i při využití koeficientů, „tedy z přepočtu na sto tisíc obyvatel příslušné věkové kategorie“.

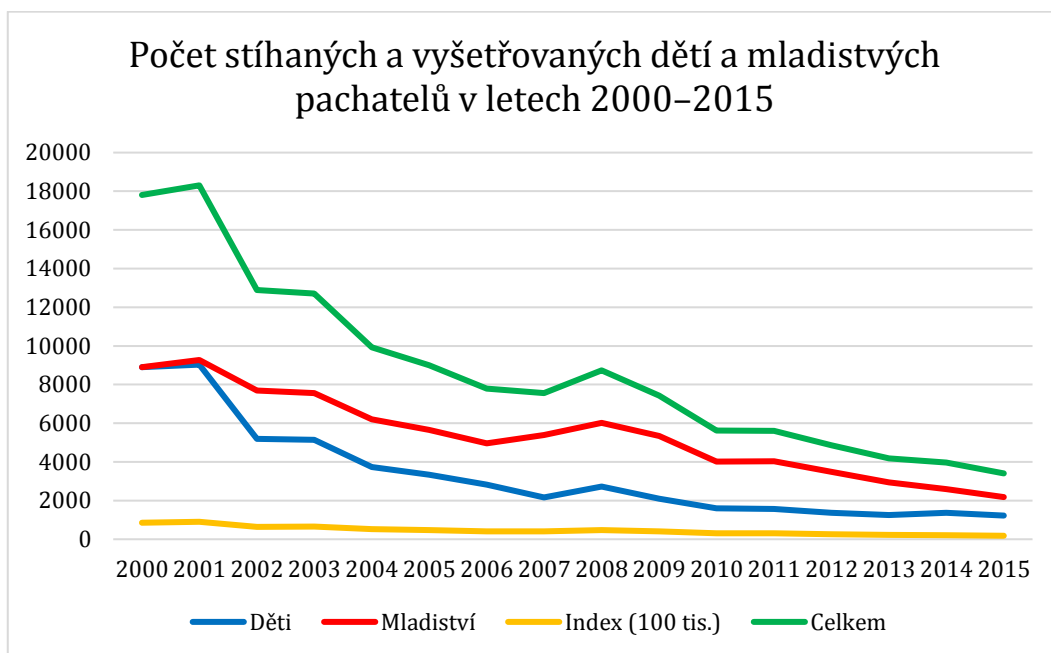
Z níže přiloženého grafu, který mapuje počet stíhaných a vyšetřovaných dětí a mladistvých¹⁷¹, je ovšem zřejmé, že ačkoli tato skupina obyvatelstva postupně ztrácí na své početnosti, hrubý index kriminality klesá. Ještě v roce 2000 se pohyboval okolo čísla 1146, v roce 2015 ale činil již jen 216. Dalším argumentem, které autorky předložily, je dekriminace nastolená novelou trestního zákona č. 265/2001 Sb., která zvýšila hranici pro majetkový trestný čin z původních dvou tisíc korun na pět tisíc. Ani to však podle autorek samo o sobě neobstojí. Dnes bychom mohli stejně argumentovat trestním kodexem přijatým v roce

¹⁷⁰ Ačkoli jsou dostupná data také za roky 2016 až 2018, s ohledem na přistoupení Policie ČR k rekonstrukci Evidenčně-statistického systému kriminality a změny způsobu počítání věku pachatelů, byly pro ilustraci vybrány pouze roky 2000–2015. Policie ČR upozorňuje, že počty skutků podle věku nejsou z výše uvedeného důvodu porovnatelné s předchozími obdobími. „Změna se dotkla způsobu počítání věku pachatelů, kdy v minulosti byl počítán věk od data narození do doby sdělení (vznesení) obvinění, v současné době je přesněji počítán k datu spáchání trestné činnosti. To se projevilo lehkým posunem věku směrem k nižším věkovým kategoriím, a tedy ke zdánlivému nárůstu trestné činnosti nižších věkových kategorií,“ uvádí na svých stránkách Policie ČR. Zdroj statistických údajů: Statistiky Policie ČR. Kriminalita. In policie.cz. [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>.

¹⁷¹ VÁLKOVÁ, Helena a Jana HULMÁKOVÁ. Odborníci: Hranici trestní odpovědnosti není nutné snižovat. In zpravy.idnes.cz [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/odbornici-hranici-trestni-odpovednosti-neni-nutne-snizovat-prt-/zpr_archiv.aspx?c=A081003_114748_kavarna_bos.

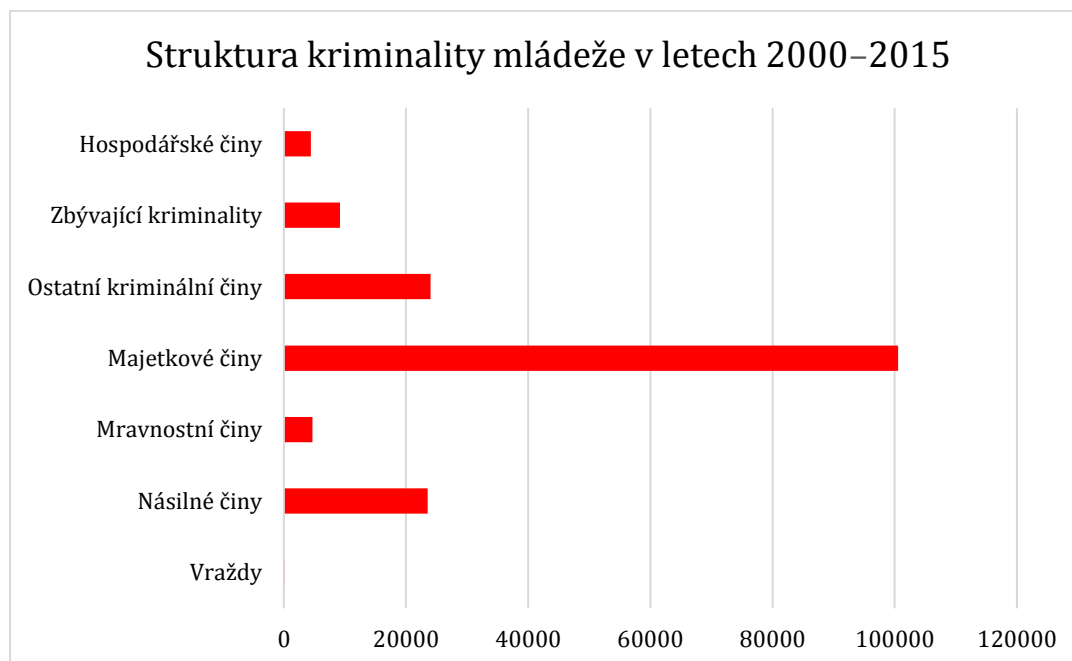
2009, který zpřisnil mnohé sankce. A nakonec jako příčinu poklesu nevidí ani přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže, neboť k poklesu kriminality došlo již před jeho přijetím.

Graf č. 3

Další argument, který se staví do kontrastu vůči mediální prezentaci dětí a mladistvých pachatelů, představuje struktura kriminality mládeže.

Graf č. 4

Během let 2000–2015 zaznamenaly orgány činné v trestním řízení přes 166 tisíc provinění a činů jinak trestných. Největší podíl, který činil přes 60 %, tvořily majetkové činy.

Konkrétně šlo nejvíce o krádeže vloupáním do obchodů, bytů a rodinných domků, krádeže motorových vozidel a věcí z automobilu a dále krádeže v rodinných a jiných objektech.

O druhou příčku se s výsledkem přes 14 % dělí násilné a ostatní kriminální činy. U násilných činů se mládež nejčastěji dopouštěla loupeží, úmyslného ublížení na zdraví a vydírání. V případě ostatních kriminálních činů byly páčány mimo jiné i ty, které jsou pro tuto věkovou skupinu typické, jako je sprejerství či výtržnictví, vedle toho se mládež dopouštěla nedovolené výroby a distribuce psychotropních látek a jedů a maření úředního výkonu.

Více než 5,5 % ze spáchaných skutků připadlo na zbývající kriminalitu, a to především opilství, dopravní nehody způsobené z nedbalosti a ostatní činy.

Poslední zaznamenávanou skupinu tvoří vraždy (loupežné, sexuální, motivované osobními vztahy, na objednávku, novorozence matkou a ostatní). Ačkoli je jim v hromadných sdělovacích prostředcích mnohdy věnována velká pozornost, ve skutečnosti jsou páčány jen velmi zřídka. Svědčí o tom i celkový počet vražd spáchaných od začátku roku 2000 do konce roku 2015, který činí 106 případů, tedy 0,064 % ze všech spáchaných provinění a činů jinak trestných.

U všech těchto případů se jedná o registrovanou kriminalitu. Nicméně odborníci se na základě výzkumů shodují, že ačkoli latentní kriminalita je prakticky u všech druhů trestných činů, respektive provinění nebo činů jinak trestných, vyšší než registrovaná, platí, že u závažnějších činů (jako jsou vraždy) je míra tolerance, a tedy i latence nižší¹⁷².

Jinými slovy média konstantně přispívají k debatě o změně trestní politiky mládeže, statistiky těmto typům článků a návrhům ze strany politiků ovšem nijak neodpovídají.

7.3. Kauza Kuřim

Jedním z přelomových medializovaných případů, který měl skutečný dopad na trestní právo, je případ týrání dvou chlapců, pro který se vžilo označení kauza Kuřim. V květnu 2007 se jeden z obyvatelů Kuřimi pokoušel zprovoznit elektronickou kameru, která mu měla pomoci při hlídání jeho novorozeneho dítěte. Čirou náhodou ale zachytil záběry z podobného zařízení v jednom ze sousedních domů, na kterých byl spoutaný nahý chlapec, jak leží na holé zemi.

Po oznámení byla zadržena matka těchto chlapců Klára Mauzerová. Spolu s ní policie obvinila dalších pět osob. Skupina podle výpovědí zavírala chlapce do klecí, bila je, topila,

¹⁷² GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. str. 35.

pálila cigaretovými nedopalky, nutila je spát na holé zemi a vykonávat potřebu do připravených kyblíků¹⁷³. Motivy, které skupinu k týrání vedly, nebyly nikdy plně vysvětleny.

Tento případ byl ve svých počátcích velmi detailně rozebírán médii, a to způsobem, který byl nešťastný zejména k obětem této trestné činnosti. Média v této kauze přinášela detailní informace nejen o životech obviněných a obětí, ale i vzdálených příbuzných a lékařů. Čtenářům i televizním divákům byla předkládána jména, adresy a fotografie jednotlivých osob včetně záběrů na jednoho z týraných chlapců, které nahrála ona kamera jednoho z obyvatel Kuřimi.

Právě tyto záběry, které televizní stanice vysílaly i po několika měsících od odhalení týrání, vedly Radu pro rozhlasové a televizní vysílání (RRTV) k rozhodnutí udělit pokuty v celkové výši 1,6 milionu korun. Konkrétně RRTV udělila pokutu ve výši 200 tisíc korun České televizi, která inkriminované záběry použila v pořadech Události a 168 hodin. Pokutu ve výši 600 tisíc korun dále udělila společnosti CET21, za odvysílání záběrů v pořadech Televizní noviny a Střepiny (oboje na stanici televize Nova). Nejvyšší pokutu ve výši 900 tisíc korun udělila RRTV televizi Prima za opakované odvysílání záběrů v pořadu 1. zprávy a také za odvysílání záběrů v pořadu Partie.

Společnost CET 21, dnes TV Nova, se proti pokutě nejprve bránila u Městského soudu v Praze. Poté, co neuspěla, podala kasační stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu. Soud kasační stížnost zamítl.

Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku¹⁷⁴ přisvědčil názoru Městského soudu v Praze, když poukázal na skutečnost, že zařazení závěrů týraných dětí k reportážím týkajících se jedné z obviněných (konkrétně Barbory Škrlové, která se vydávala za třináctiletou Aničku, již měla Klára Mauerová adoptovat) nebylo znovu nutné. „Pro zařazení záběrů nebyl dán důvod a jejich nezařazením by se nezměnila podstata vysílaných pořadů ani kvalita poskytovaných informací o aktuálních poznatcích k osobě B. Š.“¹⁷⁵

Svůj právní názor podpořil Nejvyšší správní soud odkazem na zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání (zákon o vysílání). Nejvyšší správní soud konkrétně poukázal na § 32 odst. 1 písm. f), který říká:

¹⁷³ ČT24 a pes. *Deset let od začátku „kuřimské kauzy“*. *Chlapci jsou dospělí, akteri na svobodě*. In ct24.ceskatelevize.cz [online]. [cit. 2018-06-29]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/2110478-deset-let-od-zacatku-kurimske-kauzy-chlapci-jsou-dospeli-akteri-na-svobode>.

¹⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 4. 2010, sp. zn. 8 As 33/2010.

¹⁷⁵ Ibid.

Provozovatel vysílání je povinen bezdůvodně nezobrazovat osoby umírající nebo vystavené těžkému tělesnému nebo duševnímu utrpení způsobem snižujícím lidskou důstojnost.

Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku upozornil, že právě pojem *bezdůvodně* naznačuje, že jeho zakotvením se existence střetu práva na svobodu projevu, jež bylo ze strany stěžovatelky namítáno jako porušené, a práva na zachování lidské důstojnosti vylučuje, neboť právo na zachování lidské důstojnosti v tomto případě převažuje. Závěr však není absolutní a může platit jen za podmínky, že pojem *bezdůvodně* bude vykládáno v souladu s čl. 4 odst. 4 Listiny. „Nelze než připomenout, že *bezdůvodně* vysílání takových záběrů není kryto svobodou projevu, která v tomto konkrétním případě ustupuje základnímu právu na zachování lidské důstojnosti¹⁷⁶.“ Nejvyšší správní soud taktéž nepřisvědčil námitce stěžovatelky, která odkazovala na veřejný zájem na zveřejnění určité informace. Soud v tomto případě vyjádřil, že neexistuje sebemenší pochybnost, že by tu takový zájem byl.

Stěžovatelka podala proti rozhodnutí ústavní stížnost, kterou spojila s návrhem na zrušení zmíněného § 32 odst. 1 písm. f) zákona o vysílání. Ústavní soud ji však odmítl, ve svém usnesení se přiklonil k názoru Nejvyššího správního soudu, když prohlásil, že „*úmyslem zákonodárce (pozn. autora: v otázce § 32 odst. 1 písm. f) zákona o vysílání) v souladu s článkem 10 Úmluvy bylo upřednostnit poskytnutí ochrany právu na zachování lidské důstojnosti před právem na svobodu projevu. Opětovným zařazováním záběrů týraného chlapce z Kuřimi do vysílání stěžovatelky nebyl naplněn veřejný zájem na zveřejnění poznatků či informací¹⁷⁷“.*

Problematickými se dnes nejeví pouze záběry použité v televizním vysílání. Do jisté míry se zdá být překvapující veřejné projednání případu, přestože o vyloučení veřejnosti žádala jak obžaloba (z důvodu ochrany obětí), tak obhajoba. Soudce Pavel Göth usnesení zdůvodnil slovy, že se nejedná o utajované informace. Ze strany policie unikaly informace a v televizi se vysílalo dle soudu téměř všechno. „*Není důvod to teď tajit*,“ uvedl Göth¹⁷⁸. I přes nevyločení veřejnosti je téměř až šokující cílená návštěva procesu studentů třetího ročníku jedné z brněnských středních škol (přestože většina studentů pravděpodobně již dosáhla nebo se

¹⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 4. 2010, sp. zn. 8 As 33/2010

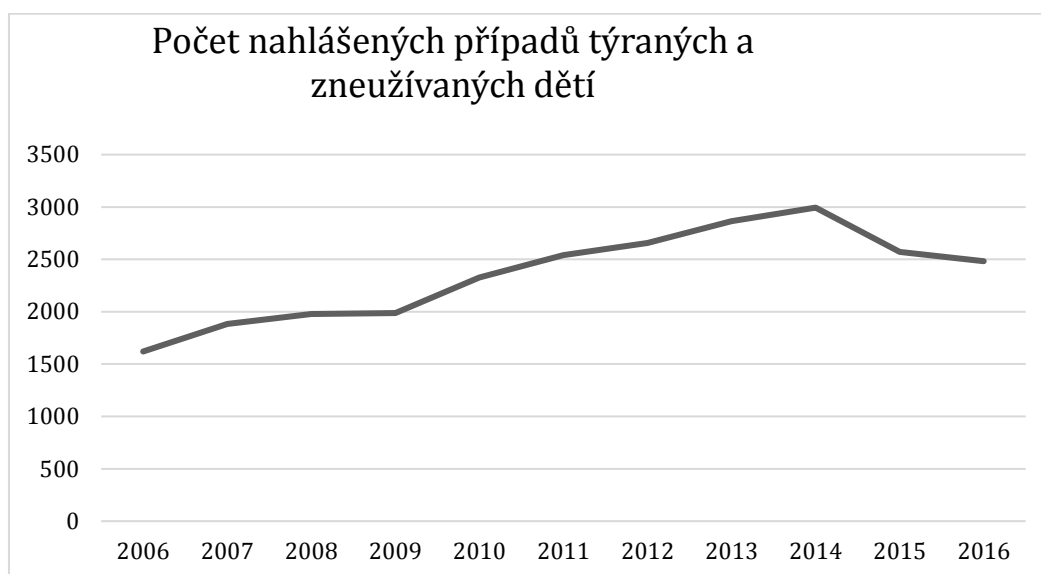
¹⁷⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 11. 2010, sp. zn. III. ÚS 2036/2010.

¹⁷⁸ MOKRÝ, Pavel. *Kauza Kuřim: Děti jedly vlastní maso. In brněnsky.denik.cz* [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <https://brnensky.denik.cz/zlociny-a-soudy/kausa-kurim-soud-zahajil-proces-roku-20080616.html>.

v brzké době měla dosáhnout plnoletosti), kterou pro Brněnský deník zaznamenal v jedné ze svých detailních online reportáží Pavel Mokrý¹⁷⁹.

Medializace kauzy Kuřim ovšem podle Hany Jamrichové, vedoucí oddělení ochrany práv dětí a náhradní rodinné péče Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV), měla i pozitivní dopad. Pomohla totiž upozornit na problematiku týraných dětí¹⁸⁰. Z níže uvedených grafů¹⁸¹ vyplývá relativně stabilní nárůst počtu nahlášených případů týrání a zneužívání dětí až do roku 2014, po kterém následoval mírný propad.

Graf č. 5

Nárůst počtu oznámených případů se samozřejmě promítl i do kategorie oznamovatelů týrání a zneužívání dětí. Největší nárůst můžeme pozorovat v případě osoby matky, otce a policie¹⁸². Tyto kategorie (tj. rodiče dítěte a policie) spolu se zdravotnickým zařízením a školou tvoří nejdůležitější skupiny oznamovatelů týrání a zneužívání dětí.

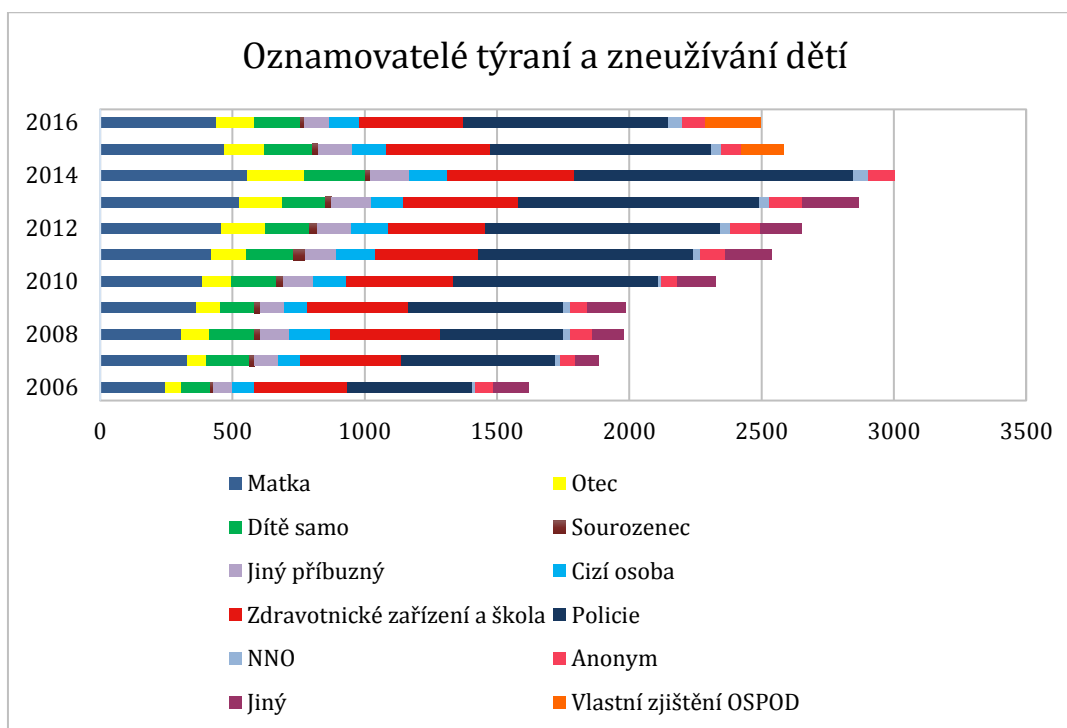
¹⁷⁹ MOKRÝ, Pavel. *Kauza Kuřim: Život v kleci, sex a drogy*. In *brněnsky.denik.cz* [online]. 18. 6. 2008 [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: https://brněnsky.denik.cz/special_kurim/kauza-kurim-tyrani-chlapcu-byl-jen-zacatek20080618.html.

¹⁸⁰ ČT24 a pes. *Deset let od začátku „kuřimské kauzy“*. *Chlapci jsou dospělí, aktéři na svobodě*. In *ct24.ceskatelevize.cz* [online]. [cit. 2018-06-29]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/2110478-deset-let-od-zacatku-kurimske-kauzy-chlapci-jsou-dospeli-akteri-na-svobode>.

¹⁸¹ Zdroj dat použitých pro zpracování níže uvedených grafů uveřejnilo Ministerstvo práce a sociálních věcí na svých webových stránkách: <https://www.mpsv.cz/cs/7260>.

¹⁸² Graf je třeba číst s ohledem na fakt, že MPSV s postupem času vyřadilo kategorii jiný, a naopak zařadilo kategorii vlastní zjištění OSPOD. Taktéž došlo ke spojení kategorie zdravotnické zařízení a škola, které jsem pro zjednodušení nechala zobrazit v rámci jedné kategorie. Data byla vybrána od roku 2006 (jakožto rok následující před odhalením týrání v Kuřimi) do roku 2016 (pozdější data MPSV na svých stránkách neuvádí).

Graf č. 6

Další dopad můžeme spatřovat ve změně trestní politiky a trestního práva, kterou kauza nastartovala¹⁸³. S přijetím zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, došlo ke zpřísnění trestní sazby trestného činu týrání svěřené osoby. Původní úprava z roku 1961 upravovala sazbu trestu odnětí svobody v základní skutkové podstatě na šest měsíců až tři léta. Současné znění § 198 trestního zákoníku tuto sazbu zpřísnilo na jeden rok až pět let odnětí svobody. Taktéž došlo k rozšíření kvalifikované skutkové podstaty v odst. 2 o způsobení těžké újmy na zdraví takovým činem a ke změně spáchání takového činu na více osobách, tj. dle komentářů¹⁸⁴ na nejméně třech osobách, na nejméně dvě osoby. Zákonodárce taktéž přidal třetí odstavce, v němž zakotvil odnětí svobody na pět až dvanáct let, jestliže pachatel způsobí činem uvedeným v odst. 1 (tedy týrání osoby, která je v jeho péči nebo výchově) těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob nebo smrt.

¹⁸³ ČT24 a pes. *Deset let od začátku „kuřimské kauzy“*. *Chlapci jsou dospělí, aktéři na svobodě*. In ct24.ceskatelevize.cz [online]. [cit. 2018-06-29]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/2110478-deset-let-od-zacatku-kurimske-kauzy-chlapci-jsou-dospeli-akteri-na-svobode>.

¹⁸⁴ ŠÁMAL, Pavel, František PÚRY a Stanislav RIZMAN. *Trestní zákon: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. Komentované zákony (C.H. Beck). str. 1268–1270 (citováno z beck-online).

Patrně nejvíce skloňovaná změna se v souvislosti s kuřimskou kauzou ovšem dotýká novelizace trestního řádu v oblasti poskytování informací o trestním řízení a o osobách, jež se tohoto řízení účastní, tzv. náhubkového zákona¹⁸⁵, jehož podstata byla popsána výše.

¹⁸⁵ Zákon č. 52/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

8. Komparativní pohled

Tato kapitola se věnuje zejména pojetí zásady veřejnosti v maďarském, polském a ruském trestním právu, a to především z geografických důvodů.

8.1. Maďarská právní úprava

Maďarské trestní právo je do značné míry podobné tomu českému¹⁸⁶, založené na zásadách jako *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* či *ne bis in idem*. Přesto v něm můžeme nalézt určité odlišné instituty nebo pojetí, které české trestní právo nezná. Příkladem může být pravidlo „three strikes law“ známé ze Spojených států amerických v případě trestání pachatelů či nepřímá trestní odpovědnost právnických osob.

Stejně jako je tomu v českém právu, i maďarské trestní řízení (respektive jeho část před soudem) je veřejné. Princip veřejnosti procesu je zakotven na ústavní úrovni v článku XXVIII Základního zákona Maďarska¹⁸⁷. „Každý má právo, aby o jakémkoli obvinění vzneseném vůči jeho osobě, nebo o jeho právech a povinnostech bylo v přiměřené době, ve spravedlivém a veřejném procesu rozhodnuto nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem.“

Odstavec 2 článku XXVIII pokračuje v duchu, jenž známe z Listiny: „Nikdo nesmí být považován za vinného, dokud jeho trestní odpovědnost nebyla prokázána konečným rozhodnutím soudu.“

Další odstavce se postupně zabývají právem hájit se ve všech stádiích řízení. Dále zakotvují neodpovědnost obhájců za názory vyjádřené při poskytování právní ochrany. Čtvrtý odstavec upravuje princip *nullum crimen sine lege*, a to nejen s ohledem na úpravu v maďarském právu, ale i mezinárodní smlouvy a právní akty Evropské unie. Odstavec šest upravuje zásadu *ne bis in idem*. Odstavec sedm představuje základ pro opravná řízení proti jakémukoli soudnímu rozhodnutí či rozhodnutí správního orgánu, která porušují práva nebo oprávněné zájmy toho, jehož se rozhodnutí týká.

¹⁸⁶ Tato podoba je patrná i na konceptu maďarského trestního zákoníku, který upravuje působnost, stanovuje, co je trestným činem, kdo je pachatelem trestného činu, který dále upravuje systém trestů a v neposlední řadě podává výčet konkrétních trestných činů, jenž je možné spáchat. Zákon o trestním řízení podává výčet jednotlivých zásad, upravuje působnost tohoto zákona, příslušnost jednotlivých soudů, upravuje jednotlivé subjekty a strany trestního řízení, řízení v jednotlivých stádiích či nutnou obhajobu. V anglickém jazyce je maďarský trestní zákoník dostupný například zde (stránka nabízí také překlad trestního řádu, který byl účinný až do konce června 2018): <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>.

¹⁸⁷ V anglické (oficiální) verzi je Základní zákon Maďarska vyhlášený 25. dubna 2011 dostupný zde: <http://www.kormany.hu/download/e/02/00000/The%20New%20Fundamental%20Law%20of%20Hungary.pdf>.

I maďarské trestní právo ovšem zná institut vyloučení veřejnosti. V určitých případech je například možné vyloučit osoby, jež nedovršily čtrnácti let. Možnost vyloučení veřejnosti má soud také, pokud osoba, jíž se řízení týká, nedovršila osmnácti let. Mezi další důvody lze zařadit ochranu svědků či ochranu státního tajemství. Návrh na vyloučení veřejnosti mohou oprávněné osoby (státní zástupce, obviněný, obhájce, oběť/poškozený, svědek) podat kdykoli během soudního řízení. Média nedisponují během trestního řízení specifickým statutem, v případě vyloučení je jim taktéž zakázáno být přítomna soudnímu řízení. Soudce má taktéž právo vyloučit ze síně jednotlivé osoby, které by narušovaly důstojnost soudního řízení svým nevhodným chováním (urážky, fyzický útok, opilost)¹⁸⁸.

Úpravu informací poskytovanou veřejnosti, respektive médiím upravoval až do konce června 2018 § 74A zákona XIX z roku 1998 o trestním řízení (1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról). V roce 2017 přijal maďarský parlament zákon XC, o trestním řízení (2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról), úprava poskytování informací se tak nově od 1. července 2018 přesunula do § 107 a následující.

O trestním stíhání může veřejnost podle § 107 nového trestního řádu informovat soud, státní zástupce a vyšetřovací orgán. Informaci poskytne osoba oprávněná podle zákona.

Každý, kdo od soudu, státního zastupitelství či vyšetřujícího orgánu žádá informaci určenou veřejnosti, včetně povolení k vytváření obrazových, zvukových a audiovizuálních záznamů, musí uvést své jméno, popřípadě název, pokud není osobou fyzickou, kontaktní údaje a způsob, jakým bude veřejnost informována, zejména pokud se jedná o poskytovatele mediálních služeb nebo jinou službu poskytující informace (§ 107 odst. 3).

Jak už bylo výše zmíněno, i maďarské trestní právo zná institut vyloučení veřejnosti (nebo rovněž jednotlivých osob). Omezení počtu posluchačů však dle § 108 odst. 3 nesmí mít vliv na právo veřejnosti na informace.

Omezení práva na informace směrem k veřejnosti a možnost neudělení povolení k pořizování zvukových, obrazových, potažmo audiovizuálních záznamů upravuje § 109, který podává výčet jednotlivých důvodů. Mezi tyto důvody například řadí, pokud by život, fyzická integrita, zdraví či soukromí osoby, která se účastní trestního řízení, byly ohroženy. Dále soud (státní zástupce, vyšetřující orgán) odmítne poskytnout informace, pokud je to nezbytné z důvodu ochrany osobních údajů osoby, která se účastní trestního řízení, zejména pokud vyžaduje speciální zacházení (děti). Jako další důvody zákon vyjmenovává utajované

¹⁸⁸ KARSAI, Krisztina a Zsolt SZOMORA. *Criminal law in Hungary*. Second edition. Alphen aan den Rijn, The Netherlands: Kluwer Law International, 2015. str. 197.

informace, uzavřené slyšení nebo pokud by poskytnutí informací narušovalo účinnost trestního řízení nebo jednotlivé úkony.

V souvislosti s poskytováním informací zákon taktéž upravuje možnost nahlížení do spisu osobou, která má zájem na vedení řízení nebo jeho výsledku (§ 110).

8.2. Polská právní úprava

Taktéž Polsko má ve své Ústavě¹⁸⁹ upraven princip veřejnosti. Článek 45 odst. 2 říká, že výjimky z veřejného charakteru slyšení mohou být učiněny z důvodu morálky, státní bezpečnosti, veřejného pořádku nebo ochrany soukromého života procesní strany nebo jiného významného soukromého zájmu. Rozsudek však soud vyhlásí veřejně.

Podrobnější úpravu obsahuje článek 355 a následující trestního řádu (Dz.U. 1997 Nr 89 poz. 555 U S T AWA z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego). Článek 355 říká, že slyšení je veřejné, omezení stanoví zákon. Trestní řád dále stanoví, že jednání se mohou zúčastnit kromě osob účastnících se řízení pouze ti, kteří dosáhli plnoletosti a již jsou neozbrojeni. To ovšem neplatí, pokud předseda senátu povolí přítomnost mladistvých a osob legálně ozbrojených.

Soud stejně jako v případě českého práva může vyloučit jednotlivé osoby z veřejnosti řízení, pokud by jej svým chováním narušovaly nebo snižovaly jeho důstojnost.

Článek 357 stanoví podmínky pro pořizování obrazových a zvukových záznamů. Soud může zástupcům rozhlasu, televize, filmové produkce a tisku povolit pořízení zvukových a obrazových záznamů z průběhu řízení, pokud to je to rozumně ve prospěch veřejnému zájmu a za předpokladu, že pořizování těchto záznamů nebrání slyšení nebo není v rozporu s důležitým zájmem osoby účastnící se řízení. Soud může stanovit další podmínky.

Vyloučení veřejnosti upravuje článek 359. Veřejnost je možné vyloučit na návrh státního zástupce z důvodu trestní neodpovědnosti pachatele a uplatnění předběžného opatření. Veřejnost bude vyloučena také z důvodu hanobení a pomluvy, ledaže by poškozený učinil návrh na konání veřejného zasedání.

Veřejnost bude vyloučena z celého soudního řízení nebo z jeho části, pokud veřejná povaha jednání může: přispívat k narušení veřejného pořádku, vést k urážce, vést k odhalení okolností, které by s ohledem na státní zájem měly zůstat tajné, či narušit důležité soukromé zájmy.

¹⁸⁹ Ústava Polské republiky (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej) z 2. dubna 1997.

Soud také může vyloučit veřejnost z celého či části jednání, pokud tak požaduje osoba, která podala návrh na zahájení trestního stíhání. Taktéž tak může učinit v případě, pokud je alespoň jeden z obviněných nezletilý.

I v případě vyloučení veřejnosti může soud stejně jako v případě českého práva umožnit přístup určitým osobám.

Článek 364 upravuje veřejnost vyhlášení rozsudku. V odst. 2 stanoví, že pokud všechny či určitá část řízení byly uzavřeny veřejnosti, vyhlášení odůvodnění rozsudku může být taktéž učiněno s vyloučením veřejnosti.

V komparaci s českým právem je zajímavá především výjimka z přístupu k soudu týkající se plošně mladistvých osob bez ohledu na povahu případu (vyjma udělených výjimek). Osobně se domnívám, že šťastnějším se jeví možnost vyloučení mládeže v určitých případech z důvodu ohrožení mravnosti, zvláště za předpokladu, že k soudu se půjde podívat především (a skoro až pouze) angažovaná mládež. I tito lidé by měli mít možnost seznámit se s chodem justice. Soudce by ovšem měl mít vždy na paměti, že jde o mladistvého a je tudíž třeba zvážit, zda nejsou naplněny podmínky pro jeho vyloučení. V konečném důsledku tak jistě nebude přístup výrazně odlišný, nicméně mi připadá vhodnější varianta a priori povolené účasti než její vyloučení.

8.2.1. Polská reportáž

Pro polské mediální prostředí je zejména důležitý žánr reportáže. Polská reportáž je ovšem ceněna nejen na domácí půdě, ale i v zahraničí. Mezi českými čtenáři je velmi populární zejména Mariusz Szczygiel (známý například bestsellerem *Gottland*) či Wojciech Tochman (nejnověji upoutal pozornost dílem *Jako bys jedla kámen* z edice Prokletí reportéři). Podstatu polské reportáže přibližuje Szczygiel v díle *20 let nového Polska v reportážích (20 lat nowej Polski w reportażach według Mariusza Szczygła)*, v němž předkládá sedmadvacet reportáží: „*Jsou tu texty vynikající i dobré. Slavné i zapomenuté. Ale nenajdete tu reportáže o velké politice a aférách. (...) Je to můj osobní výběr reportáží o tom, kde začalo a kam dospělo nové Polsko. Ne to, které vidíme v Sejmu, ani to z hlavních stránek novin. Spíše Polsko, které si muselo svou mentalitu uplácat za jediný den*“¹⁹⁰.

Polská reportáž je typická zejména pro svůj detail a hloubku, neobvyklá či jinak zajímavá témata či zpracování. Z mnohých textů je také velmi patrné, že reportáž vznikala

¹⁹⁰ SZCZYGIEL, Mariusz, ed. *20 let nového Polska v reportážích podle Mariusze Szczygiela*. Bratislava: Premedia, 2014. str. 26.

v dlouhém časovém rozestupu. Pro tuto práci jsem vybrala celkem tři reportáže (dvě publikované v písemné a jednu v audiovizuální podobě). O nich se domnívám, že nejen ilustrují podstatu tohoto žánru (zejména je to však případ psaných reportáží), ale zároveň plní i jiné funkce. Tyto reportáže například přispěly k debatám o změně polského trestního práva, daly čtenáři možnost vytvořit si o dané věci názor, aniž by byl ovládán jednoduchým, zkratkovitým, potažmo až bulvárním titulkem a výraznou fotografií, tak jak to je typické pro žánr zpravodajství, anebo suplovaly práci policie a pomohly vznést obvinění na základě získaných důkazů.

První reportáž *Vdova Luiza jde na Dluh* pochází z roku 2000 z pera Ireny Morawské. V českém znění vyšla v již zmíněné publikaci *20 let nového Polska v reportážích*. Morawská v detailní reportáži podává ucelený obraz dvou mladých podnikatelů, kteří jsou vydírání pro neexistující dluh. Psychický nátlak, bití i zastrasování dovede Stefana a Adama (ve skutečnosti: Sławomir Sikora a Artur Bryliński) ke dvojnásobné vraždě. Morawská popisuje jejich příběh od úplných začátků, přes vydírání, vraždu i rozhovor ve věznici a umožňuje tak čtenáři pochopit, co činu doopravdy předcházelo. Na motivy této skutečné události vznikl také film s názvem *Dluh*.

Druhá reportáž zanechala u našich polských sousedů zvlášť silný dojem a vedla k debatě o změně trestního práva v otázce zahlazování trestů a možnosti stát se učitelem v případě násilného činu (vraždy) spáchaného na dítěti. *Reportáž pro dospělé*¹⁹¹ sepsal v roce 2013 Mariusz Szczygieł, který za ni dostal řadu ocenění včetně ceny Novinář roku.

V reportáži připomíná případ starý 30 let, jehož hlavními aktéry jsou mladá učitelka Ewa T., inženýr Tadeusz W. a šestiletý Tomáš (jména byla v reportáži pozměněna). Szczygieł otevírá reportáž scénou, v níž mu jakýsi neznámý posílá sken staré reportáže a vybízí jej k přečtení s příslibem dalšího postupu.

Přiložená reportáž mapuje soudní proces, jenž se týká zejména jednoho dne roku 1982 následujícího po dni, kdy Tomáš ztratil v mateřské školce tkaničku do bot. Druhý den mu proto Ewa T. nedovolila jít do školky. Poté, co se vrátila z práce a dala Tomášovi oběd, požadovala, aby jí Tomáš sdělil, co má udělat, aby měl v botách nové tkaničky. „*Dítě nevědělo. Vzala proto*

¹⁹¹ Reportáž původně vyšla pro Deník *Gazeta Wyborcza*, pro české čtenáře ji přeložila Helena Stachová. Tento překlad je dostupný na stránkách týdeníku *Reflex: SZCZYGIEŁ, Mariusz a Helena STACHOVÁ. Šokující reportáž Mariusze Szczygiela o tom, jak matka ubila své dítě a pak se živila jako učitelka*. In *reflex.cz* [online]. [cit. 2018-06-11]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/58211/sokujici-reportaz-mariusze-szczygiela-o-tom-jak-matka-ubila-sve-dite-a-pak-se-zivila-jako-ucitelka.html>.

*řemen a začala ho bít. To bylo asi ve čtyři odpoledne. Chlapec jí nedokázal správně odpovědět. Bítí se po pauzách opakovalo*¹⁹². “ Během bití se domů dostavil otec Tomáše, který se jej snažil přivolat a požádat jej o pomoc prstem. Za to jej Ewa T. opět zbila. Otec následně odešel k zubaři, znovu se vrátil, ale následně jel do města koupit sušičku. Ewa T. opět Tomášovi položila otázku, co má udělat, aby měl v botách nové tkaničky, ani tentokrát Tomáš nevěděl, jak má odpovědět. Následovalo několik hodin bití. Nakonec Ewě T. sdělil, že peníze vezme ze své pokladničky. To Ewu T. uspokojilo a nechala jej vlézt si do postele. Později se dožadoval studené vody. „*Lékařka, která podepsala protokol o ohledání, prohlásila, že s takovým případem sadismu se ještě nesetkala, přestože provádí ohledání mrtvých už léta*”¹⁹³. “

Klíčovým bodem této reportáže ovšem nebylo připomenutí brutálního utýrání dítěte, ale to, že Ewa T. byla odsouzena na 15 let (Tadeusz na 5 let) a po 10 letech propuštěna na svobodu, po dalších 10 letech byl její trestní rejstřík bez jediného záznamu. Ewa. T. se opět rozhodla vyučovat. Zároveň se stala expertkou ministerstva školství, kde měla na starosti výchovu mladých učitelů.

V den, kdy byla reportáž otištěna, se mimořádně sešli premiér a několik ministrů, aby řešili, jakým způsobem postupovat v situaci, jako je tato. Tedy, aby nedocházelo k mazání trestního rejstříku osobám, které spáchaly jakýkoli trestný čin na dítěti, a aby se také pachatelé těchto činů nemohli stát učiteli¹⁹⁴.

Třetí reportáž, tentokrát v audiovizuální podobě, přinesla pohled na dění uvnitř neonacistické scény. Investigativní reportáž natočili reportéři televize TVN24, kteří pronikli do skupiny Duma i nowoczesność, oficiálně obecně prospěšné společnosti, na niž je možné přispívat odpisem z daní. Reportáž zachycuje hajlování na koncertech, tajný lesní obřad, na němž se neonacisté pohybovali v uniformách SS a wehrmachtu a kde pálili obří svastiku. Neonacisté během obřadu oslavili 128. narozeniny Adolfa Hitlera, kterého označili za skutečného gentlemana. Reportéři se také zúčastnili koncertu, kde účastníci hromadně hajlovali nebo hudebního festivalu Orlí hnízdo. Reportáž taktéž prokázala propojení s nejvyššími patry politiky. Polské úřady po odvysílání reportáže zadržely na příkaz prokuratury pět lidí, kteří se zúčastnili připomínky Hitlerových narozenin. Zadrženi byli

¹⁹² SZCZYGIEL, Mariusz a Helena STACHOVÁ. *Šokující reportáž Mariusze Szczygiela o tom, jak matka ubila své dítě a pak se živila jako učitelka*. In reflex.cz [online]. [cit. 2018-06-11]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/58211/sokujici-reportaz-mariusze-szczygiela-o-tom-jak-matka-ubila-sve-dite-a-pak-se-zivila-jako-ucitelka.html>.

¹⁹³ Ibid.

¹⁹⁴ Ibid.

obvinění z propagace fašismu a nacismu, jeden taktéž z ilegálního držení zbraní a munice. Investigativní novinář Bertold Kittel v rozhovoru pro iROZHLAS uvedl, že tajná služba ABW získala důkazy o trestné činnosti právě z jeho reportáže. S policií ale před odvysíláním nespolupracovali. „Byli jsme si vědomi toho, že situace je spojená s rizikem, ale rozhodli jsme se ho podstoupit ve veřejném zájmu. ABW získala důkazy o trestné činnosti právě z naší reportáže¹⁹⁵.“

8.3. Ruská právní úprava

Základy zásady veřejnosti a svobody médií jsou upraveny v Ústavě Ruské federace z 12. prosince 1993. Článek 29 do jisté míry připomíná článek 17 Listiny základních práv a svobod. Konkrétně stanoví, že každému je zaručena svoboda myšlení a projevu. Odstavec 2 upravuje zákaz propagandy a agitace, která vyvolává sociální, rasovou, národní nebo náboženskou nenávisť a nepřátelství. Taktéž je zakázána propaganda sociální, rasové, národní, náboženské nebo jazykové nadřazenosti. Třetí odstavec říká, že nikdo nesmí být nucen vyjadřovat své myšlenky a přesvědčení nebo je popírat. Odstavec čtyři upravuje právo svobodně vyhledávat, přijímat a šířit informace¹⁹⁶. V druhé větě dále říká, že seznam informací, jež představují státní tajemství, stanoví federální zákon. A konečně pátý odstavec vyjadřuje, že svoboda sdělovacích prostředků je zaručena a jejich cenzura je zakázána.

I přes tyto ústavní základy je ovšem Rusko pověstné svým nepřátelským přístupem k svobodným médiím. Reportéři bez hranic udělili Ruské federaci v roce 2018 148. místo ze 180 zemí¹⁹⁷, jež hodnotili z hlediska svobody tisku. Mezi důvody, které Reportéři bez hranic popsali jako klíčové, patří drakonické zákony, blokování webových stránek a tlak na nezávislá média, který se zvyšuje od roku 2012, kdy se Vladimir Putin vrátil do role prezidenta. Reportéři bez hranic taktéž kritizovali státní propagandu a fakt, že nejméně pět novinářů je zadržováno a stále více blogerů je vězněno¹⁹⁸.

¹⁹⁵ HARZER, Filip. *'Hitler byl gentleman, Polsko über alles!' Poláky šokovala reportáž zevnitř neonacistické scény.* In irozhlas.cz [online]. [cit. 2018-06-11]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/polsko-neonacismus-adolf-hitler-ss-extremismus-slezsko-investigativni-reportaz_1801250630_haf.

¹⁹⁶ Právo na informace dále upravuje zákon o masmédiích v čl. 38 a následující (Закон РФ от 27. 12. 1991 N 2124-1 (ред. от 18. 04. 2018) "О средствах массовой информации")

¹⁹⁷ Pro zajímavost: Česká republika se umístila na 34., Polsko na 58., Maďarsko na 73. místě.

¹⁹⁸ Stifling atmosphere for independent journalists. In rsf.org [online]. [cit. 2018-06-11]. Dostupné z: <https://rsf.org/en/russia>.

Zásadu veřejnosti upravuje článek 123 odst. 1 ruské Ústavy, který říká, že projednání případů před všemi soudy musí být veřejné, případy mohou být projednány bez přítomnosti veřejnosti, jen pokud tak povoluje federální zákon. Podrobnější úpravu obsahuje článek 241 trestního řádu Ruské federace ze dne 18. prosince 2001¹⁹⁹.

Veřejnost je vyloučena v případech, kdy by veřejné projednání vedlo k prozrazení státního nebo jiného tajemství chráněného federálním zákonem. Veřejnost je vyloučena také v případech týkajících se vyšetřování činů spáchaných osobami, které nedosáhly věku 16 let. Dále z důvodu vyšetřování případů, jež zasahují nedotknutelnost osoby v sexuální oblasti a její sexuální svobodu, které může vést k prozrazení informací o intimních aspektech života osob účastnících se řízení a informací, které ponižují jejich čest a důstojnost. Veřejnost bude vyloučena taktéž v případech, pokud je tak třeba k zajištění bezpečnosti osob účastnících se soudního řízení či jejich příbuzných nebo osob jinak blízkých.

Veřejnost může být vyloučena pro část nebo celé soudní řízení. Osoby, které se řízení účastní (v případě, že neproběhlo vyloučení veřejnosti), mají právo činit si písemné poznámky a pořizovat zvukové nahrávky. Pro pořizování fotografií a video záznamů je třeba povolení předsedy senátu, stejně tak v případě přímých přenosů (rádio, televize, internet). Přímý přenos není možný v předsoudním jednání.

Korespondenci, záznam telefonních hovorů a jiné komunikace je možné předložit ve veřejném zasedání k projednání pouze se souhlasem dotčené osoby. V opačném případě mohou být čteny a prostudovány pouze v neveřejném zasedání. To se taktéž týká fotografií, audio či video záznamů soukromé povahy.

Osoba, která nedovršila šestnácti let a která se neúčastní řízení, může být vpuštěna do jednací síně pouze se souhlasem předsedy senátu.

Presumpce nevinny je zakotvena podobným způsobem, jak jej známe z českého práva. Úpravu nalezneme v Ústavě Ruské federace v článku 49. Obviněný z trestného činu je považován za nevinného, dokud jeho vina není prokázána pravomocným rozsudkem postupem dle federálního práva. Obviněný nesmí být nucen prokazovat svou nevinu. Neodstranitelné pochybnosti o vině obviněného je třeba vykládat v jeho prospěch.

¹⁹⁹ Trestní řád Ruské federace ve znění pozdějších předpisů: Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации" от 18. 12. 2001 N 174-ФЗ (ред. от 23. 04. 2018) (с изм. и доп., вступ. в силу с 01. 06. 2018).

V roce 2014 Alexander Alexandrovič Remezko inicioval změnu trestního řádu (č. 440058-6²⁰⁰), která spočívala v zakotvení zásady objektivní pravdy v trestním řízení, která je literaturou popisována jako zásada, na jejímž základě orgán činný v trestním řízení dospěje k určitému poznatku na základě „*vyhledávací činnosti, ve které není nijak omezen*²⁰¹“. Remezko tento návrh odůvodnil potřebou posílení záruk, které zajišťují spravedlnost trestního řízení. Remezko odkazuje ve vysvětlující poznámce k návrhu zákona na článek 6 ruského trestního řádu, který upravuje účel trestního řízení. Cílem trestního řízení je ochrana práv a oprávněných zájmů osob, které se staly oběťmi trestných činů a taktéž ochrana osob před nezákonným a nepodloženým trestním stíháním. Uskutečnění tohoto účelu dle Remezkova není možné bez toho, aniž by byly skutečnosti zcela objasněny, a to ve smyslu nalezení objektivní pravdy. Remezko dále kritizuje kontradiktornost řízení, která je nejen škodlivá, ale zároveň i nepřijatelná, neboť se opírá o anglo-americkou doktrínu.

Návrh vyvolal obavy, že pokud by došlo k jeho přijetí a s tím i zakotvení nového pojetí role soudců, došlo by k ohrožení presumpce neviny setřením hranic mezi soudci a státními zástupci²⁰². Ruská právnička Jekatěrina Mišina pro Institute of Modern Russia dokonce uvedla, že přijetí tohoto návrhu by vedlo ke zrušení principu presumpce neviny²⁰³.

Právník Dmitry Kravčenko, který působí jako výkonný tajemník Výboru Ruské asociace právníků pro ústavní právo a budování státu, pro The Moscow Times uvedl, že kontradiktornost řízení je jedním z největších úspěchů západní a ruské právní kultury. Odklon od něj by nebyl správný a zároveň by byl v rozporu se zásadou presumpce neviny²⁰⁴.

²⁰⁰ Návrh je (v ruštině) dostupný zde (stránka zároveň obsahuje poznámky k návrhu, dopis A. A. Remezkova, vyjádření výborů): <http://sozd.parliament.gov.ru/bill/440058-6>.

²⁰¹ ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: ASPI, 1999 dotisk. str. 282

²⁰² TETRAULT-FARBER, Gabrielle. *Soviet-Era 'Objective Truth' Bill Would Imperil Presumption of Innocence*. In *themoscowtimes.com* [online]. [cit. 2018-06-14]. Dostupné z: <https://themoscowtimes.com/articles/soviet-era-objective-truth-bill-would-imperil-presumption-of-innocence-45196>.

²⁰³ MISHINA, Ekaterina. *Russia: Presumption of Innocence as "Legal Fiction"*. In *imrussia.org* [online]. [cit. 2018-06-14]. Dostupné z: <https://imrussia.org/en/rule-of-law/664-russia-presumption-of-innocence-as-legal-fiction>.

²⁰⁴ TETRAULT-FARBER, Gabrielle. *Soviet-Era 'Objective Truth' Bill Would Imperil Presumption of Innocence*. In *themoscowtimes.com* [online]. [cit. 2018-06-14]. Dostupné z: <https://themoscowtimes.com/articles/soviet-era-objective-truth-bill-would-imperil-presumption-of-innocence-45196>.

Návrh však doposud nepostoupil dál než do fáze prvního čtení návrhu zákona a ani není od roku 2016 patrný posun v této otázce. I nadále tak zůstává ruský právní řád bez zásady objektivní pravdy²⁰⁵.

²⁰⁵ Výbor Státní dumy pro občanské, trestní, rozhodčí a procedurální právní předpisy navíc ve svém posouzení návrhu zákona navrhovatele upozornil, že zásada objektivní pravdy není termínem, jenž by se v ruských právních předpisech používal. Tento závěr je (v ruštině) dostupný ke stažení zde: <http://sozd.parliament.gov.ru/bill/440058-6>.

Závěr

Je nepochybné, že média, ať už ta česká, či zahraniční, mají moc ovlivnit vnímání trestních kauz a trestní politiky, a to pozitivně i negativně. Za své o tom hovoří případ Věry Marešové, kdy došlo k absolutnímu nerespektování presumpce nevinny nebo polský případ utýrání šestiletého Tomáše k smrti, který vedl k úvaze o změně v přístupu výmazu trestných činů spáchaných na dítěti po určité době. V některých případech jsou média schopna otevřít nové kauzy a upoutat pozornost státního zastupitelství, jindy přispívají k diskusi o trestání, sazbách či identifikaci mladistvých pachatelů. Ne vždy je přístup médií vhodný, pozitivní a podložený reálnými čísly, jak bylo v práci ukázáno, v jiných případech však, a to i prostřednictvím soudních bojů za práva a svobody, přispívají k debatě o tom, v jaké zemi chceme žít, jak máme přistupovat k pachatelům, obětem trestných činů či jaká je míra svobody, kterou zde máme.

Nejdůležitějšími zásadami, které ovlivňují fungování médií v souvislosti s trestním řízením, jsou zásada veřejnosti a presumpce nevinny. Dále je pro jejich práci podstatné právo na ochranu osobnosti, právo na informace a svoboda projevu, jak bylo v jednotlivých kapitolách načrtnuto.

K zásadě veřejnosti Nejvyšší soud Československé republiky uvedl, jak bylo v práci popsáno, že veřejnost líčení se nekryje s pojmem libovolné neomezené přístupnosti. V dnešní době je zajímavá především otázka přístupu médií k soudu, a to za účelem přímých audiovizuálních přenosů nebo záznamů nebo výstupů v podobě reportáží tzv. minutu po minutě. Ze strany soudů se média mnohdy setkávají s negativním postojem, neboť někteří soudci (např. Libor Vávra) mají obavu z věrohodnosti svědeckých výpovědí učiněných před kamerou a z ovlivnění dosud nevyslechnutých svědků. Podobně se v minulosti vyjádřil i Nejvyšší soud USA. Šámal v této souvislosti dokonce mluví o tom, že hlavním smyslem trestního řízení je zjištění, zda se obviněný dopustil trestného činu, nikoli informovat média. S tím se ztotožnil i soudce Lněnička, který měl na starost případ přípravy vraždy novinářky Sabiny Slonkové, kdy živý přenos ukončil se slovy, že právo na obhajobu stojí nad právem informovat veřejnost.

Problém ovšem nastává v případě online reportáží tzv. minutu po minutě. Soudci v tomto případě nedisponují stejnými pravomocemi, jako v případě ohlašovacího a povolovacího režimu. Online reportáže mohou mít přítom na ovlivnění svědka stejné dopady jako přímé televizní přenosy. Řešením, které ovšem může narážet na právo obviněného na veřejnost řízení, je vyloučení veřejnosti pro část nebo celé řízení před soudem.

Stálým řešením této situace by mohl být návrh změny zákona o soudech a soudcích. Jak jsem v práci zmínila, online zpravodajství ze soudní síně by mohlo podléhat jinému režimu, než je tomu dosud. Jiným řešením by mohla být novela jednacího řádu pro okresní a krajské soudy, která by užití mobilních telefonů, tabletů či notebooků lépe řešila.

K presumpci nevinny obecně platí, že nikdo nemá právo prezentovat vinu, která nebyla soudy prokázána. Nicméně dle Ústavního soudu to neznamena, že média nemohou otevřít veřejnou diskusi na téma otázky viny. V některých případech se ovšem stává, že média na sebe berou roli soudce a vinu předjímají. Tak tomu bylo i ve výše zmíněném případě Věry Marešové, jejíž případ jsem pro práci vybrala nejen z důvodu rozsáhlého porušení presumpce nevinny, ale i proto, že tato kauza zároveň podle mého názoru vedla média k tomu, že začala více uvažovat o zkratkovitosti titulků v trestních kauzách.

Média se ovšem nevěnují pouze obviněným z trestných činů, ale mnohdy také poškozeným. Ačkoli je podstatou médií informovat, nemělo by k tomu docházet na úkor poškozených, zvláště pokud jimi jsou nezletilí. K takovému selhání ale došlo například v kauze Kuřim, která se nechvalně proslavila pro nešetrný přístup k obětem trestné činnosti, kdy detailně informovala o jejich životě a týrání, kterému byly oběti vystaveny. Důsledkem byl návrh změny trestního řádu, který si kladl za cíl omezit šíření informací o obětech trestného činu. Pozměňovací návrh se ovšem přiklonil k větší ochraně obviněných. Důsledkem ale nebyla „pouze“ změna legislativy, ale i nárůst počtu nahlášených případů obětí domácího násilí, což lze vnímat jedine pozitivně.

V práci jsem se také zabývala úpravou redakčního tajemství, které je pro fungování médií zcela nezbytné. V České republice se jedná o právo, nikoli o povinnost, jak je tomu například na Slovensku nebo do jisté míry v Polsku, kde si osoby mohou vyhradit právo na nezveřejnění informací, které by je identifikovaly jako zdroj. V práci byla popsána řada případů, kterými se zabýval Evropský soud pro lidská práva ve snaze zjistit, zda došlo k porušení čl. 10 Úmluvy. Z této judikatury v zásadě vyplývá, že Soud se většinou spíše kloní na stranu médií, ledaže je tu jiný, podstatnější zájem. K tomu došlo například v případě Nordisk Film & TV A/S proti Dánsku, jehož podstatou bylo získávání informací o trestné činnosti zneužívání dětí pro televizní pořad. Soud prohlásil, že rozhodnutí, jímž došlo k zásahu do svobody projevu a redakčního tajemství, bylo přiměřené, neboť cílem státních úřadů bylo mimo jiné předcházet této trestné činnosti. Ve všech ostatních případech vybraných s ohledem na důležitost rozhodnutí, čas i rozmanitost skutkové podstaty dal soud přednost médiím před státem, jehož orgány se dopustily porušení čl. 10 Úmluvy.

Podstatou tohoto článku je ale především ukotvení svobody projevu. V případě trestního řízení se mnohdy může dostat do rozporu s právem na ochranu osobnosti. Poměřováním těchto dvou práv se zabýval jak český Ústavní soud, tak i Evropský soud pro lidská práva. Ústavní soud nejprve představil tzv. desetibodový test, který posléze modifikoval v osmibodový. Jeho prostřednictvím nastavil kritéria, která je třeba naplnit, aby svoboda projevu převážila nad právem na ochranu osobnosti a naopak. Jednotlivými kritérii se Ústavní soud zabýval v průběhu své činnosti, proto je možné na základě ustálené judikatury říci, co je kterým bodem přesně požadováno. Ústavní soud se tak například v minulosti mnohokrát vyjádřil k rozdílu mezi hodnotovými soudy a skutkovými tvrzeními, k rozdílu mezi komerčním a politickým obsahem projevu, k formě projevu, postavení kritizované osoby či jejímu chování.

Taktéž Evropský soud pro lidská práva napomohl proporcionalitě mezi svobodou projevu a právem na ochranu osobnosti. V případě Axell Springer AG proti Německu představil obdobný test difamačních tvrzení. V případě Egill Einarsson proti Islandu judikoval, že i veřejně známé osoby mají právo očekávat ochranu a respektování soukromého života a že ani ony nejsou povinny tolerovat obvinění z násilných trestných činů. V jiném případě Soud řešil, že i vulgární, agresivní a nenávislně vyznívající projevy mohou sloužit jako vyjádření stylu. V případě kolize práva na ochranu osobnosti a svobody projevu je znatelný posun v rozhodování Evropského soudu pro lidská práva, který se na stranu médií staví méně častěji než v případě sporů týkajících se zásahů do redakčního tajemství.

Předposlední kapitola reaguje na teoreticky nastíněné problémy, které se ohledně médií čas od času objevují. Kromě již zmíněných kauzy Kuřim a případu Věry Marešové byla nastíněna také kriminalita mládeže, o které se, zvláště v souvislosti s trestným činem vraždy, hovoří nepřiměřeně negativně, aniž by proto byl důvod podpořený statistikami. Cílem prezentování přístupu médií a politiků v této otázce bylo ukázat, že debata o trestní politice se snadno vyostří, aniž by některé strany reagovaly podloženě, a že je třeba dát si pozor před zkratkovitým přijímáním informací.

Poslední kapitola byla věnována komparativnímu pohledu, konkrétně maďarské, polské a ruské právní úpravě. Ze všech uvedených právních úprav vyplývá obdobný přístup, jaký zde v otázce zásady veřejnosti a presumpce nevinny máme i v České republice. Výjimky se zpravidla týkají mladistvých a dětí. Zajímavá je například polská úprava, kde jsou z přístupu plošně vyloučeny osoby, které nedovršily osmnácti let, ledaže by soud rozhodl jinak.

Téma médií a jejich role v trestním právu je značně obsáhlé a lze na něj nahlížet z mnoha různých úhlů, a to i v souvislosti s jinými obory, jak bylo například naznačeno v kapitole Moc mediální. Právě s ohledem na rozsáhlost tématu a specifčnost každého

jednotlivého případu, kterého se dotýká zásada veřejnosti, presumpce nevinny, právo na ochranu osobnosti či svoboda projevu, nelze činit absolutní závěry, lze pouze předjímat, jaká s největší pravděpodobností budou rozhodnutí soudů vyšších instancí, Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva, jak je například patrné v případě redakčního tajemství, kde se Soud převážně staví na stranu médií.

Předložená práce zajisté nepopisuje vše, co se role médií v trestním řízení týká. Další zkoumání se nabízí v oblasti zahraničních právních úprav, otázce ovlivňování svědků nebo trestní politiky prostřednictvím mediálních kauz. Otázka ovlivňování svědků by si jistě zasloužila kvalitní vědecký výzkum, jehož cílem by byla jasně podložená odpověď, zda a do jaké míry jsou média schopna ovlivnit svědky a jejich výpovědi.

Seznam literatury

Knižní publikace

FENYK, Jaroslav, Tomáš GŘIVNA a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-750-8.

GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-615-0.

HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. Praha: Leges, 2013. Praktik (Leges). ISBN 978-80-87576-50-2.

HRUŠÁKOVÁ, Milena a Eva ŽATECKÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2.

HUDECOVÁ, Lucia, Lucie NECHVÁTALOVÁ a Štěpán VÝBORNÝ. *Ochrana soukromí versus svoboda projevu médií*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6521-5.

JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPOVÁ. *Masová média*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-466-3.

JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1. 10. 2016 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 264/2016 Sb.* Praha: Leges, 2016. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-160-1.

KARSAI, Krisztina a Zsolt SZOMORA. *Criminal law in Hungary*. Second edition. Alphen aan den Rijn, The Netherlands: Kluwer Law International, 2015. ISBN 978-90-411-6642-5.

KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M., *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

KOCOUREK, Jiří a Jan ZÁRUBA. *Zákon o soudech a soudcích: Zákon o státním zastupitelství: komentář*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. Beckovy texty zákonů s komentářem. ISBN 8071797618.

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

KOLMAN, Petr. *Právo na informace*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5135-5.

MALÝ, Jakub a František Ladislav RIEGER. *Slovník naučný*. IX. svazek. Praha 1872. str. 997 Dostupný v digitalizované podobě KRAMERIUS: MONOGRAFIE (11412/2997698) - S (954/270999) - Slovník naučný. (1/13574). In kramerius.nkp.cz [online]. [cit. 2017-11-24]. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/MShowPage.do?id=5127519&author=>

OSVALDOVÁ, Barbora a Jan HALADA. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2., dopl. vyd. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-108-6.

SZCZYGIEŁ, Mariusz, ed. *20 let nového Polska v reportážích podle Mariusze Szczygiela*. Bratislava: Premedia, 2014. IBSN 978-80-8159-036-8.

ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: ASPI, 1999 dotisk. IBSN 80-85963-89-2.

ŠÁMAL, Pavel, František PÚRY a Stanislav RIZMAN. *Trestní zákon: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. Komentované zákony (C.H. Beck). IBSN 80-7179-896-7.

ŽANTOVSKÝ, Petr a Viktor BEZDÍČEK, ed. *Média a moc: sborník*. Praha: Votobia, 2000. IBSN 80-7220-085-2.

Noviny, časopisy a další písemné zdroje

HERCZEG, Jiří. *Novela náhubkového zákona: korektiv veřejného zájmu*. Trestněprávní revue, 2011(10).

MAREŠOVÁ Alena. *Současný stav kriminality mládeže*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Dostupné také z http://www.viod.cz/editor/assets/download/prezentace_maresova_1.pdf

PACLÍKOVÁ, Adéla. *Konec anonymity pro mladé vrahy*. Mladá fronta DNES, 2015. č. XXVI/278. str. 1 a 3 Dostupné také z: http://zpravy.idnes.cz/zruseni-anonymity-mladistvych-zlocincu-ff8-/domaci.aspx?c=A151129_202333_domaci_ane

ŠUDRYCHOVÁ, Šarlota. *Vybrané otázky kriminality mládeže s ohledem na návrh Jeronýma Tejce*. Studentská odborná a vědecká činnost. Praha. 2016. str. 17–20

VANTUCH, Pavel. *Informace o obviněném ve sdělovacích prostředcích a presumpce nevinny*. Bulletin advokacie, 1996, (5). IBSN 978-80-7502-160-1.

ZÁVODSKÝ, Ondřej. *Devatero připomínek k tzv. „náhubkovému zákonu“*. Trestněprávní revue, 2009, (7).

Internetové zdroje

Bild-Zeitung verzichtet völlig auf Fotos: Statement zur Wichtigkeit von Pressefotos, In salzburg24.at [online]. [cit. 2018-02-01]. Dostupné z: <http://www.salzburg24.at/bild-zeitung-verzichtet-voellig-auf-fotos-statement-zur-wichtigkeit-von-pressefotos/4446929>

BOUŠKA, Josef. *Novináři vraždili, aby si ušetřili práci*. In respekt.cz [online]. [cit. 2017-11-26]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/externi-hlasy/novinari-vrazdili-aby-si-ulehcili-praci>

ČT. *Kauza přípravy vraždy Sabiny Slonkové*. In ceskatelevize.cz [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1447391-kauz-pripravy-vrazdy-sabiny-slonkove>

ČTK. *Obžaloba: Sestra vraždila pacienty, aby si ulehčila práci.* In aktualne.cz [online]. [cit. 2017-11-26]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/ustecky/rumburska-sestra-maresova-vrazdila-aby-si-ulehcila-praci/r~365b7d18dcfc11e485d7002590604f2e/>

ČTK. *Sestra Marešová chce od médií 35 milionů, dle právníka oprávněně.* In ceskenoviny.cz [online]. [cit. 2019-01-28]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/sestra-maresova-chce-od-medii-35-milionu-dle-pravnik-a-opravnene/1629894>

DVOŘÁČEK, Marek. *Slonkovou dělily od smrti hodiny.* In zpravy.idnes.cz [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/slonkovou-delily-od-smrti-hodiny-dqr-/domaci.aspx?c=A020722_121712_krimi_kot

GOLIS, Ondřej. *Tečka za kauzou sestry z Rumburku. Pravděpodobnost, že žalobci podají dovolání, se blíží nule.* In irozhlas.cz [online]. [cit. 2017-11-26]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/tecka-za-kauzou-sestry-z-rumburku-pravdepodobnost-ze-zalobci-podaji-dovolani-se-blizi-nule-_201609070500_ogolis

HARZER, Filip. *'Hitler byl gentleman, Polsko úber alles!' Poláky šokovala reportáž zevnitř neonacistické scény.* In irozhlas.cz [online]. [cit. 2018-06-11]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/polsko-neonacismus-adolf-hitler-ss-extremismus-slezsko-investigativni-reportaz_1801250630_haf

HENLEY, Jon. *Daphne Caruana Galizia murder: 'phone signal sent from sea set off bomb'.* In theguardian.com [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2017/dec/19/caruana-galizia-trial-mobile-phone-sent-from-sea-detonated-bomb>

HERCZEG, Jiří. *Přístup médií na jednání soudu a právo na spravedlivý proces.* In bulletin-advokacie.cz [online]. [cit. 2018-03-09]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pristup-medii-na-jednani-soudu-a-pravo-na-spravedlivy-proces?browser=mobi>

CHRENOVSKÝ, Bohdan a Eva ONDŘEJOVÁ. *Einarsson proti Islandu – urážka na sociálních sítích.* In epravo.cz [online]. [cit. 2018-10-20]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/einarsson-proti-islandu-urazka-na-socialnich-sitich-107460.html?mail>

iDNES.cz. *Svědkyne s přítelem naštváli soud. On jí mobilem psal, co říká obžalovaný.* In idnes.cz [online]. [cit. 2019-01-27]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/cerna-kronika/svedkyne-vypoved-ovlivneni-mobilni-telefon-komunikace-soud.A171010_213902_krimi_iri?fbclid=IwAR3SVdtXp6WwBoRSGx0vh9Qn7b4V4-Smo29NREEcZOKD-oPolO3iixk-578

iDNES, KORZO a has. Špidla: *Přenos soudu se Srbou je neetický.* In zpravy.idnes.cz [online] [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/spidla-prenos-soudu-se-srbou-je-neeticky-ffo-/domaci.aspx?c=A031024_155810_domaci_has

iDNES a MF DNES. *Soud zatřhl České televizi přímý přenos*. In zpravy.idnes.cz [online]. [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/soud-zatrhl-ceske-televizi-primy-prenos-ff0-/domaci.aspx?c=A031030_081831_domaci_ton

Journalists Killed between 1992 and 2018. In cpj.org [online]. [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: https://cpj.org/data/killed/?status=Killed&start_year=1992&end_year=2018&group_by=year

Kriminalita. In policie.cz. [online]. [cit. 2018-01-28]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

Kriminologie: Stav, struktura a dynamika kriminality. In fsps.muni.cz. [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/stav>

KUBIŠTOVÁ, Pavla a Jiří PÁNEK. *Šéf Nejvyššího soudu: Kamery u celého procesu? Ne, ani u politiků*. In zpravy.idnes.cz [online]. [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/rozhovor-s-pavlem-samalem-096-/domaci.aspx?c=A151027_133736_domaci_pku

MILKAITE, Ingrida. *Egill Einarsson v Iceland: the Court deals with an offensive Instagram post*. In strasbourgobservers.org [online]. [cit. 2018-10-20]. Dostupné z: <https://strasbourgobservers.com/2018/01/19/egill-einarsson-v-iceland-the-court-deals-with-an-offensive-instagram-post/>

MISHINA, Ekaterina. *Russia: Presumption of Innocence as “Legal Fiction”*. In imrussia.org [online]. [cit. 2018-06-14]. Dostupné z: <https://imrussia.org/en/rule-of-law/664-russia-presumption-of-innocence-as-legal-fiction>

MOKRÝ, Pavel. *Kauza Kuřim: Děti jedly vlastní maso*. In brnensky.denik.cz [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: <https://brnensky.denik.cz/zlociny-a-soudy/kauza-kurim-soud-zahajil-proces-roku-20080616.html>

MOKRÝ, Pavel. *Kauza Kuřim: Život v kleci, sex a drogy*. In brnensky.denik.cz [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: https://brnensky.denik.cz/special_kurim/kauza-kurim-tyrani-chlapcu-byl-jen-zacatek20080618.html

Novinky a ČTK. *Policie stíhá vraha novináře, který psal o Mrázkovi*. In novinky.cz [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/97338-policie-stiha-vraha-novinare-ktery-psal-o-mrazkovi.html>

Policie ČR. *Kriminalita*. In policie.cz [online]. [cit. 2016-07-11]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

ROZEHNAL, Aleš. *Aplikace zásady presumpce nevinny v médiích*. In pravni prostor.cz [online]. [cit. 2018-01-26]. Dostupné z: <https://www.pravni-prostor.cz/clanky/trestni-pravo/aplikace-zasady-presumpce-nevinny-v-mediich>

SHABU, Martin. Tweet. In twitter.com [online]. 2017 [cit. 2017-11-22]. Dostupné z: <https://twitter.com/bonicek7/status/903526424434397184>

Stifling atmosphere for independent journalists. In rsf.org [online]. [cit. 2018-06-11]. Dostupné z: <https://rsf.org/en/russia>

SZCZYGIEŁ, Mariusz a Helena STACHOVÁ. *Šokující reportáž Mariusze Szczygiela o tom, jak matka ubila své dítě a pak se živila jako učitelka*. In reflex.cz [online]. [cit. 2018-06-11]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/58211/sokujici-reportaz-mariusze-szczygiela-o-tom-jak-matka-ubila-sve-dite-a-pak-se-zivila-jako-ucitelka.html>

ŠUDRYCHOVÁ, Šarlota. *Policie dopadla vrahy bezdomovce. Měli ho brutálně zbit, strílet do něj vzduchovkou a zapálit mu vlasy*. In pardubicepodlevas.cz. [online]. [cit. 2018-10-07]. Dostupné z: <http://www.pardubicepodlevas.cz/co-hybe-pardubicemi/policie-dopadla-vrahy-bezdomovce-meli-ho-brutalne-zbit-strilet-do-nej-vzduchovkou-a-zapalit-mu-vlasy>

TETRAULT-FARBER, Gabrielle. *Soviet-Era 'Objective Truth' Bill Would Imperil Presumption of Innocence*. In themoscowtimes.com [online]. [cit. 2018-06-14]. Dostupné z: <https://themoscowtimes.com/articles/soviet-era-objective-truth-bill-would-imperil-presumption-of-innocence-45196>

VÁLKOVÁ, Helena a Jana HULMÁKOVÁ. *Odborníci: Hranici trestní odpovědnosti není nutné snižovat*. In zpravy.idnes.cz. [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/odbornici-hranici-trestni-odpovednosti-neni-nutne-snizovat-prt-/zpr_archiv.aspx?c=A081003_114748_kavarna_bos

VAVROUŠKA, Petr a Marína DVOŘÁKOVÁ. *Mariusz Szczygiel šokoval Polsko. Díky reportáži je Novinářem roku a mění zákony*. In irozhlas.cz [online]. [cit. 2018-06-11]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/kultura_literatura/mariusz-szczygiel-sokoval-polsko-diky-reportazi-je-novinarem-roku-a-meni-zakony_201312170755_mdvorakova

VÁVRA, Libor. *Ale tohle jsem já u soudu nikdy neřekl!*. In pravni prostor.cz [online]. [cit. 2018-03-14]. Dostupné z: <https://www.pravni-prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/ale-tohle-jsem-ja-u-soudu-nikdy-nerek/>

VOORHOOF, Dirk. *Savva Terentyev v. Russia: criminal conviction for inciting hatred against the police violated a blogger's freedom of expression*. In strasbourgobservers.com [online]. [cit. 2018-10-26]. Dostupné z: <https://strasbourgobservers.com/2018/10/09/savva-terentyev-v-russia-criminal-conviction-for-inciting-hatred-against-the-police-violated-a-bloggers-freedom-of-expression/>

Vyhlasenie šéfredaktorov k vražde Jána Kuciaka. In dennikn.sk [online]. [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <https://dennikn.sk/1041146/vyhlasenie-sefredaktorov-k-vrazde-jana-kuciaka/?ref=list>

Právní předpisy

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- Zákon č. 418/2011 Sb., o odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže, ZSM)
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 81/1966 Sb., o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích
- Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon)
- Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)
- Zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích
- Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů (zákon o vysílání)
- Zákon č. 52/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
- Zákon č. 207/2011 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 558/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád a zákon o ochraně státního tajemství
- Vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy

Důvodové zprávy

- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů
- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 52/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
- Důvodová zpráva k zákonu č. 207/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

- Důvodová zpráva k zákonu č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů.

Právní předpisy jiných států

Maďarsko

- Základní zákon Maďarska vyhlášený dne 25. 4 2011 (Magyarország Alaptörvénye)
- Zákon XIX z roku 1998 o trestním řízení (1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról)
- Zákon XC z roku 2017, o trestním řízení (2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról)

Polsko

- Dz.U. 1997 Nr 89 poz. 553, USTAWA z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny
- Dz.U. 1997 Nr 89 poz. 555 U S T AWA z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego
- Dz.U. 1984 Nr 5 poz. 24, USTAWA, z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe
- Ústava Polské republiky (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej) z 2. dubna 1997

Rakousko

- Bundesgesetz vom 12. Juni 1981 über die Presse und andere publizistische Medien (Mediengesetz – MedienG) – Spolkový zákon ze dne 12. 6 1981 BGB1.314/1981, o tisku dalších sdělovacích prostředcích.

Rusko

- Ústava Ruské federace (Конституция Российской Федерации) z 12. 12. 1993
- Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации" от 18. 12. 2001 N 174-ФЗ (ред. от 23. 4. 2018) (с изм. и доп., вступ. в силу с 01. 6. 2018)
- Закон РФ от 27. 12. 1991 N 2124-1 (ред. от 18. 4. 2018) "О средствах массовой информации"

Slovensko

- Zákon č. 167/2008 Z. z., Zákon o periodickej tlači a agentúrnom spravodajstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov (tlačový zákon)

Mezinárodní předpisy

- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
- Úmluva o ochraně lidských a občanských práv

Další předpisy

- Etický kodex novináře Syndikátu novinářů České republiky

Judikatura

Česká

- Nález Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2005, sp. zn. Pl. 28/04
- Nález Ústavního soudu ze dne 23. 6. 2015, sp. zn. II.ÚS 577/13
- Nález Ústavního soudu ze dne 27. 9. 2005, sp. zn. I. ÚS 394/04
- Nález Ústavního soudu ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. IV.ÚS 23/05
- Nález Ústavního soudu ze dne 14. 2. 2008, sp. zn. II.ÚS 2672/07
- Nález Ústavního soudu ze dne 14. 3. 2018, sp. zn. I. ÚS 2155/16
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 1998, sp. zn. IV. ÚS 154/97
- Nález Ústavního soudu ze dne 10. 12. 1997, sp. zn. II. ÚS 357/96
- Nález Ústavního soudu ze dne 21. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03
- Nález Ústavního soudu ze dne 3. 2. 2015, sp. zn. II. ÚS 2051/14
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 367/03
- Nález Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 823/11
- Nález Ústavního soudu ze dne 10. 7. 1997, sp. zn. III. ÚS 359/96
- Nález Ústavního soudu ze dne 14. 4. 2005, sp. zn. IV. ÚS 146/04
- Nález Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2000, sp. zn. I. ÚS 156/99
- Nález Ústavního soudu ze dne 28. 1. 2016, sp. zn. I. ÚS 750/15
- Nález Ústavního soudu ze dne 4. 6. 2014, sp. zn. IV. ÚS 1511/13
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 11. 2010, sp. zn. III. ÚS 2036/2010
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 1. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 10/09
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 4. 2010, sp. zn. 8 As 33/2010
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 1. 12. 2010, sp. zn. 2241/2011
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 7. 2016, sp. zn. 7 To 20/2016
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19. 9. 1924, sp. zn. Zm II 230/2004

Evropského soudu pro lidská práva

- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 3. 1996 ve věci Goodwin proti Spojenému království
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 12. 2005 ve věci Nordisk Film & TV A/S proti Dánsku
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 11. 2007 ve věci Voskuil proti Nizozemsku
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 12. 2009 ve věci Financial Times Ltd a další proti Spojenému království
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 9. 2010 ve věci Sanoma Uitgevers B.V. proti Nizozemsku
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 11. 2012 ve věci Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. a Další proti Nizozemsku
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 10. 2017 ve věci Becker proti Norsku
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 12. 2012 ve věci Axel Springer AG proti Německu.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 11. 2017 ve věci Egill Einarsson proti Islandu
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 6. 2007 ve věci Hachette Filipacchi Associés proti Francii
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 2. 2015 ve věci Haldimann a ostatní proti Švýcarsku
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 8. 2018 ve věci Savva Terentěv proti Rusku

Nejvyššího soudu USA

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 7. 1. 1965 ve věci Eastes v. Texas.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 26. 1. 1981 ve věci Chandler v. Florida

Další

- Amicus Curiae Opinion Benátské Komise ze dne 17. 3. 2004, CDL-AD(2004)011

Grafy

- Graf č. 1: Počet usmrcených novinářů během let 1992 a 2017
- Graf č. 2: Počet provinění a činů jinak trestných v letech 2000–2015
- Graf č. 3: Počet stíhaných a vyšetřovaných dětí a mladistvých pachatelů v letech 2000–2015
- Graf č. 4: Struktura kriminality mládeže v letech 2000–2015
- Graf č. 5: Počet nahlášených případů týraných a zneužívaných dětí
- Graf č. 6: Oznamovatelé týrání a zneužívání dětí

Zkratky

- AIVD – Algemene Inlichtingen – en Veiligheidsdienst (nizozemské tajné služby)
- Listina – Listina základních práv a svobod
- RRTV –
- Soud – Evropský soud pro lidská práva
- Úmluva – Evropská úmluva o lidských právech a základních svobodách
- ÚS – Ústavní soud
- USA – Spojené státy americké
- ZSM – Zákon o soudnictví ve věcech mládeže
- ZTOPO – Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Role médií v trestním řízení

Abstrakt

Práce se zabývá, jak už název napovídá, úlohou médií v trestním řízení, a to z teoretického i praktického hlediska. Práce obsahuje hodně množství příkladů především skrze předkládanou judikaturu.

První kapitola nese název Moc mediální. Zabývá se vznikem tohoto pojmu i historií médií na našem území. Věnuje se také možnému ohrožení mediální moci, a to prostřednictvím skupování médií či vražd novinářů a mediálních pracovníků.

Druhá kapitola se věnuje jedné ze základních zásad trestního řízení, a to zásadou veřejnosti, v druhé části je rozebírána zásada presumpce nevinny.

Třetí kapitola se stručně věnuje přístupu médií k soudnímu řízení. Závěr kapitoly je věnován polemice nad online reportážemi ze soudních síní a jejich případné regulaci.

Čtvrtá kapitola přináší náhled na poskytování informací o trestním řízení. Vyjma legislativy nabízí i pohled na judikaturu Nejvyššího správního soudu a Ústavního soudu a zásady Rady Evropy.

Pátá kapitola se zabývá redakčním tajemstvím, nosná je zejména podkapitola věnující se judikatuře Evropského soudu pro lidská práva.

Šestá kapitola pojednává o mezích svobody projevu s ohledem na právo na ochranu osobnosti. Opět je předkládána judikatura, konkrétně judikáty Ústavního soudu, který představil tzv. desetibodový test, jímž je nalézána proporcionalita mezi svobodou projevu a právem na ochranu osobnosti. Také jsou popsány rozsudky Evropského soudu pro lidská práva.

Sedmá kapitola se věnuje konkrétním případům s cílem poukázat na negativa i pozitiva, která jejich medializace přinesla. Kapitola postupně rozebírá selhání médií v otázce presumpce nevinny prostřednictvím případu zdravotní sestry Věry Marešové, dále se věnuje kriminalitě dětí a mladistvých s důrazem na trestný čin vraždy, a konečně ji uzavírá kauza Kuřim, která poukázala na nedostatky právní úpravy v otázce ochrany poškozených a obětí trestných činů.

Osmá kapitola popisuje některé dílčí oblasti (zejména zásady) trestního práva, které se dotýkají médií. Pro komparaci byla vybrána maďarská, polská a ruská legislativa.

Klíčová slova: média, trestní řízení, zásada veřejnosti

The role of media in criminal proceeding

Abstract

The thesis deals, as the name implies, with the role of the media in criminal proceedings, both theoretically and practically. The work contains a lot of examples primarily through the case-law presented.

Chapter one is titled "Power of Media". It deals with the emergence of this concept and the history of the media in our country. It also focuses on the potential threat to media power, through purchasing of mass media, and murder of journalists and media workers.

The second chapter deals first with one of the basic principles of criminal proceedings, namely the principle of the public; the second part deals with the principle of the presumption of innocence.

The third chapter briefly focuses on the media's access to proceedings. The conclusion of the chapter is devoted to the controversy over online reports from the courtroom and their possible regulation by judges.

The fourth chapter deals with providing information on criminal proceedings. Apart from legislation, it also offers a view of the case law of the Supreme Administrative Court, the Constitutional Court and the principles of the European Court of Human Rights.

The fifth chapter deals with the editorial secret, with particular emphasis on the case law of the European Court of Human Rights.

The sixth chapter deals with the limits on freedom of expression with regard to the right to protection of personality. Again, the case law is presented. In particular it is the Constitutional Court's case law, which introduced the so-called ten point test. This test showed the proportionality between freedom of expression and the right to protection of personality. The judgments of the European Court of Human Rights are also described.

The seventh chapter deals with specific cases in order to point out the negative and positive aspects of their media coverage. The chapter analyzes the media's failure in the presumption of innocence through the case of nurse Věra Marešová, and then deals with the criminality of children and youth with the emphasis on the crime of murder. It finally concludes with the Kuřim case, which pointed to the shortcomings of the legal regulation on the protection for victims of criminal acts.

The eighth chapter describes some sub-areas, especially principles, of criminal law affecting the media. For comparison, Hungarian, Polish and Russian legislation were selected.

Key words: media, criminal proceeding, the public principle